



**T.C.  
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI  
RESİM-İŞ EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**06-11 YAŞ ÖĞRENCİLERİN AİLESEL VE BİREYSEL  
ÖZELLİKLERİNİN RESİMLERİNE YANSIMASI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ  
Nilüfer DÜLGER**

**Tez Danışmanı:  
Yrd. Doç. Serdar TUNA**

**ISPARTA, 2008**

## ÖNSÖZ

Bu araştırma; öğrencilerin ailevi durumlarının ve bireysel özelliklerinin yaptıkları resim çalışmalarına bir yansımasının olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Başta, gerek bu çalışmada araştırma konusunun belirlenmesinde, şekillendirilmesinde gerekse eğitimimde büyük katkısı bulunan değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Serdar TUNA'ya, çalışmada hatalarımı düzeltmemde yol gösteren Sayın Yrd. Doç. Dr. Hülya ŞAHİN'e saygılarımla teşekkürlerimi borç bilirim.

Bu çalışmanın her aşamasında manevi destekleriyle yanımda olan ve bana destek olan değerli arkadaşım Armağan KONAK'a ve manevi destekleriyle hep yanımda olan sevgili aileme, çalışmalarım sırasında hoşgörülü ve sabırlı yaklaşımıyla benden desteğini esirgemeyen çok sevgili eşim Bekir DÜLGER'e içten teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunuyorum.

## ÖZET

### 06-11 YAŞ ÖĞRENCİLERİN AİLESEL VE BİREYSEL ÖZELLİKLERİNİN RESİMLERİNE YANSIMASI

**Nilüfer DÜLGER**

Süleyman Demirel Üniversitesi, Resim-iş Eğitimi Programı, Yüksek Lisans Tezi,  
130 Sayfa, Haziran 2008

Danışman: Yrd. Doç. Serdar TUNA

## ÖZET

Bu araştırma, 06-11 yaş öğrencilerin ailesel özelliklerinin ve bireysel özelliklerinin resimlerine yansıyor yansımadığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu amaca bağlı olarak, sağlıklı aile ortamında bulunan çocuklarla, iletişimsiz, huzursuz, parçalanmış aileden gelen çocukların ve bireysel özellikleri bakımından farklı öğrencilerin resim çalışmaları arasında fark olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde 06-11 yaş çocuklarının gelişim özellikleri ile ilgili açıklamalar yapılarak, çocuk resimleri, “aile çiz ve bir insan çiz” resimleri ile çizim ve resim testleri konusuna değinilmiştir. İkinci bölümde araştırma yöntemi-teknikleri ve veri kaynakları bulunmaktadır. Üçüncü bölüm, araştırmanın uygulandığı öğrencilerin resimleri ve yorumlarından oluşmaktadır. Son bölüm de ise sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır.

Araştırma, doğal alan araştırmasıdır. Uşak Bedriye ve Kadir Uysal İlköğretim Okulu, 2006-2007 öğretim anasınıfı ve birinci kademedeki okuyan öğrencilere aile ve bir insan konulu resimler yaptırılmıştır. Daha sonra sınıf öğretmenleri ve rehber öğretmenleriyle yapılan görüşmeler sonucunda tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 50 öğrencinin resimleri, rehberlik ve sınıf öğretmenlerinin çocuk ve ailesi hakkında verdiği bilgiler doğrultusunda araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, öğrencilerin ailesel özelliklerinin ve bireysel özelliklerinin yaptıkları resim çalışmalarına yansıdığı, ailevi problemleri olan çocuklarla olmayanların resim çalışmaları arasında ve bireysel özellikleri bakımından farklı öğrencilerin resim çalışmaları arasında bazı farkların bulunduğu görülmüştür.

**Anahtar Kelimeler:** Çocuk, Çocuk Resimleri, İlköğretim Öğrencileri

## ABSTRACT

# THE REFLECTION OF 06-11 AGED CHILDREN'S PARENTAL AND INDIVIDUAL CHARACTERISTICS TO THEIR PAINTINGS.

**Nilüfer DÜLGER**

Süleyman Demirel University, Department of Fine Arts Education, Fine Art Training  
Program Graduate Thesis, 130 pages, 6 June 2008

Advisor: Asst. Prof. Serdar TUNA

This study aims to present the effects of 06-11 aged students' parental and individual characteristics to their paintings. According to this aim, the difference has been examined between the paint works of children that live in prosperous families, that live in the unsettled, fragmented, communication deficient families and that have different individual characteristics.

In the first chapter of the study, the definitions are given for the development features of 06-11 aged children, children paintings, "draw a family and draw a man" paintings, and drawing and painting tests. In the second chapter, research methods, techniques and data sources are explained. The third chapter, consists of the paintings and interpretations of the children to whom the research has been applied. In the final chapter, there are conclusion and suggestions parts.

This research is a natural field research. Paint works with the topic of "a family and a man" were given to the children that study in the nursery and primary classes at Uşak Bedriye ve Kadir Uysal İlköğretim Okulu in the years 2006-2007. After that, 50 students' drawings that had been chosen randomly with the help of the class teachers and guidance counselors, were evaluated by researcher due to the informations given by class teachers and guidance counselors about the children and their parents.

According to the results of the study, it has been concluded that the parental and individual characteristics of the children are reflected in their paintings. There are some differences between the paint works of children that have different individual characteristics, and there is a distinction between the works of the children that have problems with their families and the works of children that have not.

**Keywords:** *Child, Children's Drawings, Primary Classes*

## İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
RESİMLER DİZİNİ.....	ix

## GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Konusu.....	3
1.2. Çalışmanın Amacı .....	3
1.3. Çalışmanın Önemi.....	3
1.4. Tanımlar .....	4
1.5. Sınırlılıklar .....	5
1.6. Sayıtlar .....	5
1.7. Çalışmanı İçeriği.....	6

## BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL TEMELLER

2.1. 06-11 Yaş Çocuklarının Gelişim Özellikleri .....	7
2.2. Çocuk Ve Resim .....	8
2.2.1. Çocuk Resimlerinin Gelişim Aşamaları .....	11
2.2.2. Çocuk Resminin Özellikleri.....	25
2.2.3. Çocuk Resminde Tip.....	29
2.3. Aile Çiz Ve Bir İnsan Çiz Resimleri.....	32

## İKİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMA YÖNTEMİ – TEKNİKLERİ VE VERİ KAYNAKLARI

3.1. Araştırma Yöntemi-Teknikleri.....	43
3.2. Veri Kaynakları.....	44

## **ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**

### **ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRME**

4.1. Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler.....	45
4.2. Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler.....	86

## **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

### **SONUÇ VE ÖNERİLER**

5.1. Sonuç.....	113
5.2. Öneriler.....	117
KAYNAKÇA.....	119
EKLER .....	127
EK 1. Görüşme Formu.....	128
EK 2. Anket Uygulama İzin Belgesi .....	129
ÖZGEÇMİŞ.....	130

**KISALTMALAR DİZİNİ**

Bkz.	: Bakınız
Böl.	: Bölüm
Çev.	: Çeviren
Ek.	: Ekler
İ.Ö.O.	: İlköğretim Okulu
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
v.d.	: Ve diğerleri
v.b.	: Ve benzeri

## ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Resim</u>	<u>Sayfa No</u>
<b>Resim 2.1.</b> Karalama Örnekleri .....	13
<b>Resim 2.2.</b> Karalama Örnekleri .....	13
<b>Resim 2.3.</b> Üç Yaşındaki Bir Çocuğun Çizmiş Olduğu Figür .....	15
<b>Resim 2.4.</b> Dört Yaşındaki Bir Çocuğun Çizmiş Olduğu Figür .....	15
<b>Resim 2.5.</b> Yaş: 5 .....	17
<b>Resim 2.6.</b> Yaş: 6 .....	19
<b>Resim 2.7.</b> Yaş: 8 .....	21
<b>Resim 2.8.</b> Yaş: 8;6 .....	21
<b>Resim 2.9.</b> Yaş: 10 .....	23
<b>Resim 2.10.</b> Yaş: 10 .....	23
<b>Resim 2.11.</b> Yaş: 13 .....	24
<b>Resim 2.12.</b> Çocukların Düzleme Anlayışı .....	25
<b>Resim 2.13.</b> Çocukların Tamamlama Anlayışı .....	26
<b>Resim 2.14.</b> Çocukların Saydamlık Anlayışı .....	27
<b>Resim 2.15.</b> Çocukların Boy Hiyerarşisi Özelliği .....	28
<b>Resim 2.16.</b> Görücü Tip Çocuğun Resmi .....	29
<b>Resim 2.17.</b> Yapıcı Tip Çocuğun Resmi .....	30
<b>Resim 2.18.</b> Karışık (Birleştirici) Tip Çocuğun Resmi .....	31
<b>Resim 2.19.</b> Güvensiz Bir Çocuğun Resmi .....	36
<b>Resim 2.20.</b> Özgüvenli Bir Çocuğun Resmi .....	36
<b>Resim 4.1.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	46
<b>Resim 4.2.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	48
<b>Resim 4.3.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	49
<b>Resim 4.4.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	50
<b>Resim 4.5.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	51
<b>Resim 4.6.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	52
<b>Resim 4.7.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	54
<b>Resim 4.8.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	56
<b>Resim 4.9.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	58
<b>Resim 4.10.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	59
<b>Resim 4.11.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	61
<b>Resim 4.12.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	63
<b>Resim 4.13.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	64
<b>Resim 4.14.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	66
<b>Resim 4.15.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	68
<b>Resim 4.16.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	70
<b>Resim 4.17.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	72
<b>Resim 4.17a.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	73
<b>Resim 4.18.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	74
<b>Resim 4.19.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	76
<b>Resim 4.20.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	77
<b>Resim 4.21.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	78
<b>Resim 4.22.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	80
<b>Resim 4.23.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	81
<b>Resim 4.24.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	82
<b>Resim 4.25.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	83
<b>Resim 4.26.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	85
<b>Resim 4.27.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	86
<b>Resim 4.28.</b> Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	88



<u>Resim</u>	<u>Sayfa No</u>
<b>Resim 4.29.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	89
<b>Resim 4.30.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	90
<b>Resim 4.31.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	91
<b>Resim 4.32.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	92
<b>Resim 4.33.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	93
<b>Resim 4.34.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	94
<b>Resim 4.35.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	95
<b>Resim 4.36.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	96
<b>Resim 4.37.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	97
<b>Resim 4.38.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	98
<b>Resim 4.39.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	99
<b>Resim 4.40.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	101
<b>Resim 4.41.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	102
<b>Resim 4.42.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	103
<b>Resim 4.43.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	104
<b>Resim 4.44.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	105
<b>Resim 4.45.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	106
<b>Resim 4.46.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	107
<b>Resim 4.47.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	108
<b>Resim 4.48.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	109
<b>Resim 4.49.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	111
<b>Resim 4.50.</b> Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler .....	112

## GİRİŞ

Hangi yaşta olursa olsun çocukların büyük bir çoğunluğu, resim yapmaktan büyük bir zevk almaktadır. Resim, çocuğu kendisine en çok yakınlığa ve ona en özgür olabileceği anı yaşatan sanat etkinliklerinden biri sayılabilir. Çocuklar oyun oynarcasına çizerler, boyarlar, karalarlar, sıkılırlarsa yeniden çizmeye başlarlar, özgün renkler ve kompozisyonlar oluştururlar. Çocukların yapmış oldukları bu karalamaların ya da çizgilerin neyi ifade ettiği merak konusu olmuş ve 20. yüzyıllarda bu konuda ipuçları yakalamaya yönelik yapılan araştırmalar ile insanın gelişimine ilişkin veriler elde edilmeye başlanmıştır. Çocuk sanatı yoluyla kişiliğe 1940'lar ve 1950'lerde göz atılmış ve çeşitli sanat eğitimi yöntemlerinin buna olan etkileri belirlenmeye çalışılmıştır (Özsoy, 2001: 52). Başta sanat eğitimcileri olmak üzere psikologlar, estetikçiler, eğitimciler, sanatçılar, tarihçi ve antropologlar birlikte çalışarak bu güne kadar çocukların yaptıkları resimlerle ve sanatsal gelişimleri ile ilgili değişik alternatifler yaratarak uygulama alanlarını geliştirmişlerdir.

Çocuklar belirli bir kas olgunluğuna eriştikten sonra herhangi bir şeyi anlatma ya da sembolize etme kaygısı olmadan ellerine geçirdikleri herhangi bir cisimle ya da kalemle kâğıt üzerinde bir takım çizgi ve figür denemelerinde bulunabilmektedirler. Çocukların rastlantı sonucu ilk çizgiyi çizmeyi başarmaları, onlara gücünün ilk ortaya çıkışı gibi gelir. Çocuklar yaptıkları bu karalamalardan büyük zevk alırlar ve tekrar tekrar aynı şeyi çizme eylemini gösterirler. Karalama girişimlerinde bulunurken çocuk, henüz kesin olmayan bu belirsiz biçimler içinde bile, birtakım temel duygularını yansıtmaya olanağını bulur. Büyük bir olasılıkla, çocuğun oluşturduğu ilk insan sembolü gerçek insandan uzak olmakla birlikte, bir bireyin çeşitli özelliklerini yansıtmaya açısından önemlidir.

Zamanla büyüyen çocukla birlikte yaptığı karalamalar da sembolleşir ve anlamlı çizimlere dönüşür. Çocukların yaptıkları bu çizimler, çocuğun gelişiminin ve becerisinin bir göstergesi olabildiği gibi gerek ana sınıfında gerekse ilkokulda resimden de öteye bilgiler sunmaktadır. Çocuğun düşünüş biçimini, diğer çocuklar ve yetişkinlerle olan ilişkilerini, dış dünyayı algılamasını, kişilik özelliklerini yaptığı resimlerden yola çıkarak yorumlamak mümkün olabilmektedir.

Kuşkusuz, çocuklar resim yapmaktan hoşlandıkları için resim yaparlar, kendi problemleri, kişilikleri hakkında bilgi vermek için değil. Ancak resimlerini içlerinden geldiği gibi yaparlar ve yalın duygu ve düşünceleriyle yaşadıklarını, kendileri hakkında kimseye söyleyemediklerini, sevinçlerini, korkularını, ilgilerini resimlerine yansıtırlar. Öğretmenler, çocuğun kişiliğini gösteren noktaları, onların yapmış oldukları bu resimlerinden tanıyabilir, yaptığı resimde onun düşüncelerini görür ve o günkü dertlerini veya psikolojisini kullandığı renklerden kolayca anlayabilirler (Göktaş vd., 1999). Şöyle ki; bir insan resminde ellerin kalçaya konması, ağıza sigara konması, ayakların geniş olması, saldırganlık duygularının bir ifadesi olarak kabul edilebilir. Vücudun organlarının çizilmemesi veya eksik bırakılması, endişe duyulan, rahatsızlık hissedilen kısımları yansıtabilmektedir (Yavuzer, 2001:18; Kılıç, 2002: 71).

Özellikle aile konusu çocuğun aile içindeki yeri, aile bireyleri ile ilişkileri, ailenin sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bize ipuçları verebilir. Anne babanın çok büyük çocuğun çok küçük veya anne babadan birinin büyük diğerinin küçük çizilmiş olması, ailede baskıyı, aile fertleri arasında problemin olduğunu, baskıcı ve otoriter tutumu temsil edebilir. Çocuk resim yaparken kendisi için önemli olan şey ne ise onu büyük olarak yapar. Anne babanın çok abartılı çizimi onlara duyulan hayranlığı ifade edebilir. Bunun tam tersi çocuk korktuğu şeyleri de büyük çizebilmektedir. Annesinden korktuğu gün onu büyük yapar veya devamlı olarak ev resmi yapmak ister, bununla birlikte resminde mor rengi ağırlıklı olarak kullanan çocuğun bir şekilde şiddet gördüğü düşünülebilir (Venter, 2006:124; Saydam, 2004:114; Göktaş vd.,1999).

Resimde küçük kardeşin anne babanın elinden tutuyor olması ve diğer çocuğun çok uzaklarda çizilmesi veya hiç çizilmemiş olması, sevgi yoksunluğunu, kardeş kıskançlığını, kendisini yok saydığını, iç çatışmaların bir göstergesi olabilir. Hüzünlü, mutsuz çocukların resimlerinde siyah gri gibi renkler ağırlıklı olarak görülebildiği, gibi bu çocuklar resimlerinde yağmurlu bir havaya da yer verebilmektedirler (Keskin, 2007: 37; Altinköprü, 1999:189). Genel olarak denilebilir ki resimler bize çocuğun büyüme süreci hakkında önemli bilgiler verirken onun psikolojik özelliği hakkında da ipuçları elde etmemize yardımcı olabilmektedir. (Kırıışoğlu, 2002; 56).

Çocukların, özellikle de içine kapanık, problemlerini yansıtmakta güçlük çeken ve bu konuda konuşmak istemeyen öğrencilerin duygu ve düşüncelerini, problemlerini anlamada ebeveynlere, okullardaki rehberlik servislerine, öğretmenlere yardımcı olabileceği düşüncesiyle bu araştırma yapılmıştır.

### **1.1. Çalışmanın Konusu**

Bu araştırmanın konusu, 6–11 yaş öğrencilerin ailesel ve bireysel özelliklerinin resimlerine yansımalarının araştırılmasıdır.

### **1.2. Çalışmanın Amacı**

Bu çalışmanın temel amacı: öğrencilerin ailesel ve bireysel özelliklerinin yaptıkları resim çalışmalarına bir yansımalarının olup olmadığını tespit etmektir.

#### **Alt Amaçlar**

Genel amaca bağlı olarak araştırma sürecinde incelenecek alt amaçlar şunlardır.

- a. Sağlıklı aile ortamında bulunan çocukların, iletişimsiz, huzursuz ve parçalanmış aile ortamından gelen çocukların resim çalışmaları arasındaki farkı ortaya koymaktır.
- b. Bireysel özellikleri bakımından farklı öğrencilerin resim çalışmaları arasındaki farkı ortaya koymaktır.

### **1.3. Çalışmanın Önemi**

Çocuklar; dünyayı, çevresini, yaşadıklarını, duygularını kendi algıladığı biçimde görür ve bunları kendince ifade etmeye çalışırlar. Çocuklar eğitimin her aşamasında buldukları sosyal, kültürel, aile ve yakın çevresiyle sürekli bir iletişim içindedirler. Olumsuz çevre ya da gelişim evrelerinden kaynaklanan koşullar, öğrencide duygusal düzeyde problemlere yol açabilmektedir. Bu problemler de onun çevresiyle sağlıklı iletişim kurmasına engel olabilmektedir.

Çocuklarla konuşmak onların iç dünyasını anlamakta bazen yetersiz kalabilmektedir. Çünkü bazı çocuklar konuşmakta çekingen davranabilirken bazılarının ise dil gelişimi kendilerini ifade etmek için yeterli değildir. Bu gibi durumlarda çocukların yaptıkları resimler kendilerini ifade etmek için bir araç olabilmektedir. Çocukların yaptıkları resimler, onların gelişim ve becerilerinin bir göstergesi olabildiği gibi onların duygu ve düşüncelerini, toplum içindeki yerlerini, çevresi ile olan ilişkilerini de yansıtabilmektedir.

Çeşitli çizgi ve renklerden oluşan resim, çocuğu bize tanıtmaya yarayan bir ölçüt olduğu gibi, onun zekâ ve kişilik yapısını yansıtan bir ifade aracı olarak da büyük önem taşır. Bu nedenle çocuğa “karalama” evresinden itibaren kâğıt kalemlerle buluşma olanağı hazırlanmalı, dilediği şekilde özgürce çizmesi konusunda cesaretlendirilmelidir (Bayraktar, 2007: 24). Çocukların özellikle de kendi içine kapanık, problemlerini yansıtmakta güçlük çeken ve bu konuda konuşmak istemeyen öğrencilerin duygu ve düşüncelerini, problemlerini, iç dünyalarını anlamada okullardaki rehberlik servisinin, öğretmenlerinin problemler yaşadığı göz önüne alınacak olursa çocukların bir yansıması olan resimlerinin onların iç dünyalarına ulaşabilmede yardımcı olabileceği düşünülebilir.

Bu araştırmada, öğrencilerin duygularının, iç dünyalarının, problemlerinin resim etkinlikleri yolu ile daha iyi anlayabilmenin ve öğrencilerin ailesel ve bireysel özelliklerinin yaptıkları resim çalışmalarına yansıması ve yorumlarının yapılması konusunda bilgiler sunulmuştur. Bu yönüyle araştırma, sadece resim öğretmenlerine değil, rehber öğretmenlerine, sınıf öğretmenlerine ve bu yaşlarda çocukları olan anne- babalara da kaynak olabilecektir.

#### 1.4. Tanımlar

Bu çalışmada;

**Sağlıklı Aile:** Aile üyelerinin birbirleriyle iletişim kurabildiği, önemli bir sorunun ya da aile içi parçalanmanın yaşanmadığı aile olarak tanımlanmıştır.

**İletişimsiz, Huzursuz Aile:** Herhangi bir nedenden ya da nedenlerden dolayı, aile içi iletişimin yetersiz ya da sağlıklı olmadığı, aile içi sorunların yaşandığı aileler.

İletişimsiz, huzursuz aile içinde yaşayan çocuklar, sınıf öğretmenlerinin ve rehber öğretmenin çocuk hakkında verdiği bilgilerden yola çıkarak seçilmiştir.

**Parçalanmış Aile:** Her hangi bir nedenden dolayı, anne babanın ayrı yaşadığı ya da ebeveynlerden birinin ya da her ikisinin birden yitirilmiş olduğu aile.

**İçine Kapanıklık (Güvensizlik, Çekingenlik):** Bireyin duygu, inanç, düşünce gibi kendine özgü unsurları yansıtma yetersiz olması, hakları başkalarının çiğnenince buna karşı koyamaması ve kendini savunamaması durumu (Erdoğan, 2004: 13). Bu çalışma kapsamında içine kapanıklık (güvensizlik, çekingenlik), gerek öğretmenleriyle gerekse diğer çocuklarla ilişki kurmaktan kaçınan, kendini ifade edemeyen her şeyden, çekinen, ürkek, tutuk çocuklar olarak tanımlanmıştır. İçine kapanık çocuklar, sınıf öğretmeni ve rehber öğretmen görüşlerine göre seçilmiştir.

**Aşırı Hareketlilik:** Uzun süre yerinde oturamayan, otururken elleri ayakları kıpır kıpır olan, çoğu zaman hareket halinde olan yaramaz olarak nitelendirilen ve çok konuşan çocuklar olarak tanımlanmış ve bu çocuklar sınıf öğretmeni ile rehber öğretmenin görüşlerine göre seçilmiştir.

**Saldırganlık:** Başkalarını inciten veya incitebilecek her türlü davranış ya da eylem (Freedman ve Carlsmith, 1998, alıntılan Özmen, 2004: 29). Bu çalışma kapsamında saldırgan çocuklar, sınıf öğretmeni ve rehber öğretmenin görüşlerine bağlı olarak, yaşitlarıyla ve çevresiyle uyumlu ilişkiler kuramayan, sürekli kıpır, dökme, bağırma ve vurma eğiliminde bulunan, kavgacı ve geçimsiz çocuklar olarak tanımlanmıştır.

### 1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, 2006–2007 eğitim öğretim yılında, Uşak iline bağlı, Bedriye ve Kadir Uysal İlköğretim okulunda birinci kademede okuyan öğrencilerden seçilen benzer özelliklere sahip öğrencilerle sınırlıdır.

### 1.6. Sayıtlar

Öğrenciler ile ilgili sınıf öğretmenlerinden, rehber öğretmenden ve öğrencilerden alınan bilgiler gerçek durumu yansıtabilecektir.

### 1.7. Çalışmanın İçeriği

Bu çalışma; “Giriş” ile “Kuramsal Kavramsal ve Bilgilendirici Bölümler”, “Araştırma Yöntemi-Teknikleri ve Veri Kaynakları”, “Araştırma Bulguları ve Yorumlar”, “Sonuç-Öneriler” olmak üzere beş başlık altında toplanmaktadır.

Çalışmanın “Giriş” kısmında, çalışmanın konusuna, amacına, önemine ve sınırlılıklarına değinilmiştir. “Kuramsal Kavramsal ve Bilgilendirici Bölümler” başlığı altında, 6-11 yaş çocuğunun gelişimine, çocuk resimleri üzerine yapılan araştırmaların kısa tarihçesine, çocuk tiplerine, çocuk resminin özelliklerine ve çocuk resimlerinin gelişim aşamalarına değinilerek, “aile çiz resmi ve bir insan çiz resmi” hakkında bilgiler verilmiştir.

“Araştırma Yöntemi-Teknikleri ve Veri Kaynakları” bölümünde Uşak Bedriye ve Kadir Uysal İlköğretim Okulu, 2006- 2007 öğretim yılı öğrencilerinden sınıf ve rehber öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda seçilen 50 öğrenciye ailelerinin resmi ve bir insan resimleri yaptırılmıştır. Bu resimler, literatüre bağlı olarak, rehberlik ve sınıf öğretmenlerinin çocuk ve ailesi hakkında verdiği bilgiler doğrultusunda araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir.

“Araştırma Bulguları ve Yorumlama” bölümünde araştırmanın uygulandığı öğrencilerin yapmış oldukları resimler, sınıf ve rehber öğretmenlerinden, kişisel bilgi formundan ve öğrencilerle karşılıklı görüşmelerden elde edilen bilgiler doğrultusunda bu konu ile ilgili kaynaklardan faydalanılarak yorumlanmıştır.

“Sonuç ve Öneriler” bölümünde ise, bu araştırmadan elde edilen bulguların değerlendirilmesine bağlı olarak elde edilen sonuçlar ve öneriler sunulmuştur.

## **BİRİNCİ BÖLÜM**

### **KURAMSAL, VRAMSAL VE BİLGİLENDİRİCİ BÖLÜMLER**

#### **2.1. 06-11 Yaş Çocuklarının Gelişim Özellikleri**

Çocuğun gelişim dönemlerinin bilinmesi, çocuğun psikolojik yönden gelişmesinde etkili olan temel etmenleri anlamak ve her hangi bir sorununun olup olmadığı yönünde veriler elde edebilmek için gerekli olabilmektedir. Önemli olan çocuğun büyürken geçirdiği evreleri bilmek ve bu bilinçle yönlendirme yapmaktır. Bu açıdan bakıldığında bilimsel eğitimin yanında sanatsal eğitimi de dengeli bir şekilde yer verilmesi, nitelikli insanların yetişmesine yardımcı olabilir.

Özellikle bireyin zihinsel ve duygusal gelişimi en yoğun olduğu ilköğretim döneminde, duygu ve düşünceyi bir arada kullanma becerisi kazanan bir öğrencinin bilimsel düzeyde de başarılı olacağı beklenebilir.

Genel olarak, insanın gelişim dönemleri doğum öncesi dönem, bebeklik dönemi (0-2 yaş), ilk çocukluk dönemi (2-6 yaş) , okul dönemi (6-12 yaş), ergenlik dönemi (12-18 yaş) olarak belirlenmiştir (Senemoğlu, 2000: 25).

Bu çalışmada ele alınan 6-11 yaş çocuğun gelişim sürecine değinilecek olursa kısaca şunlar söylenebilir:

Okul dönemi (6-12 yaş), gizli- saklı dönem olarak da adlandırılabilir (Arı vd., 1998: 32). Bu dönemdeki bedensel gelişim ilk çocukluk dönemine göre daha yavaş ilerleme göstermektedir (Gentry, 2001: 15; Koç vd., 2001: 33). Sinir sistemi gelişimini büyük ölçüde tamamlamıştır, kemik ve iskelet sistemindeki gelişme kas sisteminkinden daha ileridedir, kalın kaslara oranlara ince kaslar oldukça zayıftır (Aydın, 1999: 21).

Dönemin başlarında çocukların kemikleri ve kasları, hassas işleri yapabilecek düzeyde değilken, 11 yaşından itibaren kaslar, beceri isteyen el işlerini, sanatsal etkinlikleri ve müzik aletlerini çalabilecek düzeyde gelişir (Senemoğlu, 2000: 34).

Çocuklarda bu dönemde mantıksal düşünme ve sayı, zaman, mekân, boyut, hacim, uzaklık kavramları yerleşmeye başlar ve çocukların ilerlemeleri bir önceki



dönemin başarıları üzerine yapılır ve bir sonraki dönemdeki gelişimin temellerini atar (Gander ve Gardiner, 1998: 313). Bu yaşlarda çocuklarda oyuna düşkünlük yüksektir. Yaşlılarıyla hem arkadaşlık kurmak isterler hem de onların arasında beceri ve yetenek üstünlüğü ile sivrilmek çabasıdadırlar. Yaşam süreci içinde, belki de hiçbir dönemde rastlanmayacak düzeydeki kolay etkilenme bu devrede görülür (Yörükoğlu, 1998: 7; Yavuzer, 1998: 118).

Bu dönemdeki çocuklar, önceden konulmuş kurallara göre yaşamayı öğrenirler, ailesi dışındaki yetişkinlerle ilişki kurabilirler, cinsine uygun rolleri benimser ve onlarla özleşebilir, kalıcı arkadaşlıklarının yanı sıra kalıcı düşmanlarda bulabilir, cinsel konulardan kaçarlar, kızlarla erkekler arasında çatışma vardır. Eleştiriye duyarlıdır ve başkalarının duygularına karşı duyarlı olmaya başlarlar (Bacanlı, 2000: 109). Bu yaşlardaki çocuklar, ailelerinin yardımı olmadan görevlerini yerine getirerek, kendi yeterliliklerini ispat etmek isterler (Gentry, 2001:17).

## 2.2. Çocuk ve Resim

Çocuğun sanatsal gelişimi ile ilgili başta sanat eğitimcileri olmak üzere psikologlar, estetikçiler, eğitimciler, sanatçılar ve tarihçiler birlikte çalışarak bu güne kadar konuya ilişkin değişik alternatifler yaratarak uygulama alanlarını geliştirmişlerdir.

Avcı (2000: 74) çocuk resimleri ile ilgili bilinen en eski çalışmanın, 1885 yılında Ebezer Cooke adlı araştırmacı tarafından yayınlanan makalenin olduğunu belirtmiş ve 1887 yılında Corrado Ricci'nin İtalyan çocuklarının çizimlerini rapor halinde yayınlamış olduğunu ifade etmiştir. Ancak çocuk resimlerine gerçek anlamda ilk dikkatlerin çekilmesi 20. yüzyılın başında her türlü olağandışı görüntünün sanata girdiği akademik ölçüleri reddedildiği ve sanatsal yaratmada yeni kaynaklar arandığı zamana rastlar. Çocukların karalamalarından ve çizgilerinden ipuçları yakalamaya yönelik yapılan araştırmalar ile insanın gelişimine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmasına da yine bu yüzyıllarda başlanmıştır (Kırıçoğlu, 2002: 57).

Çocuk sanatı yoluyla kişiliğe 1940'lar ve 1950'lerde göz atılmış ve çeşitli sanat eğitimi yöntemlerinin buna olan etkileri belirlenmeye çalışılmıştır (Özsoy, 2001: 52). Bu dönemde birçok değişik ülkede kendiliğinden çizilmiş olan çocuk

resimlerini biriktirme, betimleme ve sınıflandırma çabaları görülmüştür, çok sayıdaki çocuk resmi üzerinde araştırmalar yapılmış, resimler çizenin sosyo-kültürel yapısına göre sınıflandırılmıştır (Yavuzer, 2001: 22). 1940’larda Kellog ve Lowenfeld çocukların karalamalarını kategorize etmeye çalışmışlardır. Kellog dünyadaki farklı kültürlerde yaşayan 30.000 den fazla çocuğun resimlerini kategorize ederek bir atlas ve anahtar yaratırken Lowenfeld çocukların psikolojik eğilimlerini incelemiştir (Ünal, 2006) .

1960’lı yıllarda, sanat eğitimcileri, psikologlardan ve bilim adamlarından oluşan ilk bilimsel ciddi araştırma ve incelemeler kendini göstermiş ve ilk hareketler 18.yılın ortalarında başlamıştır. Roland (1995) sınıf öğretmenleri ve adayları için yazdığı “Art Encounters” (1989) adlı kitabında sanat eğitiminin tarihsel sürecini aşağıdakiler gibi belirlemiştir (Roland, 1995 alıntılan, Artut, 2001: 98).

1840: Horace Mann, çizimin el ve göz koordinasyonunu daha iyi geliştirdiğine ve el becerilerinin geliştirebileceğinin bir yolu olduğuna inanıyordu. Çocukların kopya edecekleri gösterimleri içeren 24 çizim dersinden oluşan bir kitap yayınlamıştır.

1870: Bu yıllarda ABD. Massachussets Eyaleti devlet okullarında endüstriyel çizimin zorunlu olmasını gerektiren bir yasa çıkardı. Walter Smith (Massachusset’de ilk Eyalet Sanat Eğitimi Müdürü)Çocukların kopyalayabileceği örneklerden ve (karton) plakalardan oluşan bir el kitabı yayınlamıştır.

1890-1900: Resim yapma hareketi sanat zevkini devlet okullarına taşıdı. Çocuklar çoğunlukla dini veya ahlaki mesajlar içeren sanat ürünü resimleri izlediler, tartıştılar ve biriktirmişlerdir.

1900: Bu yüzyılın başlarında Arthur Wesley Dow’un kompozisyon “Composition” (1899) adlı ders kitabı 20.yüzyılın ilk çeyreğinde sanat eğitimindeki temel etkilerden biri olmuştur. Kitap, temel sanat ilkelerine çizgi, değer, renk, geçiş, tekrarlama ve simetri gibi unsurlara bağlı kalarak sanatsal etkinliklerde bulunmak ve yapıt üretmek üzerine derslerden, çalışmalardan oluşmaktadır.

1900: Çocuk merkezli inceleme hareketleri dikkati daha çok çocuklara ve onların gereksinmelerine ve yeteneklerine yöneliktir. Çocuklar nitel olarak yetişkinlerden farklı olarak görülmektedir.

1920: Franz Çizek (Avusturya) çocuktağı “özgür anlatım”a verdiği önem ile ABD’deki sanat öğretmenlerinin dikkatini çekmeye başlar. Gerçek yaratıcılık için çocukların özgür kılınmalarının önemli olduğunu onları yetişkinlerin etkisinden uzak tutulması gerektiğine inanmıştır.

1920-1930: Sigmund Freud, sanatı sosyal baskıları açığa çıkarabilecek terapik bir aktivite olarak görür. Yetişkinlerin sanatla uğraşan çocuklara karışmalarının daha sonra telafi edilemeyecek rahatsızlıklara, bozukluklara ve çocukta bir çeşit duygusal komplekse neden olabileceğini savunmuştur.

1930: John Dewey ‘Deneyim Olarak Sanat’ “Art as Experience” (1934) kitabını yazmıştır ve burada sanatın bir süreç,”bir deney” olduğu, ortaya çıkan ürünün de tamamlanmış sanatsal bir etkinlik olduğunu dile getirmiştir. Dewey’e göre sanat, çocuklarda genel yaratıcı becerilerin geliştirilmesinde ve demokratik bir toplumda özgür düşünen kişilikler geliştirmek için önemli bir araçtır.

1940: Victor Lowenfeld, çocukların sanatsal anlatımlarında onları doğal gelişme evrelerine göre yönlendirmede öğretmenler için uygun metotlar içeren “Yaratıcı ve Zihinsel Gelişme” Creative and Mental Growth (1947) kitabını yazmıştır.

1960: Manuel Barkan “Sanat Eğitiminde Geçiş” “Transition in Art” (1962) adlı bir makale yazmış ve “çocuğun bir bütün” olarak eğitilmesine gösterilen ilginin sanatın “çocuk uğraşısı” gibi algılanmasına neden olduğunu iddia etmiştir.

Tüm bu çalışmalar, çocuk resimlerinin kendine özgünlüğünün ya da düşsel görünümlerin anlamı ve nedenleri üzerine ortaya çıkan sorulara kuramsal açıdan farklı yaklaşımlar ve tanımlamaların ortaya çıkmasına neden olmuş ve çocuğun sanatsal faaliyetlerinin onun bedensel ve zihinsel gelişimine paralel olarak bir gelişme izlediğini göstermiştir.

### 2.2.1. Çocuk Resimlerinin Gelişim Aşamaları

Sanat sürekli gelişen bir süreçtir. Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimine paralel olarak sanat faaliyetinde de belirgin değişimler meydana gelir. Resim, çocuğun kendini yansıtması ve olaylar hakkındaki duygu ve düşüncelerinin, iç dünyasının, açıklayış biçiminin, becerilerinin ve zihinsel gelişiminin göstergesi sayılabilir. Belirli bir kas olgunluğuna eriştikten sonra her çocuk kâğıt üzerinde bir takım çizgi ve figür denemelerinde bulunabilmektedir.

Çocukların sanatsal gelişimi, onların bedensel, duygusal, sosyal ve düşünsel gelişimiyle sıkı sıkıya bağlıdır. Üstün ve geri zekâlı çocukların dışında, çocukların hemen hemen hepsi gelişimin diğer aşamalarında olduğu gibi resmin gelişimi açısından da aynı yaşlarda aynı özellikleri gösterirler. Çocukların gelişim özellikleri dikkate alındığında onların sanatsal gelişim evreleri, buldukları yaşlardaki durumlarına göre beşe ayrılır (Özsoy v.d., 2005: 44).

1. Karalama Dönemi
2. Şema Öncesi Dönem
3. Şematik Dönem
4. Gerçekçilik Dönemi
5. Mantık Dönemi

#### **Karalama Evresi, (2-4 Yaş)**

Çocuğun ilk yıllarda gelişi güzel birtakım çizgiler çizdiği döneme, karalama dönemi denilmektedir. Bu devrede çocuğun çizdiği şeyler, devrim gereksinmesinin sonucudur ve hiçbir anlamı olmayan karışık çizgilerdir (Çelek, 2003). Bu dönemdeki çocukların el-göz uyumu, motor kontrolü, küçük kas gelişimi yetersiz olduğu için çizgileri genellikle belli belirsizdir (Schirrmacher, 1988; 83). İlk çizgiler genelde geriye ve dışa dönük olup, dikey çizgiler halindedirler. El ve kol hareketinden ziyade omuz hareketi ile yapılan bu çizgiler daha sonraları dirsek ve elden gelen hareketlere yapılırlar. Bu hareketlerin sonucunda, yukarıdan aşağıya yapılmış karalamalar, eğri zikzaklar, dairesel çizgilerle kalın bir yumak oluşturan karalamalar oluşur (Yavuzer,

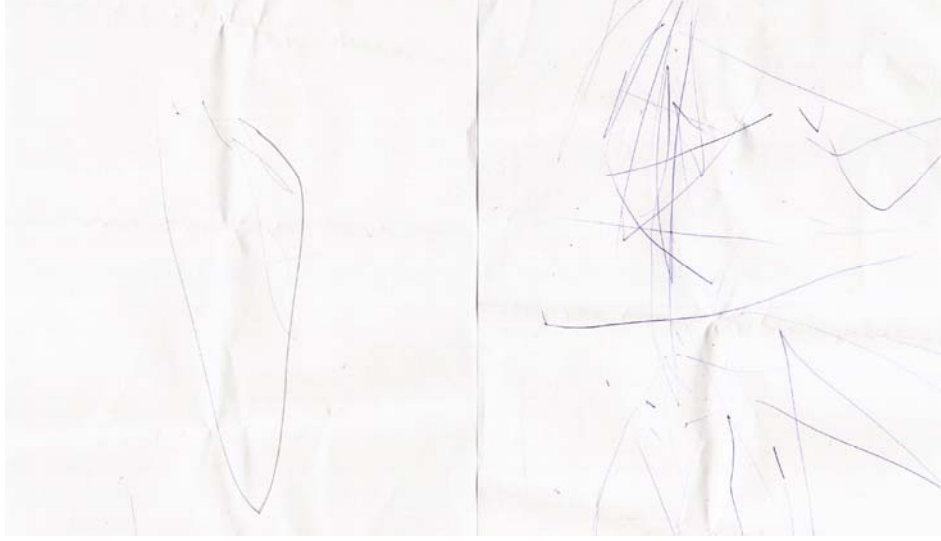
2001: 33; Striker, 2005: 41;). Karamlalar, el-göz koordinasyonunun gelişmesi ile daha belirginleşir. 3 yaş dolaylarında baştan bacaklı basit insan resimleri çizilmeye başlanır (Erusta, 2005). Tipik olarak adam resmini bir kafa olarak çizerler (Yavuzer, 2001: 38). Kafa olarak çizilen dairenin içinde yüzün bazı ayrıntıları gösterilebilir. Bu kafaya bacakları gösteren iki çizgi de eklenebilmektedir (Türkdoğan, 1982: 47).

Kellogg, aşağıda görünen 20 temel karalama türünden söz etmektedir (Schirrmacher, 1988: 86).

1. Karalama		Nokta vuruşlar
2. Karalama		Tek dikey çizgi
3. Karalama		Tek yatay çizgi
4. Karalama		Tek sağa sola yatay çizgi
5. Karalama		Tek kavisli çizgi
6. Karalama		Çok sayıda dikey çizgi
7. Karalama		Çok sayıda yatay çizgiler
8. Karalama		Çok sayıda çapraz çizgiler
9. Karalama		Çok sayıda eğri çizgiler
10. Karalama		Yarım eğri çizgi
11. Karalama		Eğri, bükük kapalı çizgi
12. Karalama		Zig zag veya dalgalı çizgi
13. Karalama		Tek ilmik çizgi
14. Karalama		Çok sayıda ilmik çizgi
15. Karalama		Spiral çizgi
16. Karalama		Üst üste binmiş dolgu çember çizgiler
17. Karalama		Üst üste binmiş çember çizgiler
18. Karalama		Ayrık dairesel çizgiler
19. Karalama		Tek kesilmiş çember
20. Karalama		Hatalı çember

Kellogg'un karalama örnekleri (Schirrmacher, 1988: 86).

Karalama faaliyeti kendi başına çocuğa haz veren bir uğraştır. Bu nedenle bu dönemde çocuğa ilgi gösterilmeli fakat neyin nasıl yapılacağı konusunda karışılmaması doğru olacaktır (Gürtuna, 2004; 52).

**Karalama Örnekleri****Resim 2.1. Yaş:2****Resim 2.2. Yaş: 2,5**

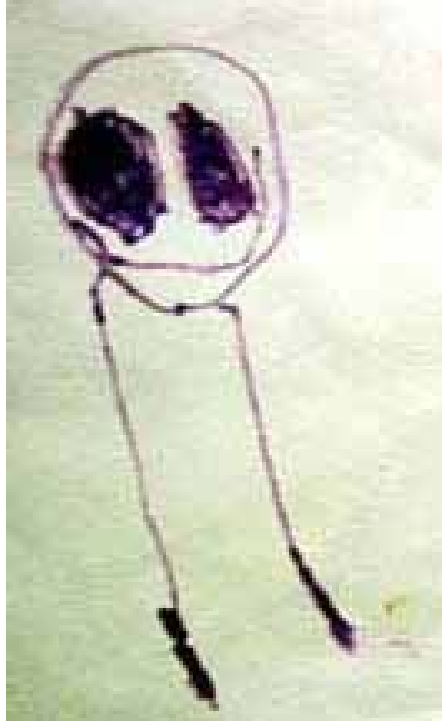
Artut (2001) ve Kehnemuyi (2006)'ye göre, karalama dönemindeki çocuğun çizgisel gelişime ilişkin özellikleri kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir.

2,5 ve 3 yaş grubundaki çocukların çizgisel özellikleri:

1. Anlamsız çizgiler, omuzdan hareketli kuvvetli sağdan sola çizimler
2. Amaçlı olan çizgiler düzensiz fakat dikkat merkezli çizimler
3. İlk taklit edici çizimler, bilek hareketleri kol hareketleriyle yer değiştirmiştir. Parmaklarını kullanma ve yetişkinleri taklit etme çabaları görülür.
4. Çizgilerde belirginlik ve bir nesnenin özel parçalarını birleştirmeyi araştırır ve bir üst basamağa geçiş özelliklerini gösterir.
5. Özellikle pastel boya kullanımında uzun şeritler halinde çizim, büyükçe lekeler şeklinde de boyamalar görülür.
6. Denetimsiz, kısa süreli, doğal boyamalar görülür.

4 yaş grubundaki çocukların çizgisel özellikleri:

1. Görsel kontrol gelişmiştir. Örneğin, bir insan figürü çiziminde; ayaklar bir çizgi, gözler ise bir nokta şeklindedir. Eller, kulaklar, saçlar ve ağız-diş belirgin bir şekilde görülür.
2. Baş çiziminde yuvarlaklar favori şekil haline gelmiştir.
3. Çocuk çizimini daha gerçekçi bir şekilde gösterebilmek için bazen ikinci bir yuvarlağı gövde için, ikinci bir çift çizgiyi de kollar için kullanabilir.
4. Parçadan bütüne bir sentez oluşturamama güçlüğü çekildiğinden çocuk bu çabayı sık sık denemez.



**Resim 2.3. Üç Yaşındaki Bir Çocuğun Çizmiş Olduğu Figür**



**Resim 2.4. Dört Yaşındaki Bir Çocuğun Çizmiş Olduğu Figürü**



### Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş)

Bu dönemdeki çocuk abartılı olmayan sistematik ve kararlı bir şemaya sahiptir. Onlar için objedeki orantı önemli değildir, onlar için önemli olan objelerin bölümlerini çizmektir (Gür vd., 1989: 9; Linderman, 1997: 22). Bu dönemde kağıt üzerine yerleştirilen nesnelere ve semboller birbirinden bağımsızdır, insanları ve nesnelere yerleştirdikleri bir üst, alt y da bir yüzey yoktur (Hurwitz ve Day, 1995:77).

Çocuk şema öncesi dönemde kendisine herhangi bir bilgi verilmediği halde çizgisel gelişim gösterir. Bu gelişme, gelişen beyin yapısı ve kas yapısına ile çizilen çizgilerin, sürülen boyaların uyarıcı olarak geri dönmesine bağlıdır (Ünver, 2002: 29). Altı yaşlarında, çocuğun resimlerinde ve diğer yaratıcı etkinliklerinde oranlar, çevresiyle ilgisi çoğaldıkça daha gerçekçi olmaya başlar (San, 1979: 141). Artık resimlerinde sadece çizgilerden olan biçimler yoktur. Çizimlerdeki ayrıntılar artmış, hatta ilgilendikleri konular ya da figür çizimlerinde en ince ayrıntıyı bile gösterebilmektedirler (Özsoy v.d., 2005: 46).

Bu dönemde dairesel ve uzunlamasına çizgilerin biçimlenmeye başladığı görülür. Dört, beş ve altı yaşlarında çocuk kendi duygu ve düşüncelerini ortaya koyacak girişimlerde bulunur. Bu yaşlardaki çocukların en sevdiği konular evimiz, annem, babam ve insan figürüdür (Buyurgan, 1998: 171; Yavuzer, 2001: 42).

Şema öncesi dönemin özellikleri kısaca özetlenecek olursa şunlar söylenebilir (Schirrmacher, 1988; Artut 2001; Kehnemuyi 2006).

1. Resimleriyle düşünceleri arasında ilişki kurma çabası görülür..
2. İnsan resmini; başı daire, kol ve bacakları çizgi, el ve ayakları da karışık bir biçim anlayışı içinde yapar.
3. Renkleri coşkuyla kullanır, gerçeğe bağlılığı yoktur.
4. Kompozisyon bilinçli değildir.
5. Perspektif etkiler görülmez.
6. Bazı çizimlerde yatay düztaban çizgileri görülür. Genellikle şekiller ve eşyalar bu taban çizgiler üzerinde yükselir.

7. Mekân düşüncesi gelişmediği için eşyalar yüzeysel olarak yana yatık olur ve görünmeyen tarafları gösterilir.
8. Olaylar ve eşyalar arasında ilişki kurabilme, plan yapma yetisi tam olarak gelişmemiştir.
9. Çizdikleri çizgiler büyük ölçüde gerçekleri yansıtmaz ve gördüklerinden çok düşündüklerini çizme eğilimindedirler.
10. İnsan, eşya ve hayvan figürlerinin tanımı gerçeğe oldukça yakın olup, bunlara hareket verebilirler.
11. İnsan figürü çizimlerinde giysi ve cinsiyet özellikleri belirginleşir.
12. Yaptıkları resimler hakkında konuşmaktan hoşlanırlar.

Aşağıda şema öncesi döneme örnek bir resim verilmiştir (Resim 2.5.).



**Resim 2.5. Yaş: 5**

### Şematik Dönem (7- 9 Yaş)

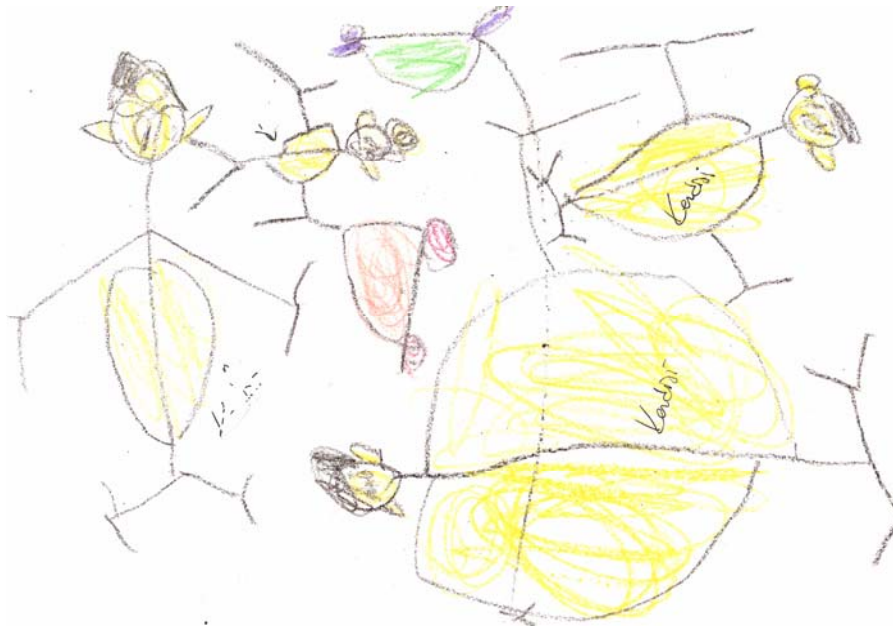
Şematik dönem çocuğun çevresiyle, dış dünyasıyla ilişkisinin zenginleştiği bir dönemin başlangıcıdır ve bu dönemde çocuk artık toplumun bir üyesi olduğunun farkındalığını yaşar. Bu dönemdeki çocuk artık okula başlamıştır ve bu çocukta şemalar değişirken, dünyayı algılama becerisi gelişmekte ve gerçekçilik eğilimiyle birlikte teknik kaygılar doğmaktadır (Kurtuluş, 2001: 14).

Bu yaştaki çocuklarda bilinç oluşmuştur, neyi istediklerini ve neyi sevdiklerini çok iyi bilirler, hayal güçleri gelişmiştir ve yeteneklerini göstermekten hoşnut olurlar (Linderman, 1997: 24). Çizimlerinde nesnelere göre renk seçimi farklılıklar gösterir. Henüz renk nesne ilişkisinin oluşmadığı, perspektif kuralının yerleşmediği görülür. İnsan ve çevresi hakkında, belli bir bakış açısına sahip olan çocukların resimlerine bu görüş belli şemalar şeklinde yansıyabilmektedir (Yavuzer, 2001: 55). El-göz uyumu ve küçük kasları gelişim halindedir ve genellikle çevrelerindeki objeleri gerçekçi bir biçimde sembollerle ve şemalarla çizebilirken şekilleri de üç boyutlu çizmeye başlarlar (Linderman, 1997: 26).

Bu dönemde çocuk kendine özgü bir insan şeması yaratmış, öz vücut ve zihin yapısıyla da sıkı sıkıya bir bağlantı kurmuştur (Kehnemuyi, 2006: 25). Figürlerinde baş, gövde, kollar ve bacaklarla birlikte gözlerin, burunun, ağızın, boynun, saçların ve bunun gibi diğer organlarında olması beklenir. Ayrıca gözler burundan, burun da ağızdan farklı çizilmelidir (Yavuzer, 2001: 56).

7-9 yaş düzeyindeki çocukların resimlerinde mekan önemli bir yer teşkil eder. Mekânsal ilişkilerde bir düzen oluşturur. Çocuk, boşluktaki tüm varlık ve nesnelere birbiriyle bağlantılı olduğunu düşünür. Artık kendini çevrenin parçası olarak görür ve yapacağı her şeyi buna bağlar (Kehnemuyi, 2001: 25). Çocuğun ilk kez çevrenin bir parçasından haberdar oluşu, resimlerinde ‘yer çizgisi’ (base-line) adı verilen sembolün kullanılmasıyla başlar. Figürler genellikle kâğıdın alt tarafında bulunan bu yer çizgisine göre yerleştirilir (Gürtuna, 2004: 67). Bu dönem çocuklarının resimlerinde yer çizgisine karşılık genellikle kâğıdın üst tarafına çizilen ve gök çizgisi olarak adlandırılan yatay bir çizgi daha görülmektedir. Bu iki çizgi arasında kalan yer ise ‘hava’ olarak adlandırılır (Yavuzer, 2001: 57-58).

Bu yaştaki çocukların ilgilendiği konular genel olarak kendi benliği “ben ve benim” üzerine kuruludur. Çizdiği konulardaki onlar için önemli olan tema abartılabilir, önemsizler ise yok edebilir (Hurwitz ve Day, 1995:77; Kehnemuyi 2001: 24). Örnek verilecek olursa resminde babasını süperman ya da onun için baskın rolde olan anneyi evden daha büyük olarak çizebilirken, sevdiği bir şeyi kocaman bir kalp olarak çizebilir. Oyuncaklarını anlatmak istiyorsa, oyuncaklarını (bebek, araba v.b.) diğer şekillere göre daha abartılı çizilebilir (Hurwitz ve Day, 1995: 77; Striker, 2005: 83). Bunun yanında, konuşma güçlüğü çeken çocuğun insan figürü çiziminde yer alan ağız abartarak çizmesi, ya da boş bırakması gibi vücudun bazı kısımlarının sürekli abartılarak çizmesi, çocuğun bazı kusurları işaret edebilmektedir (Yavuzer, 2001: 63). Bkz. Resim: 2.6.



**Resim 2.6.** Figürlerin kulakları büyük çizilmiş. Kulaklarıyla ilgili sağlık problemleri var.

Şematik dönemin özellikleri kısaca özetlenecek olursa şunlar söylenebilmektedir (Schirrmacher, 1988; Artut 2001; Kehnemuyi 2006).

1. Kendine özgü bir insan ve çevrenin resmini yapar.
2. Rastlantıyla oluşan başarı onu sevindirmedüğinden tekrar ile ustalığa erişme isteği vardır.
3. Dekoratif süsleme ve renk kullanımı etkindir.
4. Teknoloji ve analize ilgin arttığı görülür.
5. Çizim ve vücudun önemli parçalarının abartıldığı önemsiz parçaların ise yok edildiği görülür.
6. İki boyutlu çizimlerin yanında, gizli perspektif etkileri görülür.
7. Mekân kavramı gelişmiştir. Figürler tasarlanan mekânlarla özdeşleştirilmiştir.
8. ‘Yer çizgisi’ çoğunlukla görülmektedir. Bazılarında ise gökyüzü görülür.
9. İnsan figürleri profil veya cepheden gösterilir.
10. Geometrik çizgiler kullanılır.
11. Figürlerde cinsiyet ayrılığında kaynaklanan ayrıntılar belirgindir.
12. Aynı eşyaya aynı rengi koyarak tekrarlardan oluşan bir renk şeması oluşturur.

Aşağıda şematik dönemdeki çocukların çizimlerinden örnekler sunulmuştur.



Resim 2.7. Yaş: 8



Resim 2.8. Yaş:8;6

### **Gerçekçilik (Gruplaşma ) Dönemi (9-12 Yaş)**

Çocuklar bu dönemde sosyal olaylarla ilgilidirler, geçmişi, geleceği, zor-kolayı, hayatı ve bunların sanatla ilişkisini anlayabilecek kapasitedirler ayrıca bu dönemde gruplarına çok bağlıdırlar ve çok duygusaldırlar (Liderman, 1997: 31).

Bu evrede çocuk, ayrıntıya ilgi duyarken, giderek resimlerini göstermekten hoşlanmaz, onları açıklamaz. Artık renkler gelişigüzel değil, gerçeğe uygun bir biçimde seçilmeye başlamıştır (Yavuzer, 2001: 65). 6–8 yaşından başlayarak cinsiyet ayrımını çizimlerinde gösteren çocuk, erkek ve kız giysilerindeki ayrıntıları özellikle ve özenle belirtir. Anlatım daha başarılıdır. Örneğin, insan ve hayvan resimlerinde vücut bölümlerinin yerleri, ölçüleri doğruya daha yakındır ve hareket ile ritim resimlerinde görülmeye başlar (Türkdoğan, 1982: 52).

Kızlarla erkeklerin konu seçiminde farklılıklar belirir. Erkekler tekneler, uçaklar, arabalar, v.b. çizerken kızlar kadın yüzleri, giysiler, evler, çiçekler v.b çizerler. Bu evrede çocuklar ne çizeceklerini uzun uzun düşünürler, yaptıklarını beğenmezler, olması gerektiği biçimde yapamadıklarını sanıp cesaretlerini yitirirler. Nesnelerin gerçek oranlarına ve renklerine sadık kalma kaygısı belirir. Artık sarı ve ya kırmızı yüz yerine, cilt renginde bir yüz boyama kaygısı vardır (San, 1979: 150).

Bu yaş gurubu çocukların resimlerinin ortak özellikleri özet olarak aşağıdaki gibi verilebilir (Schirmacher, 1988; Artut 2001; Kehnemuyi 2006).

1. Olaylar, eşyalar ve gerçekler arasında ilişki kurabilme, plan yapabilme yetisi büyük ölçüde gelişmiştir.
2. Sanat hakkında daha bilgilidirler.
3. Kız ve erkekler arasındaki cinsiyet farklılığından kaynaklanan konuların seçimi ön plana çıkar.
4. Geometrik çizgilerden uzaklaşmıştır. Perspektif etkileri görülür.
5. Resimlerinde katı gerçekçilik egemendir.
6. Renk kavramının geliştiği, renklerin anlam ve amaçlarına uygun olarak tercih edildiği görülür.
7. Ayrıntılarda büyük gelişmeler görülür.



## Gerçekçilik Dönemine Örnek Resimler



Resim 2.9. Yaş:10



Resim 2.10. Yaş:10



### **Görünürde Doğalcılık Dönemi (Mantık Dönemi/ 12-14 Yaş)**

Bu çağlar, çocukların bedensel ve zihinsel yönden önemli değişikliklerin yaşadığı, yaklaşan gençliğe ilk adımın, bunalımın ilk habercisi olduğu çağlardır. Bu değişiklikler ve bunalımlarda kuşkusuz resimlerine yansımaktadır (Artut, 2001: 211).

Çocuğun bu dönemde çevresinde gördüğü objelerin orantılarını, boyutlarını, derinliklerini çizgilerine yansıtmaya çalıştığı ve insan figürünün büyük bir ayrıntıyla çizdiği ve cinsel özelliklerden haberdar olmanın büyük ölçüde artmasıyla, bunları resme yansıttığı gözlenmektedir (Yavuzer, 2001: 67). Bu yaştaki çocuklar, artist resimleri, kopyalar, kartpostallar gibi kendilerince olumsuz bir biçimde çalışmaya yönelebilirler (Gençaydın, 1993: 19).

Bu dönemin genel özellikleri aşağıdaki şekilde belirlenebilir (Schirmacher, 1988; Artut 2001; Kehnemuyi 2006).

1. İnsan figüründeki ayrıntılar daha belirgindir.
2. Çevre ve doğadaki değişkenlikleri ifade yetisi güçlenmiştir
3. Resimde dinamik etkiler, dramatik ve duygusal sahneler görülür.
4. Perspektif ve ayrıntılara yeterince inebilme yetisi vardır.

Aşağıda görünürde doğalcılık dönemine örnek resimlere yer verilmiştir.



**Resim 2.11. Yaş: 13**

### 2.2.2. Çocuk Resminin Özellikleri

2 ve 12 yaş çocuk resimleri birçok yönleriyle ortak özellikler göstermektedirler. Bu özelliklere çocukların bedensel, zihinsel gelişimleri, sosyolojik konumları gibi durumlar etki edebilmekte ve bazı değişikliklere rastlanabilmektedir. Genel olarak ele alınacak olursa bu özellikler; düzleme özelliği, tamamlama özelliği, saydamlık özelliği ve boy hiyerarşisi özelliği olarak dörde ayrılmaktadır (Çelek, 2003).

#### Düzleme Özelliği

Resmi, yapılan eşyaya göre düzenlemektir. Nesneye bir çeşit plan görüşünü verir. Her şey düzlenir. Masanın 4 ayağı da düz bir şekilde gösterilir (Çelek, 2003). 5- 6 yaş döneminde görülen bu özellikte çocuk, resmini yaptığı yüzeye uydurmaya çalışır (Artut, 2001: 213). Çocuk bilinçsiz olarak "Resim yaptığım kâğıt düzdür, düz bir yüzeye herhangi bir nesnenin resmini ancak düz olarak yapabilirim." diye düşünür (Sezer, 2001: 22). Örneğin; bir arabanın dört tekerleğinin, bir masanın dört ayağının gösterilmesi, figürlerin sağa ve sola yatık olarak çizilmesi gibi (bkz. Resim 2.13.).



**Resim 2.12. Çocukların Düzleme Anlayışı**

### Tamamlama Özelliği

Çocuklar, belirli dönemlerde doğaya dıştan değil, içten, merkezden bakar ve görmeye çalışırlar. Her olayı kendi iç görüşleri açısından değerlendirip yorumlama çabası gösterirler (Sezer, 2001: 21). Her konuyu kendi görüş açılarıyla değerlendirirler, varlıkları gördükleri gibi değil, bildikleri ya da düşündükleri gibi çizerler (Artut, 2001: 213). Ayrıca yalnız gördüğü kısımları değil, zihninde eksiklikleri tamamlayarak görmediği kısımları da gösterirler. Örneğin; insan, hayvan v.b varlıkların resimlerinde gördüklerinden çok izlenimlerini, eşya ile ilgili bildiklerini anımsayarak resimlerine ilave ederler. Yandan bir insan resmi yaptıklarında iki gözü birden yaparlar. Örneğin bir futbol sahasını ya da masa etrafında oturan insanları kuşbaşı görünür bir biçimde çizebilirler (Hurwitz ve Day, 1995: 80).



**Resim 2.13. Çocukların Tamamlama Anlayışı**

## Saydamlık Özelliği

Röntgen resimde denilen saydamlık; aynı anda bir evin içinin ve dışının gösterilmesidir. Kimi araştırmacılar buna öyküleştirme adını verirler (Kırıçoğlu, 2002: 85). 2–7 yaş gurubundaki çocuklar doğadaki tüm olayları kendi anladığı gibi resmetmek, objenin nesnel görüş alanındaki bölümlerini de ilave etmek isterler. Bu özelliklere sahip çocuk resimlerinde ana tema bütünlük endişesidir (Bayraktar, 1982: 24).

Bu çocuklar, objelerin içinde veya arkasında bulunan ve görünmeyen şeyleri sanki görünüyor gibi çizerler. Bir evi çizerken, aynı zamanda evin içindeki eşyaları ve insanları ya da insan çizerken, kıyafetini saydam bir biçimde insanın vücudunu görünüyor gibi ya da annenin karnındaki bebeği röntgen ışınlarıyla görünüyor gibi çizebilirler (Hurwitz ve Day, 1995: 79; Mann ve Lehman, 2002: 41). Böylece evi ve insanı saydamlaştırmış olurlar. Örneğin; ev kompozisyonunda evin çatısı, duvarları, oda ve bölümleri, buradaki aile bireyleri ve öteki tüm eşyalar (duvardaki saat, takvim, ayna, tablolar, yerdeki halı, koltuklar, soba, odaların elektrik kabloları) ayrı ayrı çocuk resminde göstermeye çalışır.



**Resim 2.14. Çocukların Saydamlık Anlayışı**

### Boy Hiyerarşisi Özelliği

Çocuklar yaptığı resimlerde onlar için önemli olan nesnelere büyük, önemsiz olanları ise küçük gösterirler. Kendi dünyalarının kahramanları daima büyük olarak kâğıtta yer alır. Buna karşın çizmek zorunda kaldığı fakat istemediği, hoşlanmadığı bir figürü resim kâğıdının köşesinde belli belirsiz, silik, küçük olarak yapar (Artut, 2001: 214; Çelek, 2003). Bu çocuğun psikolojik durumunu ve iç dünyasını anlamak bakımından önemlidir (Sezer, 2001: 23). Örneğin; aile resmi yapan bir çocuk, kendisi için önemli bulduğu aile ferdini diğerlerine göre daha büyük veya kâğıdın tam ortasına çizebilmektedir.



Resim 2.15. Çocukların Boy Hiyerarşisi Özelliği



### 2.2.3. Çocuk Resminde Tip

Çocuk; içinde yaşadığı toplumsal, kültürel, ekonomik, doğal çevreden etkilenir ve kişiliği bu koşullara göre biçimlenir. Aynı yaş grubundan olsalar ya da aynı çevreden gelseler bile ayrı özelliklere sahiptirler. Buna bağlı olarak da çocuklarda algılama farklılıkları söz konusudur ve bu algı farklılıkları, sanatsal etkinliklere farklı davranış ya da anlatımlara yönelmeyi ve bu davranış ve anlatımların bir tip özelliği olarak kişiliğin bir parçası olmasına sebep olur (Yolcu, 2004: 141). Sanat eğitimci ve psikologlar çocukların sanatsal etkinliklerini gözleyerek aşağıda belirtilen tipleri ortaya çıkarmışlardır.

#### Görücü (İzlenimci) Tipler

Görücü tip çocuklar, resim çalışmalarında konuyu bütünüyle ele alırlar. Bu gruptaki çocuklar bir nesnenin resmini, çizgiyi hiç kesintiye uğratmadan çizerler (Göktaş vd., 1999). Konuyu bir bütün halinde ele alarak, insanın baş, gövde, kol ve bacaklarını ayrıntısız çizerler, insan vücudunu bir bütün içinde gösterirler (Türkdoğan, 1982: 35). Çocukların hayvan ve ağaç gibi çizimlerinde de bu özellik görülmektedir. Ağaç çiziminde yapraklar ya da dallar, bir bütün içinde yapılır. Bu nedenle bu tip çocukların yaptıkları ağaç resimlerinde genellikle ağaç gövdesi, dairesel ya da oval yapıda yapraklar lekesinden oluşur (Yolcu, 2004: 143).



**Resim 2.16. Görücü Tip Çocuğun Resmi**

### Yapıcı (İnşacı) Tipler

Yapıcı tip çocuklar, nesnelere parçalar halinde düşünürler ve resimlerini yaparken nesnelere parçalarını ayrı ayrı birleştirerek bir bütün elde ederler. Diğer bir deyişle, resimlerini parçadan bütüne doğru bir sıra takip ederek yaparlar yani bir anlamda resimlerini inşa ederler (Yolcu, 2004: 142). Örneğin bir insan figürü çizerken, önce baş, gövde sonra kol ve bacakları birleştirerek figürü tamamlarlar (Artut, 2001: 215). Bu özelliklerinden dolayı bu gruptaki çocuklara inşacı tip de denilmektedir. Bu çocuklar yalnız insan figürlerinde değil, hayvan, ağaç, çiçek gibi tüm diğer konuların anlatımında da önce parçaları ayrıntılı olarak görür ve sonra bunları birbirine ekler. Yapıcı tip olarak nitelenen bu çocuklar renkli resimlerde daha bilinçli görünürler. Üç boyutlu anlatımlarda, boya, tel, kil, ağaç, mukavva çalışmalarında daha yaratıcı bir yeteneğe sahip olarak bu farklılıklarını belirtirler (Türkdoğan, 1982: 37).



**Resim 2.17. Yapıcı Tip Çocuğun Resmi**

### **Karışık (Birleştirici) Tipler**

Doğal olarak, çocuklar yalnız görücü ve yapıcı tipler değildir. Çoğunlukla çocuklarda bu iki özellik de vardır. Bu iki özelliği yani hem yapıcı hem de görücü tip özelliklerini taşıyan tiplere karışık tipler denilmektedir (Yolcu, 2004: 143).

Bu grup çocukların, resimlerinde bütün içinde parçalara yer verme anlayışı egemendir ve resmin her türünde yaratıcı yapıları gözlenir (Türkdoğan, 1982: 36). Aşırı denilebilecek bir düzenlilik içinde olabilirler ve zaman zaman cetvel, pergel gibi çizim aletlerinden yararlanabilirler (Yolcu, 2004: 143). Çocukların %90'ı bu gruba girer ve bu çocuklar hem boya hem de üç boyutlu madde ile çalışarak yaratabilirler (Göktaş vd., 1999).



**Resim 2.18. Karışık ( Birleştirici ) Tip Çocuğun Resmi**



### 2.3. Aile Çiz ve Bir İnsan Çiz Resimleri

Resim duyguların, hayallerin, isteklerin, korkuların, yaşanmış olayların anlatımında kullanabileceğimiz en önemli sanat dallarından biri olabilmektedir. Berk (2002: 71) resim yapmanın psiko- fizyolojik, yani hem ruh, hem beden yapısına has bir davranış olduğunu söylerken Yavuzer, (2001: 13) resim ile ilgili olarak, resmin küçük yaşlarda sözcüklerden daha güçlü bir anlatım aracı olduğunu ve bize çocuğun iç dünyası ve büyüme süreci hakkında bilgiler verdiğini söylemiştir. Abrevaya, (2004: 98)'a göre ise çocukların çizdikleri resimler, yetişkinlerin rüya fantezilerinde olduğu gibi, bilinçdışının ifadeleridir.

Alakuş'a göre (2003:2), Çocuğun kendi dünyasını yansıtması ile gözlemlediği olaylara ilişkin duygu ve düşüncelerini aktarmasında yalın bir anlatım aracı olan resmin önemi büyüktür. Ancak çocukların yaptıkları resimler, kişilik, algı, insanlar arası ilişkiler, grup değerleri ve tutumlarının saptanmasında tek araç değildir. Bu durumda üç ana kaynaktan yararlanılır (Yavuzer, 2001:13). Bunlar, bireysel raporlar, gözlem ve projektif teknikler (yansıtma teknikleri)dir. Özellikle henüz kendini ifade edebilme yetisini geliştirememiş çocukları tanımak için projektif psikoloji testleri son derece önemlidir. Çocukların çoğunun resim yapmayı sevmeleri ise bu tekniğin kullanımını kolaylaştırmaktadır (Yavuzer, 2004: 74).

Projektif kelimesi "yansıtma" anlamına gelmektedir (Özgüven, 1994: 307). Belirsiz uyarılara verilen tepkilerde kişinin kendi düşüncelerini, duygularını, çatışmalarını, gereksinmelerini ve kaygılarını yansıttığı varsayımı bu testlerin çıkış noktasını oluşturmuştur (Köknel, 1990: 127). Projektif testler, belirsiz bir uyarı vermek ve bunun yorumlanmasının istemek yoluyla, deneğin duygu ve gereksinimlerini cevaplarına yansıtmasına olanak sağlayan tekniklerdir (Kentkuran, 1981: 306). Bu testler ile normal durumlarda gözlenmesi zor olan cesaret, dürüstlük, işbirliği, saldırganlık gibi özellikleri ve kişiliğin çeşitli boyutları değerlendirilebilmektedir (Dirim, 2003: 15). İlk kez 1939'da Amerikalı psikolog Lawrence K. Frank tarafından, uzun süre psikolojik test olarak kullanılmıştır (Kırkıncıoğlu, 2003: 31).

Projektif testler çocukların kendi iç dünyalarını temsil ettiği varsayılan ve ucu açık önermelerle başlatılan çizimleri, projektif ölçümler olarak ele alındığında,

onların kişilik özelliklerini, duygusal problemlerini, kızgınlıklarını ve korkularını, beklenti ve endişelerini anlama olanağı sağlar (Saydam, 2004: 111). Dolayısıyla bu yöntem, çeşitli ortamlarda çocuğa kendini özgürce ifade etmesini, böylece iç dünyasındaki duygu ve tutumlarını açıklayabilmesine fırsat tanımaktadır (Sargın, 2001: 152).

Projektif psikoloji testleri; tamamlama testleri, yorumlama testleri, gözlem testleri ve üretim testleri olmak üzere dört başlık altında gruplanmaktadır (Altınköprü, 1999: 54).

Tamamlama testleri, bir dizisinin, yarım kalmış bir cümlenin, sonu belirlenmemiş bir öykünün deneğe tamamlatıldığı testlerdir. Yorumlama testlerinde birey, kendisine verilen uyarıya bağlı olarak bir hikâye anlatır, yorumlar ve tartışır. Gözlem testlerinde gözlenen, tam olarak belirlenmemiş, değişik biçimlerde yorumlanabilecek bir ortam içine sokulur ve davranışları gözleme alınır. Üretim testlerinde ise bireye belirli öğeler verilir ve birey bir üretim etkinliği içine sokulur. Örneğin resim yapar, plastik malzemeye şekil verir. Bireyin ürettiği bu yapıtlar yorumlanarak onun kişiliği hakkında bilgi edinilir (Altınköprü, 1999: 54-55).

Çocuklarla yapılan parmak boya çalışması, bebekçilik oyunu ve resim faaliyeti de bu tekniğin türleri arasındadır. Bu yöntemle, çocuğun iç dünyasındaki çatışmalarını, duygu ve düşüncelerini yansıtabilmesi için ortam hazırlanmaktadır (Sargın, 2001: 152).

Çizim, çocuğun gelişiminin erken dönemlerinde kelimelerden daha anlamlıdır bu nedenden dolayı resim, çocuğun iç dünyasını keşfetmek için oldukça ideal, projektif bir tekniktir (Yavuzer, 2001: 14). Bu test ve teknikler arasında en yaygın olanları, P. Goudenough'un Adam Çiz, Karen Machover'in Bir İnsan Çiz, Aile Çiz, Karl Koch'un Ağaç Testi ve Bir Bahçe Çiz Testi'dir (Altınköprü, 1999: 159). Özellikle Bir İnsan Çiz Resmi, çocuğun bireyselliği, kendini nasıl algıladığı konusunda önemli ipuçları verirken, Aile Çiz Resmi, ailesi içinde kendini ve en yakın ilişki nesnelerini nasıl algıladığını gösterir (Burns, 1982 alıntılan Saydam, 2004: 111).

## Aile Çiz Resmi

Mourice Porot tarafından geliştirilen ve psikanalitik verilere dayanan temel amacı, çocuğun ailesi ile olan çatışmalarını açığa çıkarmak olan projektif bir resim tekniğidir. Aile çiz resminde, çocuğa “ailenin resmini çiz” talimatı verilir. Çizim süresince çocuk gözlenerek aileyi oluşturan bireylerin çiziliş sırası, çizim anında resme ve resimdeki kişilerle ilgili söylediği sözler, anlamlı davranışlar not alınır. Çizimin bitiminde, kâğıtta yer alan kişilerin adlandırılması istenir (Altınköprü, 1999: 189). Testin yorumunda önemli olanlar, çizimlerin boyutları, bireylerin çiziliş sırası, sayfadaki konumları, nesnelere arası ilişkiler, vücut orantıları ve vücut uzuvlarının özgün çizim özellikleridir (Saydam, 2004: 114). Çocuğun en çok değer verdiği kişiler en ön sırada yer alırken ikinci derecede önem verdikleri ise, arka planda bulunur. Aile bireylerinin çiziliş sıraları da, bireylerin çocuk için taşıdığı önemi belirlemektedir. Çocuk genellikle, ailede örnek aldığı, özdeşleştiği kişiyi sayfanın en soluna çizerken kendisi için en az önem taşıyan kişiyi ise sayfanın en sağına yerleştirir (Altınköprü, 1999; 189).

Birbirine yakın veya dokunarak çizilen aile bireylerinin yakın ilişki ve paylaşım içinde oldukları düşünülebilirken aileden uzak, ayrı çizilen bireylerin aile ile olan ilişkilerinde problem yaşadıkları söylenebilir (Saydam, 2004: 114). Aile bireyleri normalde gerçek sahip oldukları boy oranlarıyla çizilmelidir. Çocuk aile içinde çatıştığı kişileri aile boy oranısına uymayacak şekilde küçülterek sayfanın en arkasına atabilir, çok çirkin çizebilir ya da kollarını, bacaklarını gibi bazı öğelerini eksik bırakır (Altınköprü, 1999: 189). Tam tersi aile içinde en güçlü buldukları, özdeşim kurabildikleri kişiyi büyük ve ilk bakıldığında hemen göze çarpan kişi olarak çizmektedirler (Saydam, 2004: 115).

Boyanın kullanılış biçimi, aynı sembolik değerler açısından yoruma tabi tutulur. Çocuğun özenle boyadığı kişi, onun en çok değer verdiği kişi olurken çirkin boyanan ya da boyanmayan kişiler, çocuk için daha az değere sahip olanlardır (Altınköprü, 1999: 189).

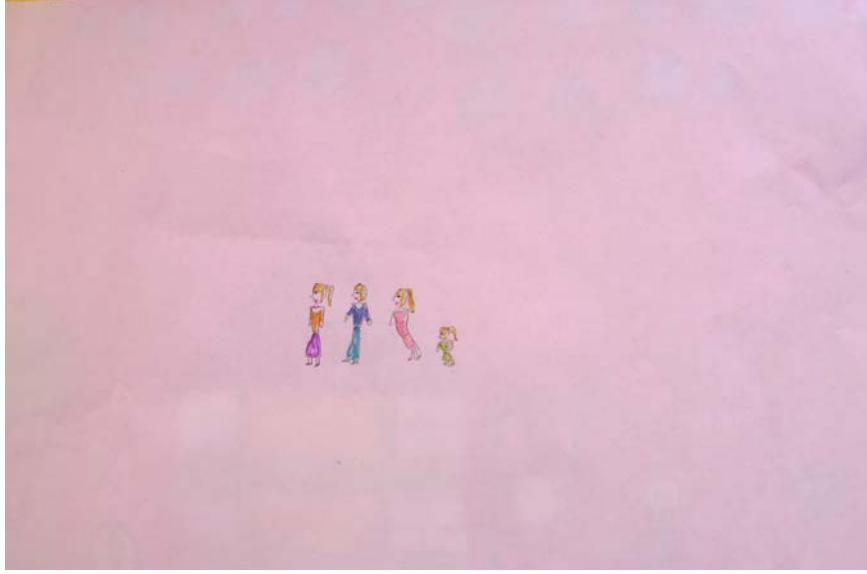
## Bir İnsan Çiz Resmi

Amerikalı kadın psikologlardan Karen Machover'in geliştirdiği çocukların kişiliğini ve duygusal durumunu anlamada kullanılan bir testtir (Saydam, 2004: 111).

“Machover'in çalışması, psikanalitik yaklaşımın savunucularının ortaya koyduğu beden imgesi kavramına dayanmaktadır. Bunlara göre, beden imgesi çeşitli bedensel, organik, fizyolojik duyuların ve kişisel yaşantıların örüntüleriyle oluşan bir bütündür. Denekler bir insan resmi çizerken kendi bedenleriyle ilgili izlenimlerini çizimlerinde yansıtırlar. Bu nedenle resimler, bilinçaltının simgelerini içeren rüyalar gibi yorumlanır.” (Akkoyun, 1994: 205)

Bu teknikte çocuğa boş bir kâğıt, kalem ve boyalar verilir ve ondan bir insan resmi çizmesi istenir. Çocuk kâğıdı ve boyaları istediği gibi kullanmakta özgürdür (Venter, 2006:125). Bir insan çiz resmi, çizilen insanın özelliklerinin analiz edilmesiyle yorumlanır. Resmin yorumlanmasında çizilen insanın, erkek ya da bayan olması, sayfadaki konumu, çizgilerin durumu, vücudun parçalarının sırası, duruşu, profil veya önden çizilmiş olması, kolların durumu, kıyafetin ayrıntısı, gibi özellikler bize ipucu vermektedir. Baş, yüz, saç, boyun, omuzlar, göğüs, gövde, kalça ve bacak gibi başlıca vücut parçalarının eksik oluşunun, orantısızlığının, detaylarının, silinmelerin, v.b. diğer özelliklerin resmin yorumlanmasında anlamları vardır (Anastasi, 1957: 615).

Çocuktan bir kişinin resmedilmesi incelendiğinde resmi çizenin bütün kişiliği hakkında bilgi edinilebilir. Örneğin Güvensiz bir çocuğun resmi, kompozisyon, figür ve renk açısından özgüveni olan bir çocuğun resminden çok daha farklıdır. Özgüveni olmayan çocuk, yer ve gök çizgisi kullanmaz ve genellikle kâğıdın çok küçük bir bölümüne cılız çizgiler çizer. (Yavuzer, 2001: 14; Altinköprü, 1999: 169; Venter, 2006: 125).



**Resim 2.19. Güvensiz Bir Çocuğun Resmi Yaş: 12**



**Resim 2.20. Özgüvenli Bir Çocuğun Resmi Yaş:12**

### **Bir İnsan Çiz Resimde Genel Çizimlerin Yorumu**

Bir insan resminde ellerin kalçaya konması, ağza sigara konması, ayakların geniş olması, saldırganlığın bir ifadesi olabilmektedir (Yavuzer, 2001: 18). Normal bir çocuk, resimdeki öğeleri sırası ile yukarıdan aşağı doğru çizer. Yani ilk olarak baş, sonra boyun, gövde, kollar bacaklar ve en son ayakları çizer. Resme ayaklardan başlanması ve yukarıya doğru geliştirilmesi ya da gövdeden önce kolların çizilmesi; sosyal uyumsuzluğu, kötü intibakı, zorunlu fikirlerin varlığını gösterir (Altinköprü, 1999: 168).

Çizilen resimdeki figürün cinsiyeti deneğin cinsel olarak özdeşleştiği cinsi belirtir. Çocuğun ilk olarak kendi cinsi yerine karşı cins birini çizmesi, anneye veya babaya karşı bir saplantının olabileceğini, karşı cinse ait bir yaşıtını çizmesi, cinsel ilgiyi, karşı cinse benzeme isteğini, karşı cinsten biriyle özdeşleşmeyi gösterebilir (Akkoyun, 1994: 207).

Resimlerini yan olarak yapan kişilerde, çekingenlik, sosyal cesaretsizlik, görüşmek istedikleri kişilerle doğrudan konuşamama görülmektedir. Önden görünür şekilde yapılan resimlerse, doğrudan sosyal ilişki kurabilmeyi, açık kalpliliği ve dürüstlüğü belirtir. Çocuklar ender olarak hareketli resimler yaparlar. Resimlerdeki fazla hareketlilik, saldırganlık belirtisidir. Kişiler birinin diğerine bir eşya verir ya da birini çağırır, birine elini uzatır tarzda yapılmış ise, deneğin güvensizlik duygusu içinde olduğu, başkalarına dayanma arzusu taşıdığı söylenebilir. Resim sağa yapılırsa dış dünyaya yönelme, sola yapılırsa kendi içine yönelme ifade eder. Resim sayfanın üst kısmında yapılmışsa denekte yersiz bir iyimserliğin içinde bulunduğu anlamını taşır (Altinköprü, 1999; 169, 170). Çizim şekline bakıldığında, silik ve kesintili çizgiler, hassas, kırılgan kişilik özellikleri yansıtırken, çok bastırarak, kalın çizilen çizgiler saldırgan dürtüleri gösterebilmektedir (Saydam, 2004: 112).

“Çocuklar ve yetişkinler çoğunlukla yaptıkları resimlerden kendi yaşlarına yakın görünen resimler çizerler. Bir çocuğun yetişkin resmi yapması kadar, bir yetişkininde çocuk resmi yapması çok seyrek görülür. Böyle bir olay denekte bazı anormallikler bulunabileceğini gösterir. Çocuğun bir yetişkin resmi yapması, eğer bu yetişkin anne-babayı belirtiyorsa, çocukla anne veya baba arasında bir çatışmanın veya bir saplantının bulunduğunu ortaya koyar. Buna karşın bir yetişkinin çocuk resmi yapması, duygusal bir gerilik, çocuk olma

istemi, sorumluluktan kaçma, çocuğu hakkında endişe duygularının varlığı veya çocuk özlemi anlamlarını taşıyabilir.” (Altınköprü,1999; 169-170).

### **Bir İnsan Çiz Resimde Özel Belirti ve İşaretler**

Yavuzer (2001: 18), Marvin Klepsch ve Laura Logie'nin, Çocuklar Çizer ve Anlatır adlı yapıtlarında, çocuk resimlerindeki çizgilere Büyüklük, Abartmalı Çizgiler ve Eksik Bırakılan Çizgiler olmak üzere üç psikolojik yorum getirdiklerini belirtmiştir.

#### **Büyüklük ve Küçüklük:**

Sayfanın tümünü kaplayan büyük resimler çoğu kez iç kontrolü zayıf saldırgan çocuklar tarafından çizilmektedir. Hiperaktif çocuklar sayfanın tümünü kontrolsüz bir biçimde kullanırlar. Ender olarak çekingen, çocuklar geniş figürlere yer vermekte, daha güçlü olabilme arzularını bu yolla dile getirmektedirler ( Bayraktar, 2007; 48).

Kendilerini korkak, çekingen, içedönük gören çocuklar genellikle birkaç santimetre büyüklüğündeki resimler yaparlar. Küçük boyut, onların güvensizliklerinin simgesidir. Ender olarak saldırgan çocuklar zayıf benlik imajı içinde küçük figürlere yer vermektedir (Yavuzer, 2001; 18).

#### **Abartılı ya da Eksik Bırakılan Çizgiler:**

Bazı çocuklar figürlerin beden parçalarını abartılı ya da kalın çizerken bazıları ise tam tersi beden parçalarının üzerinde durmadan, ayrıntıya yer vermeden çizimlerini yapabilmektedirler. Bu şekilde çizilen beden parçası çocuğun iç dünyası hakkında bilgiler vermektedir (Yavuzer, 2001: 19).

Çok ince çizgiler güvensizlik ya da çekingenlik işareti olabildiği gibi bir saldırganlığın telafisi anlamını da taşıyabilmektedir. Topluma katılmakta zorluk çeken ama sosyalleşme istemi olan kişiler, yüz hatlarını bastırarak çizebilmektedirler (Altınköprü, 1999: 169).

#### **Baş Çiziminin Yorumu:**

Kendisini zihinsel bakımdan yetersiz gören çocuklar, vücuda göre orantısız, çok büyük ya da küçük kafa çizerler. Büyük kafa genellikle daha başarılı ve

yetenekli olma arzusu içinde bulunan çocuklar tarafından çizilmektedir (Anastasi, 1957: 616; Yavuzer, 2001: 19).

Başın, gövdeye oranla uygun büyüklükte yapılması, zekâ ve yetenekler açısından kendini yeterli görme belirtisi olarak kabul edilebilmektedir. (Saydam, 2004. 116; Altınköprü, 1999; 171)

#### Ağız Çiziminin Yorumu:

Ağzın çizim şekli beslenme sorunlarının, konuşma bozukluklarının, alkolizmin ve sözel sadizmin gizil bir ifadesi olabilmektedir (Akkoyun, 1994: 206). İyi belirtilmiş, açık konuşuyormuş gibi çizilen ağız insanlarla ilişki kurma isteğini; kapalı, dar, küçük bir ağız ise insanlarla ilişki kurmaktan çekinmeyi göstermektedir (Altınköprü, 1999: 172).

Konuşma ya da dil sorunu olan çocuklar, kalın çizgilerle büyük ağız çizebilmekte ya da bu kısmı boş bırakabilmektedirler. Başkalarına bağımlı çocuklarında resimlerinde ağız alanına saplandıkları görülmektedir (Yavuzer, 2001: 19). Kızgınlığını küfür, kötü söz ile ifade etme eğiliminde olan çocuklar, açık içi siyah boyanmış ağız çizerken insanlarla konuşmaktan kaçınan çocuklarda ağız düz bir şekilde çizilmektedir (Saydam, 2004: 117).

#### Göz Çiziminin Yorumu:

Gözler dış dünyayla kurulan en büyük görevi yüklenmekte ve insanın dışa açılan penceresi olmaktadır (Altınköprü, 1999: 171). Büyük çizilmiş gözler dünyayı algılamaya açık olmayı, küçük veya kapalı gözler ise dünyayı dışlamayı göstermektedir. Görmeye bağlı öğrenme sorunu olan çocuklar, gözbebeği olmayan boş ve anlamsız gözler çizmektedir (Akkoyun, 1994: 206; Yavuzer, 2001: 19).

#### Burun Çiziminin Yorumu:

Astımlı çocuklar çoğunlukla bu solunun güçlüğünden kaynaklanan sorunları nedeniyle burun çizgilerini vurgulayarak ya da çok biçimde çizerler. Burunun çizilmemesi ise çocuğun güçsüzlüğünü göstermektedir. Burun seksüel bir sembol olup, çocukların burnu dikkat çekici şekilde tuhaf veya büyük çizmesi, klinik gözlemede daha çok merak ettikleri cinsel konuları konuşabileceği bir yetişkin bulamaması ile ilişkili bulunmuştur (Saydam, 2004. 117). Büyük, sivri, uzun, penisi



anımsatır biçimli, dik açılı olarak çizilmiş her burun bir cinsellik belirtisi olabilmektedir (Altinköprü, 1999: 172; Yavuzer, 2001: 19, 20).

#### Kulak Çiziminin Yorumu:

Kulaklar, çocuğun ve aile bireylerinin sosyal ilişkileri konusunda önemli ipuçları verebilmektedir. Kulakların görülmesi gerektiği durumlarda bile (kısa saçlı veya saçsız bir kafada) çizilmemiş olması, o kişinin sosyal ilişkilerinde problem yaşadığını, çevresiyle ilişkilerinin yetersiz olduğunu düşündürmektedir. Yavuzer'e göre (2001; 19), işitme sorunu olan çocuklar ve kendileri hakkında konuşulduğunu düşünen bazı kuşkucu çocuklar, kulak figürlerini abartarak çok büyük kulaklar çizebilmektedirler. Büyük ve abartılı kulaklar sosyal ilişki kurmakta arzulu olan ancak duyacağı eleştirilerden endişe duyan çocuklar tarafından çizilebilmektedir (Kaya, 2004: 127).

#### Çene Çiziminin Yorumu:

Çenenin yok denecek kadar az çizilmesi sorumluluktan kaçma, kararsızlık, bazı ruhsal eksikliklerin giderilmesini ifade eder. Büyük çene yapan kişiler kuvvetli bir bağımlılık duygusuna ve başkalarına dayanma gereksinimine sahiptirler. Köşeli çizilen çene, güçlenme, istek ve dileğin bir belirtisi sayılabilir (Saydam, 2004: 118; Altinköprü, 1999: 173).

#### Gövde Çiziminin Yorumu:

Dört altı yaş üstü çocuk resimlerinde, birbirine paralel iki çizgiden oluşan gövdenin görülmesi, çocuğun bir çağdan diğerine geçememesi, bir önceki devirde duraklaması veya önceki yaşama biçimine dönmesi olarak kabul edilebilir. Köşeli çizilen gövde resimleri, saldırgan dürtülerin; yuvarlak çizgilere sahip gövdelerse yumuşak, insancıl duyguların varlığını belirtir (Saydam, 2004: 119; Altinköprü, 1999: 173, 174).

#### Boyun Çiziminin Yorumu:

Boyun, özellikle dürtü kontrolü konusunda önemli ipuçları verebilmektedir. Resimde boynun çizilmemesi, duygusal geriliğe, tinsel olgunlukta önemli kayıpların bulunduğunu yansıtabilirken, boynu çizilmeyen bireyin öfke kontrolünde ciddi

problemler yaşadığı görülebilmektedir (Saydam, 2004; 118). Boynun abartılı çizilmesi, dik yakalarla desteklenmesi, içe kapalılığı, denetim eksikliğini, tedirginliği gösterir (Altinköprü, 1999: 173). İnce, uzun olarak çizilen boyun, o kinin istek ve arzularını bastırma eğiliminde, kendini sürekli denetleme, kontrol etme ihtiyacında olduğunu düşündürmektedir. İnce, uzun çizilen boyuna daha çok kontrolcü, kuralcı ebeveyne sahip olan çocuklarda karşılaşılmaktadır (Saydam, 2004: 118).

#### Kol ve El Çizimlerinin Yorumu:

Kollar ve eller dünyayı tanımak, nesnelere kullanmak ve onlarla başa çıkabilmek için gerekli organlardır. Uzun kollar, hele dışarı doğru çizilmişse dünyaya uzanmayı, tutkuları, aşırı istekleri simgeleyebilir. İki yana açılan kollar, insanlarla yakın ilişkiler içinde olan kişilerin çizimlerinde görülebilmektedir. İnsanlarla ilişki kurmakta zorlanan kişiler ise kolları gövdeye birleşik olarak çizmektedirler (Saydam, 2004: 119; Altinköprü, 1999: 175). Zayıf, ince ve kısa kollar kendine güvenmeyen ve ezik kişilere özgüdür. Ayrıca zekâ eksikliği de düşünülebilir. Kolların eksikliği gücünü tamamı ile kaybetmiş, kendini çaresiz hisseden depresif tiplerde görüldüğü gibi saldırganlığını bastırmaya çabalayan kişilerde izlenir (Altinköprü, 1999: 175).

Suçluluk duygusu içinde bulunan veya sosyal ilişkileri az olan çocukların resimlerinde, ellerin cepte, gövdenin arkasında, bir eşyanın siperinde gizlendiği görülebilir (Altinköprü, 1999: 175). Ellerin ihmali güvensizliği, çevreye uyumda zorluk çekmeyi simgelerken, yumruk halinde çizilmiş eller saldırganlığın belirtisi olabilmektedir (Kılıç, 2002: 69). Aşırı büyük çizilen kol ve eller güç ve kontrolün ifadesi olurken, unutilan eller sosyal ilişkilerde güvensizlik, saldırganlık veya mastürbasyon yapmaktan duyulan rahatsızlık ile ilişkili olabilmektedir (Saydam, 2004: 120).

#### Ayak Ve Bacak Çizimlerinin Yorumu:

Ayak kişinin nereye, nasıl bastığını gösterir. Bazıları bastığı yeri bilmek, güvenceye almak için ayağın altına bir çizgi çizme gereğini duyarlar. Büyük ayakların çizilmesi kendine güven duyma isteğinin, ayakların yokluğu ise çocuğun kendini yarımsız ve güvensiz hissetmesinin bir simgesidir (Yavuzer, 2001: 19, 20).

Bacaklar genellikle kişinin içine düştüğü güçlükleri ve çatışmaları yansıtır. Yaşama sevincini kaybetmiş, çökkün kişilerin bacak çizimlerinde zorlandıkları görülmüştür (Altınköprü, 1999: 176). Bacaklar ve ayakların olmaması, o kişinin kendi ayakları üzerinde durup, yaşamını kontrol edemediğini düşündürmektedir. Uçları iki yöne bakar şekilde çizilmiş ayaklar, kararsızlık ve tereddüte işaret etmekte olup, çizen kişinin, geleceğe yönelmek ve büyümekle, çocuk olarak kalma konusundaki ikilemini yansıtmaktadır. sağa dönük olarak çizilen ayak uçları, geleceğe yönelme, kendine hedef belirlemeyle ilişkili olabilmektedir (Saydam, 2004: 120).

#### Elbise Çiziminin Yorumu:

Giysi deneğın toplumsal görünümünü yansıtır. Deneğın ne olduğu değil nasıl görünmek istediğini resimdeki giysiden çıkarabilir. Deneğın elbiseyi en ince ayrıntısına kadar çizmesi, onun elbiseyle ilgili bir özentiliğin, kendini beğenmişliğin, dış görünüşe aşırı önem vermenin varlığını ya da dışadönüklüğü gösterir. Elbise üzerinde çok fazla durulmaması, vücutla ilgili bir önemsemenin, kendine aşırı değer vermenin varlığından söz edilebilir (Altınköprü, 1999; 177).

Yukarıdan aşağıya doğru yapılan düğmeler bağımlılığı, çocuksuluğu, uyum eksikliğini, göbek ortasında tek bir düğme anneye kuvvetli bir saplantının varlığını, sıkı sıkı iliklenmiş düğmeler ise çizenin bir şeyler sakladığını gösterir. Kadınca tavırlara sahip ya da cinsel güçten yoksun olan erkekler; abartılı geniş, uzun, dalgalanan kravatlar çizerler (Altınköprü, 1999; 177, 178; Saydam, 2004; 120).

## İKİNCİ BÖLÜM

### ARAŞTIRMA YÖNTEMİ-TEKNİKLERİ VE VERİ KAYNAKLARI

#### 3.1. Araştırma Yöntemi

6-11 yaş öğrencilerin ailesel özelliklerinin ve bireysel özelliklerinin yaptıkları resim çalışmalarına yansımalarının olup olmadığını tespit etmeyi amaçlayan bu araştırma, doğal alan araştırmasıdır. Doğal alan araştırmaları doğal ortamlarda yapılır, katılımlı gözlemi kullanır ve gözlemcinin ortama uyguladığı çok küçük bir grup vardır (Balcı, 2005: 172).

Araştırmanın evreni, Uşak Bedriye ve Kadir Uysal İlköğretim Okulu 6-11 yaş gurubu öğrencileridir. Araştırmanın örneklemini, Bedriye ve Kadir Uysal İlköğretim Okulu anasınıfı ve birinci kademedeki okuyan, beş tanesi sağlıklı aile ortamında, 11 tanesi iletişimsiz huzursuz aile ortamında, 10 tanesi parçalanmış aile ortamında bulunan, 6 tanesi içine kapanık 6 tanesi aşırı hareketli, 6 tanesi saldırgan, 6 tanesi kardeş kıskançlığı içinde olan çocuklardan oluşan toplam 50 öğrenci, oluşturmaktadır.

Uygulama, Bedriye ve Kadir Uysal İlköğretim Okulu 2006- 2007 öğretim yılı anasınıfı ve birinci kademedeki okuyan öğrencilere yönelik olarak, öğrencilerin resim dersleri saatlerinde yapılmış ve bir ders saati (40dk.) sonunda öğrencilerin yapmış olduğu resimler toplanmıştır. Uygulama sürecinde, öğrencilerden “bir aile resmi” ve “bir insan resmi” yapmaları istenmiştir. Çocuklara resimleri yaparken istedikleri kalemleri ve boyaları kullanabilecekleri söylenmiştir. Daha sonra toplanan resimler, rehberlik ve sınıf öğretmenlerinin çocuk ve ailesi hakkında verdiği bilgiler ve öğrencilerle karşılıklı görüşmeler doğrultusunda bu konu ile ilgili kaynaklardan faydalanılarak araştırmacı tarafından yorumlanmıştır.

### 3.2. Veri Kaynakları

Bu araştırmada veri toplama amacıyla, kişisel bilgi formu, literatür taraması, çocukların çizdiği aile ve insan konulu resimler kullanılmıştır.

Araştırmanın kuramsal temellerinde, kaynakların sağlanması, T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) Kùltür ve Turizm Bakanlığı Milli Kùtùphanesi, Gazi Üniversitesi Merkez Kùtùphanesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Merkez Kùtùphanesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Merkez Kùtùphanesi, Uşak Üniversitesi Merkez Kùtùphanesi ve çeşitli üniversitelerin veri tabanlarından yararlanılmıştır. Bilgi kaynakları olarak, alan yazın taraması yapılmış ve uzman kişilerin görüşlerine başvurulmuştur.

Resim etkinlerinin yorumlanmasına yardımcı olması amacıyla, örneklem okuldaki rehber öğretmen ve sınıf öğretmenleri ile araştırmaya katılan öğrencilerin ailevi durumları ve bireysel özellikleri hakkında bilgi almak amacıyla görüşmeler yapılmıştır.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde problemin çözümüne ve araştırmanın alt problemlerine dayalı olarak toplanan verilerden elde edilen bulgular ve yorumlamalar yer almaktadır.

Toplanan veriler;

1. Aile Durumlarını Yansıtan Resimler (Sağlıklı, iletişimsiz, huzursuz, parçalanmış aile)

2. Bireysel Özellikler (İçine kapanık, aşırı hareketli, saldırgan, kardeş kıskançlığı) olarak iki bölümde değerlendirilmiştir.

Resimlerin değerlendirilmesinde; sınıf ve rehber öğretmenlerinden elde edilmiş olan öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, kaçınıcı çocuk olduğu, ailesinin özellikleri, arkadaş ilişkileri, kişilik özellikleri gibi bilgiler ile resimlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda bir yoruma gidilmiştir.

#### 4.1. Çocukların Ailesel Özelliklerini Yansıtan Resimler

Sağlıklı Aile Ortamında Bulunan Çocukların Resimleri:

Sağlıklı aile: Aile bireylerinin, aile iletişiminden memnun olduğu, psikolojik olarak sağlıklı olduğu, bireyler arasında çok az çatışmanın olduğu, gelişimsel değişikliklerle çok kolay ve başarılı bir biçimde uyum sağlayabildiği, stresli olaylarla çok iyi baş edebildiği aileler sağlıklı aileler olarak tanımlanabilmektedir (Nazlı, 2003: 22). Aileleri ile sağlıklı ilişkileri ve iletişimi olan çocukların resimleri aile içinde sorun yaşayan çocukların resimlerinden farklı olabilmektedir.

Aşağıdaki beş resim sağlıklı aile ortamındaki çocukların resimlerinden örneklerdir.



**Resim 4.1.**

**BULGULAR:**

Yaş: 11

Cinsiyet: Kız

Ailenin özellikleri: Sağlıklı bir aile ortamı

Resmin özellikleri: Resimde mavi, pembe ve yeşil renkler kullanılarak çizilen, gülen yüz ifadeleriyle üç tane figür görülmektedir. Figürlerin ellerinde dondurma bulunmaktadır. Gökyüzünde iki tane bulut ve bir güneş, zeminde ise çimenler ve çiçekler bulunmaktadır.

**YORUM:**

Aileleri ile uyumlu ve rahat çocuklar aile resmi olarak genellikle anne babalarının, kardeşlerinin ve kendilerinin özgün niteliklerini ve aile yaşamlarının ayrıntılarını göstererek hoş ve yaratıcı resimler yapmaktadırlar (Malchiodi, 2005: 221). Ayrıca aileleriyle sağlıklı ilişkiler içinde olan çocukların yaptıkları resimlerde

yer alan figürler düz veya iki sırada sıralanırlar, resimler derli topludur, kullanılan renkler canlı ve temizdir (Özgü, 1955: 19, Venter, 2006:124).

Aile bireylerinin normal boy orantılarıyla, yan yana mutlu bir şekilde çizilmiş olmasından, canlı renklerden ve güneşten yola çıkarak bu çocuğun huzurlu ve mutlu olduğu sonucuna ulaşılabilir.





**Resim 4.2.**

**BULGULAR:**

Yaş: 10

Cinsiyet: Kız

Ailenin özellikleri: Sağlıklı bir aile ortamı

Resmin özellikleri: Resimde gülen yüz ifadesi ile çizilmiş dört tane figür görülmektedir. Figürlerin üç tanesinin elinde çiçekler bulunmaktadır. Resimde genel olarak yeşil ve mavi renklerin kullanıldığı görülmektedir. Figürlerde ise gene yeşil renge yer verilmiş ve bunun yanında pembe mor ve kahverengi renkler kullanılmıştır. Gökyüzünde sol tarafa yerleştirilmiş bir güneş bulunmaktadır.

**YORUM:**

Mutlu bir aileyi betimleyen bir resim. Aileleriyle sağlıklı ilişkiler içinde olan çocukların yaptıkları resimler gibi resimde yer alan figürler düz bir sırada sıralanmış ve derli toplu çizilmiştir (Özgü, 1955: 19). Kılıç (2006: 70), mutlu çocukların resimlerinde renk zenginliğinin ve aile bireylerinin ellerine çiçeklerin görüldüğünü belirtmiştir. Bu resimde, çocuk sağlıklı bir ailede bulunmanın yansıması olarak, yüz ifadeleri mutlu ve ellerinde çiçekler olan figürleri özenle çizip ve boyarken, anne baba ve kendisini normal boy orantılarıyla çizmiştir. Bununla birlikte diğer resimlerde olduğu gibi gökyüzünde mutluluğun ifadesi olan güneş parlamaktadır.



**Resim 4.3.**

**BULGULAR:**

Yaş: 11

Cinsiyet: Kız

Ailenin özellikleri: Sağlıklı bir aile ortamı

Resmin özellikleri: Resimde uzundan kısaya doğru sıralanmış olarak çizilen dört tane figür dikkati çekmektedir. Figürlerde mavi, mor, pembe, kahverengi renkler ve gülen yüz ifadeleri kullanılmıştır. Figürlerin sol tarafında bir tane ağaç bulunmaktadır. Bu ağacın tam üzerine ise bir güneş çizilmiştir. Resimde canlı renkler kullanılmıştır.

**YORUM:**

Venter'e göre (2006:124), mutlu çocuklar resimlerinde canlı, temiz renkler kullanmaktadırlar derken Keskin, bolluk, bereket, neşe ve sevincin sembolü olan ağacın mutlu çocukların resimlerinde görüldüğünü belirtmiştir. Bu resimde de sayfanın sol köşesinde bolluk, bereket, neşe ve sevincin sembolü olan ağaç yerini almıştır. Resimde bulunan güneş, ağaç, canlı renklere ve figürlerin gülen yüz ifadelerinden, aile bireylerinin tüm ayrıntılarıyla ve boy oranlarına uygun olarak çizilmiş olmasından çocuğun mutlu olduğu anlaşılabilir.



**Resim 4.4**

**BULGULAR:**

Yaş: 10

Cinsiyet: Kız

Varsa uyum ve davranış sorunu: Yok

Ailenin özellikleri: Sağlıklı bir aile ortamı

Resmin özellikleri: Resimde gülen yüz ifadeleriyle dört tane figür görülmektedir. Figürlerde mavi, mor, kahverengi ve turuncu renkler kullanılmıştır. Bu figürlerin sol tarafında ise bir ağaç bulunmaktadır. Resmin geneli yeşil renge boyanarak çiçeklerle süslenmiştir. Gökyüzünde iki tane bulut ve bir güneş bulunmaktadır.

**YORUM:**

Güzel bir manzara içinde özenle çizilmiş aile bireyleri dikkatimizi çekmektedir. Resim çiçeklerle ve ağaçlarla süslenmiş. Parlayan bir güneş ve mavi bulutlar gökyüzüne yerleştirilmiş. Figürler aile orantısına uygun olarak çizilmiş ve gülen yüz ifadeleri kullanılmış. Resimde figürlerin aile orantısına uygun bir şekilde, düz bir sırada sıralanmış ve gülen bir ifade verilerek çizilmiş olmasından, parlayan güneş ve mavi bulutlardan yola çıkarak çocuğun mutlu ve huzurlu bir aile ortamı içinde bulunduğunu söylemek mümkündür.



**Resim 4.5.**

**BULGULAR:**

Yaş: 10

Cinsiyet: Kız

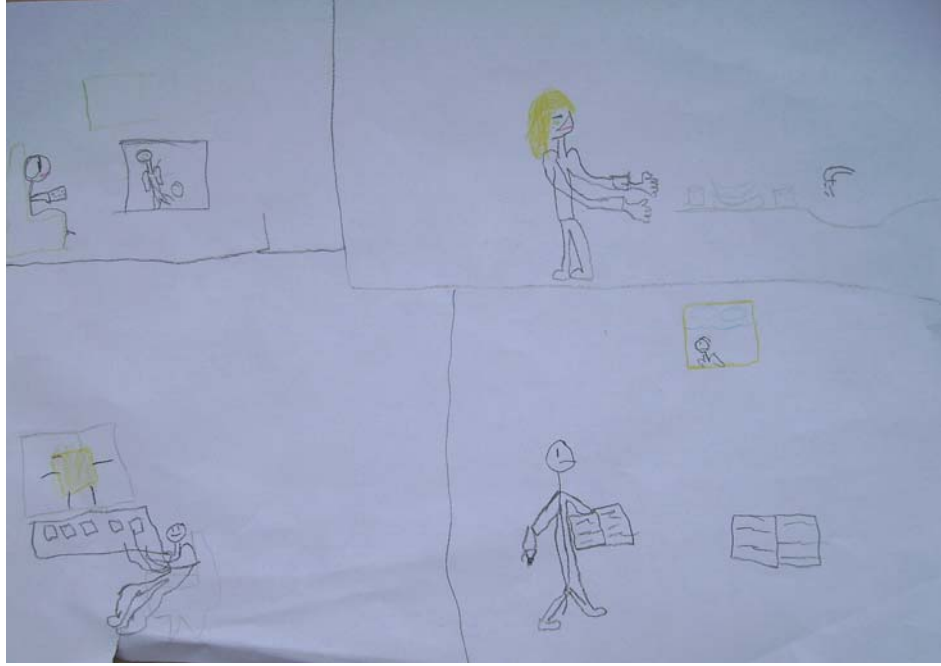
Ailenin özellikleri: Sağlıklı bir aile ortamı

Resmin özellikleri: Resimde kâğıdın sol tarafına yerleştirilmiş ve el- ele tutuşmuş gülen yüz ifadeleriyle dört tane figür bulunmaktadır. Resmin sağ tarafına üç tane kanep ve bir sehpa yerleştirilmiştir. Arka planda ise televizyon, bir dolap ve çiçeklerin bulunduğu bir sehpa yer almaktadır. Figürlerde turuncu, kahverengi, sarı, mavi ve yeşil renkler kullanılırken, eşyalarda da mavi, turuncu ve sarı renkler kullanılmıştır. Resmin zemini ise pembe renkle boyanmıştır.

**YORUM:**

Uyumlu, mutlu aile resminde üyeler, ya toplu halde bir iş yapıyor, ya da el- ele tutuşmuş olarak gösterilebilmektedir (Göktaş vd., 1999; Saydam, 2004: 114). Sehpaların üzerine yerleştirilmiş çiçekler, mutluluğun bir yansıması olabilirken, eve gösterilen özen, çocuğun eve olan sevgisinin ve bağlılığının ifadesi olarak yorumlanabilmektedir (Keskin, 2007: 73). Bu resimde de çocuk, figürleri el ele tutuşmuş olarak çizmiş, sehpaların üzerine çiçekler yerleştirmiş ve evin içindeki eşyaları özenle ayrıntıları ile çizmeye çalışmıştır. Buradan yola çıkarak çocuğun uyumlu ve mutlu bir ailede yaşadığı sonucuna ulaşılabilir.

### İletişimsiz, Huzursuz Aile Ortamını Yansıtan Resimler:



**Resim 4.6.**

#### BULGULAR:

Yaş: 11

Cinsiyet: Kız

Varsa uyum ve davranış sorunu: Çekingen, sessiz, korkak, parmak emme

Ailenin özellikleri. Anne- baba ilişkileri sağlıklı ve yetersiz, anne- baba ilgisiz, iletişim yok, kardeşiyle çatışma içinde sürekli kavga ediyor. Anne baskıcı ve otoriter.

Resmin özellikleri: Resimde çizgilerle birbirinden ayrılmış, farklı işlerle uğraşan dört tane figür görülmektedir. Resimde kullanılmamıştır. Sadece sol üst köşedeki figürün saçları sarıya boyanmıştır.

#### YORUM:

Çocukla yapılan görüşmede çocuk, sol üst taraftaki figürün babası olduğunu ve televizyon izlediğini, sol alt taraftaki figürün kardeşi olduğunu ve bilgisayarda oyun oynadığını, sağ alttaki figürün kendisi olduğunu ve ders çalıştığını, sağ üstteki figürün ise annesi olduğunu ve bulaşık yıkamakta olduğunu söylemiştir.



Aile içindeki iletişimin sağlıklı olmaması, resme ailenin üyelerinin diğerlerinden ayrı gösterme şeklinde yansiyabilmektedir. Bu tür resimlerde çerçeveye sınırlanan her bir üye bir kutu içine yerleştirilir bu da iletişim eksikliğini ifade etmektedir (Yavuzer, 1992: 97). Bu resimde de çocuk aile bireylerini çizgilerle bir birinden ayırarak, resmetmiştir. Çocuk aile bireylerini farklı ortamlarda, eylem halinde çizerek ve bu mekânları çizgilerle ayırarak aralarındaki iletişim kopukluğunu yansıtmıştır.

Kılıç (2002: 69) ve Düzgün (2007)'e göre çizilmeyen eller güvensizliği, çevreye uyumda zorluk çekmeyi simgelemektedir. Çok büyük veya fazla sayıdaki parmaklarla çizilen eller ise çocuğun şiddete uğradığını gösterebilmektedir. Çocuk annesi dışında hiçbir figürün elini çizmemiş, annenin elini ise abartılı bir biçimde ifade etmiştir. Buradan yola çıkarak çocuğun güvensiz bir kişiliğe sahip olduğu, çevreyle iletişim kurmakta zorlandığı ve anneden şiddet gördüğü söylenebilir.



**Resim 4.7.**

**BULGULAR:**

Yaş: 6

Cinsiyet: Kız

Varsa uyum ve davranış sorunu: Tırnak yeme, kendine güvensiz

Ailenin özellikleri: Baskın ve otoriter baba modelinin egemen olduğu aile.

Resmin özellikleri: Resimde ilk dikkati çeken aile bireylerinin aralarına obje yerleştirilerek birbirinden ayrılmış olmasıdır. Figürlerin aralarına, bir bina ile bir ağaç çizilmiştir. Resimde genel olarak canlı renkler kullanılmıştır. Gökyüzüne siyahla çerçevesi çizilmiş bir güneş, bulutlar ve içinde siyah rengin bulunduğu gökkuşağı çizilmiştir.

**YORUM:**

Çocuklar kendisini aile içinde yalnız hissediyorsa, ailesinin kendisini sevmediğini düşünüyorsa ya da ailede iletişim kopukluğu varsa bunu figürlerin arasına eşya yerleştirilmek suretiyle gösterebilirler. Herkesi ayrı ayrı odalarda çizerek, ya da tüm üyeleri enine, boyuna çizgiler, ağaçlar, parmaklıklarla birbirinden ayırarak ifade edilebilirler (Yavuzer, 2001: 88; Göktaş vd., 1999). Bu resimde de

çocuk, annesi ve kendisi arasına bir ev, babası ve annesi arasına ise bir ağaç çizerek, ailesiyle arasındaki iletişim kopukluğunu yansıtmıştır.

Söz konusu çocuk, kendisinden başka iki tane de ablası olmasına rağmen, ablalarını “onları çizemiyorum” bahanesiyle çizmek istememiştir. Altinköprü’nün (2003: 255) de belirttiği gibi çocuklar çatışma içinde olduğu kişilere resimde yer vermeyebilmektedirler.

Yapılan görüşmelerde çocuk, babasına olan kızgınlığını ve küskünlüğünü: “babam benimle ilgilenmiyor, bana her zaman kızıyor, oyuncaklarımı sen artık büyüdün diyerek hepsini attı, televizyon izlememe izin vermiyor, çok kızıyor” şeklinde dile getirmiş ve ablalarıyla hiç anlaşmadığını onların sürekli kendisini dövdüğünü söylemiştir.





**Resim 4.8.**

**BULGULAR:**

Yaş: 11

Cinsiyet: Kız

Ailenin özellikleri: İlgisiz baba modeli

Resmin özellikleri: Çocuğun ailesiyle birlikte piknikte olduğu bir resim görülmektedir. Resimde üç tane figür bulunmaktadır. Figürün bir tanesi diğer aile bireylerine göre daha küçük oranda çizilmiş ve aile bireylerinden piknik örtüsü ile ayrılarak uzakta çizilmiştir. Bu figürün sol yanına ise cılız bir ağaç çizilmiştir. Figürlerde turuncu, mavi ve kahverengi renkler kullanılmıştır. Figürlerin elleri ise çizilmemiştir. Resmin ortasına, piknik örtüsü üzerine yiyeceklerle dolu tabaklar, bardak, çatal, çaydanlık yerleştirilmiş, sol tarafına ise mangal ve odunlar çizilmiştir. Gökyüzünde güneş ve bulutlar yerini almıştır.

**YORUM:**

Çocuklar aile içinde çatıştığı ya da iletişiminin kopuk olduğu kişilerle aralarına obje koyarak çizdikleri gibi, aile içi boy orantısına uymayacak biçimde küçülterek ya da sayfanın en arkasına çizilemekte ya da o kişinin gövdesine

düğmeler yerleştirebilmektedirler (Altınköprü, 2003: 247, 255; Kaya, 2004; 115). Çocuğun, annesi ile kendisini bir yerde çizerken iletişimi kopuk olan ve çatışma halinde olduğu babasını kendilerinden uzak bir yerde, diğer bireylere oranla küçük, gövdesine düğmeler çizerek ve aralarına bir obje koyarak (sofra örtüsü) çizmiş olduğu bu resim, çocuğun babasına karşı olan olumsuz duygularını yansıtmıştır. Bununla birlikte çizilmeyen eller çocuğun güvensizliğini yansıttığı gibi, ailesiyle uyumsuz olduğunu ve aileye güven duymadığını da yansıtabilmektedir.

Yapılan görüşmelerde çocuk, daha çok annesiyle vakit geçirmekten mutluluk duyduğunu, babasının kendisiyle konuşmadığını, ilgilenmediğini ve babasının sinirli bir yapıya sahip olduğunu bu yüzden de babasından korktuğunu dile getirmiştir.



**Resim 4.9.**

**BULGULAR:**

Yaş: 10

Cinsiyet: Kız

Ailenin özellikleri: Aile içinde ilişkiler olumlu ancak baba çocuğa yeterince zaman ayıramıyor.

Resmin özellikleri: Ailenin piknik alanında bulunduğu bir resim. Gökyüzünde bulutlar ve güneş yerini almış. Arka plana dağlar yerleştirilmiş. Dağların arasından gökyüzünden gelen bir ırmak akmakta ve ırmağın üstünden bir köprü geçmektedir. Anne ve kendisi resmin ve ırmağın sol tarafında çizilirken baba sağ tarafında çizilmiştir. Resimde genel olarak canlı renkler kullanılmış ve resim özenle boyanmıştır.

**YORUM:**

Ailesiyle çatışma içinde olan, ya da uyumsuzluk yaşayan çocuklar, genellikle kendilerini sayfanın uzak bir köşesine, aile fertlerinden uzak olarak resmetmektedirler (Kılıç, 2006: 69; Saydam, 2004: 114). Resme genel olarak bakıldığında çocuğun mutlu olduğunu söylenebilir. Ancak çocuk iletişimi yetersiz olduğu babayı çizdiği ırmak ile annesinden ve kendisinden ayırmıştır. Çocuk, kendisini resimde ailesinden uzak bir yere çizerek ailesiyle süregelen iletişimsizliğini yansıtmıştır.



**Resim 4.10.**

**BULGULAR:**

Yaş: 6

Cinsiyet: Kız

Varsa uyum ve davranış sorunu: Tırnak yeme

Ailenin özellikleri: Baskın bir anne modelinin egemen olduğu aile.

Resmin özellikleri: Mor rengin ağırlıklı olarak tercih edildiği bir aile resim dikkati çekmektedir. Sol tarafta büyük bir mor ev yer almaktadır. Evin sağına yine mor renkli bir çiçek ve üç tane figür çizilirken sol tarafına bir tane belli belirsiz bir figür yerleştirilmiştir. Evin sağ tarafındaki figürlerden bir tanesi diğerlerine göre arka plandadır. Bu figürün, onun hemen yanındaki diğer figürün ve evin sol tarafında kalan figürün elleri çizilmemiştir. Bunun tam tersi olarak son figürün elleri abartılı denilebilecek şekilde büyük çizilmiştir. Gökyüzünde bulutların ve güneşin altında, mor kuyruklu bir kuş uçmaktadır.

**YORUM:**

Resimde çocuk, ailesi ve kendisi arasına büyük bir ev yerleştirmiştir. Bu eve kendisini çok yakın bir şekilde neredeyse eve yaslanıyor gibi çizmiştir. Çocuk,

ailesiyle arasına bir ev çizerek onlarla yaşadığı iletişim kopukluğunu yansıtmıştır. Saydam (2004: 128)'in da belirttiği gibi çocuklar ailede baskın olan kişileri, diğer figürlere göre daha büyük çizebilmektedirler. Bu resimde de çocuk annesini diğer figürlere oranla daha büyük çizerken, kendisini diğer aile bireyelerine oranla küçük çizmiş ve diğer aile bireyelerine göz, ağız çizdiği halde kendisine çizmemiştir. Ayrıca çocuk annesinin ellerini abartılı bir şekilde büyük çizerken diğer figürlerin ellerini çizmemiştir. Ekşi (2005), evde şiddete maruz kalan çocukların resimlerinde ağırlıklı olarak mor rengin görüldüğünü söylemektedir. Buna göre, çocuğun resminde baskın olan mor renk bu çocuğun evde şiddete maruz kaldığını gösterebilmektedir.

Yapılan görüşmelerde çocuğun anneden dayak yediği, annenin davranışları konusunda sürekli çocuğa baskı yaptığı, anne ve babanın ablanın sınava hazırlanmasından dolayı, ablayla daha çok ilgilenmek durumunda kaldıkları belirlenmiştir. Ayrıca çocuk aşırı baskı nedeniyle özlemini duyduğu özgürlüğü Yavuzer'in (2001:125)'de ifade ettiği gibi resmindeki kuş sembolüyle ifade etmeye çalıştığı düşünülebilir.



**Resim 4.11.**

**BULGULAR:**

Yaş: 11

Cinsiyet: Kız

Ailenin özellikleri: Huzursuz bir aile modeli.

Resmin özellikleri: Ailenin ev ortamında yer aldığı bir resim görülmektedir. Resme odada bulunan televizyon, kanep, dolap, halı ve odanın kapısı çizilmiştir. Renkler silik ve resmin genel olarak özensiz bir şekilde çizildiği görülmektedir. Resimde dört tane figür görülmektedir. Figürlerden iki tanesi sayfanın sağ tarafında, bir tanesi ön planda bir tanesi ise arka planda yer almaktadır.

**YORUM:**

Çocukla yapılan görüşme sonunda, sayfanın sağ tarafında bulunan iki figürün babası ve kardeşi olduğu, sol tarafındaki figürün kendisi diğer figürün ise annesi olduğu anlaşılmıştır. Çocuk annesini, abisini ve babasını kendisinden uzakta ve aralarına obje koyarak çizmiştir. Baba ve ağabey diğer figürlere göre birbirlerine daha yakın ve arkada çizilirken, anne diğer figürlere göre ön planda ve daha büyük oranlarda çizilmiştir. Kendisi ise annenin hemen arkasında bulunmaktadır. Çocuklar

aile içinde baskın olan ya da kendilerine daha yakın hissettikleri aile bireylerini diğer bireylere göre daha büyük olarak ve ön planda çizebilmektedirler (Kaya, 2004: 125). Bu resimde de çocuğun annesini diğer figürlere göre daha önde ve büyük olarak çizmiş olmasından, çocuğun annesine diğer bireylere göre daha yakın olduğunu söylemek mümkün olabilir. Bunun tam tersi olarak çocuk iletişiminin yetersiz olduğu babasını ve kıskandığı abisini arka planda, kendisi ile aralarına bir kanepi koyarak resmetmiştir. Yapılan görüşmelerde çocuğun anne ve babanın arasında bir geçimsizlik olmasından dolayı huzursuz olduğu ve bunun sorumlusu olarak ta babasını gördüğü anlaşılmıştır.



**Resim 4.12.**

**BULGULAR:**

Yaş: 11

Cinsiyet: Erkek

Ailenin özellikleri: Otoriter anne- babanın olduğu bir aile ortamı.

Resmin özellikleri: Aile bireylerinin çok zengin olmayan bir manzara içine yerleştirildiği bir resim görülmektedir. Resmin arka planına dağlar sıralanmış ve güneş dağların arkasında yerini almıştır. Irmak, sayfanın sol tarafına çizilirken figürler bu ırmağın sağ tarafına arka arkaya sıralanmış bir şekilde çizilmiştir. Renkler cansız ve siliktir.

**YORUM:**

Aile ortamında mutlu olmayan çocukların yaptıkları resimlerde renkler genellikle cansız ve silik olabilmektedir (Venter, 2006: 124). Çocuğun kullandığı cansız renklerden çocuğun kendini mutlu hissetmediğini ve aile bireylerini arka arkaya sıralanmış bir şekilde resmetmiş olmasından, aile içindeki iletişimsizliği, yaptığı bu resim ile yansıtmıştır. Yapılan görüşmelerde çocuk, ailesinin işleri yüzünden yoğun olduğunu, babanın evde çok bulunamadığını, birlikte vakit geçiremediklerini ve kendisinin problemlerini ailesine açamadığını belirtmiştir.





**Resim 4.13.**

**BULGULAR:**

Yaş: 11

Cinsiyet: Erkek

Ailenin özellikleri: Otoriter anne- babanın olduğu bir aile ortamı.

Resmin özellikleri: Çocuk aile resmi olarak ev içinde iki tane figürün olduğu bu resmi çizmiştir. Bu iki figür, karşılıklı bir şekilde resmedilmiştir. Tavanda avize arkada televizyon ve dolaplar, sağda ve ortada kanepeler oda içindeki yerlerini almıştır.

**YORUM:**

Çocuk benimsediği kişileri evin içinde çizerken, istemediği kişileri ki bu baba bile olabilir, evin içine almaz. Çocuk evde diğerlerini mutsuz eden, ya da bir şekilde istenmeyen kişileri, eve sokmaz. Bu gibi durumlarda resme alınmayan kişiyle çocuğun arasındaki ilişkinin yolunda gitmediği o kişiyle çocuk arasında bir anlaşmazlığın olduğu düşünülebilir (Keskin, 2007: 38- 39; Saydam, 2004: 116;

Özgü, 1955: 21). Bu resimde de çocuk evi ayrıntılarıyla çizmeye çalışmış ama tüm bu ayrıntılara rağmen babayı unutmuş ya da bilerek baba figürüne yer vermemiştir.

Bu resmi yapan çocuğun babası çocuğu sürekli eleştirmektedir. Ona başarılı olması konusunda ve davranışlarıyla ilgili sürekli baskı uygulamaktadır. Babanın bu davranışları çocuğun babasına karşı tavır almasına neden olmuştur ve babaya resminde yer vermemiştir.



**Resim 4.14.**

**BULGULAR:**

Yaş: 8

Cinsiyet: Erkek

Ailenin özellikleri: Otoriter ve baskıcı anne- babanın olduğu bir aile ortamı.

Resmin özellikleri: Resimde sayfanın sol tarafına büyük turuncu bir masa, bu masanın sol tarafına ise ayakları olmayan iki tane figür çizilmiştir. Resimde yine bu masanın üzerine uzanan bir el görülmektedir. Sayfanın üst planında ise kahverengi renkte kalın bir çizgi çizilmiştir.

**YORUM:**

Çocukla yapılan görüşmelerde masaya doğru uzanmış olan elin babasına ait olduğu, annesinin ise kendisini ders çalışmak üzere masaya doğru götürdüğü anlaşılmıştır. Çocuklar çatışma içinde oldukları kişileri resmin dışında bırakabilmektedirler (Keskin, 2007: 38- 39). Bu resimde de baba resmin dışına taşmış, sadece kolu görülmekte ve elinde kalem ile masanın üstündeki defteri işaret

etmektedir. Resimde babanın dışarıda kalmış olmasından, çocuğun babasıyla bir çatışma içinde olduğu söylenebilir. Çocuk yaptığı bu resimde figürlerin ayaklarını çizmemiştir. Ayakların çizilmemesi çocuğun kendini yardımsız ve güvensiz hissetmesinin bir simgesi olabilmektedir (Yavuzer, 2001: 20).

Çocuğun sınıf öğretmeni, ailenin özellikle de babanın çocuğa ders çalışması konusunda çok yoğun baskı uyguladığını belirtmiştir. Bu baskıdan dolayı çocuğun ailesiyle özellikle de babasıyla ki onu resme dâhil etmemiştir bir çatışma içinde olduğu söylenebilir.



**Resim 4.15.**

**BULGULAR:**

Yaş: 6

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış sorunu: Tırnak yeme, çevreyle olumsuz ilişkiler.

Ailenin özellikleri: Anne- babanın geçinemediği, huzursuz aile ortamı.

Resmin özellikleri: Resimde bacasından cılız bir duman çıkmakta olan, büyük turuncu bir ev ve bu evin yanında ağlamaklı yüz ifadesiyle duran bir çocuk görülmektedir. Evin etrafı turuncu renkle boyanarak çerçevelenmiştir. Yağmur yağmaktadır.

**YORUM:**

Çocuğun ne kadar mutsuz olduğunu bu resme bakarak anlamak hemen mümkün olmaktadır. Keskin (2007: 37), yağmur çizen bir çocuğun hüznü içinde olduğunu, mutsuz ev ortamı içindeki çocuğun resminde yağmurların yağdığını, şimşeklerin çaktığını ve gök gürlediğini söylemektedir. Bu resimde de çocuk aile

içinde yaşadığı olumsuzlukları ve mutsuzluğunu, yağmur, şimşekler ve mutsuz bir figür çizerek yansıtmıştır.

Yapılan görüşmeler sonunda çocukla, ailesinin işlerinden dolayı kuzeninin ilgilendiği, anne ve babanın sürekli kavga ettiği, çocuğa sürekli baskı yapıldığı ve dövüldüğü, evde huzursuz olduğu belirlenmiştir. Çocuk resmini anlatırken, “ dışarıda yağmur yağıyor, evde kimse yok, bu çocuk tek başına dışarıda kalmış, ağlıyor ama kimse ona bakmıyor” ifadelerini kullanmıştır.



**Resim 4.16.**

**BULGULAR:**

Yaş: 6

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış sorunu: Tırnak yeme, aşırı hareketlilik, dikkatsizlik

Ailenin özellikleri: Anne- babanın geçinemediği, huzursuz aile ortamı.

Resmin özellikleri: Aile bireylerinin birbirlerinden çizgilerle ayrılarak farklı ortamlarda çizilmiş olduğu bir resim görülmektedir. Figürlerden bir tanesi sayfanın üst planında bir şeylerle uğraşmakta, bir tanesi sayfanın alt planında oturmakta bir tanesi ise ayakta durmaktadır. Oturan figürün kollarının çizilmediği ağzının ise siyaha boyandığı görülmektedir. Evin dışında sol tarafında dumanı tüten bir baca ve bir ağaç bulunmaktadır. Sağ tarafında ise yol olarak düşünebileceğimiz çizgiler çizilmiştir.

**YORUM:**

Çocuk, yapılan görüşmede sayfanın üst bölümündeki figürün annesi olduğunu, bulaşık yıkadığını, kolları olmayan, ağzı siyaha boyanmış figürün babası, diğer figürün ise kendisi olduğunu söylemiştir. Özgü' ye (1955: 23) göre, çocuklar

hoşlarına gitmeyen kimselerin uzuvlarını eksik ya da kusurlu yapabilmektedirler. Bu resimdeki gibi babasının kolunu ya da elini yapmayan bir çocuk ona karşı duyduğu kını, düşmanlığı bu şekilde ifade edebilmektedir. Yapılan görüşmeler sonucunda, anne babanın sürekli kavga ettiği, babanın aşırı sinirli olduğu ve kavga esnasında eşyaları yumrukladığı ya da kırıp döktüğü, çocuğun bu durumdan dolayı mutsuz ve huzursuz olduğu, babadan korktuğu ve çekindiği anlaşılıştır.

Çocuk yaptığı resmi “babam televizyon izlerken anneme bağıyor annemde merdivenlerden inip bağırmamın diye babamın ağzını bantlıyor. Babamın elleri eşyaları kırmasın diye yok. Ben çok korktum ağlıyorum” cümleleriyle ifade etmiştir.



Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Resimleri:



**Resim 4.17.**

**BULGULAR:**

Yaş: 6

Cinsiyet: Erkek

Kaçıncı çocuk olduğu: İki kardeşten ikincisi

Varsa uyum ve davranış sorunu: İçine kapanık

Ailenin özellikleri: Parçalanmış aile. Baba yok.

Arkadaş ilişkileri: Uyumsuz

Resmin özellikleri: Anasınıfındaki bu çocuk aile resmi olarak kahverengi, mavi ve sarı renklere boyanmış bu üç figürü çizmiştir. Figürlerin vücutlarına düğmeler çizilirken, figürlerin bir tanesinin elleri, bir tanesinin ise göz bebekleri çizilmemiştir. Çocuk bu figürlerin dışında sayfanın arkasını çevirerek bir figür daha çizmiştir (Bkz. Resim 4.17a.).

**YORUM:**

Çocuk babasını kaybetmesine rağmen onunda içinde olduğu bir aile resmi çizmiştir. Babasını kahverengiye, annesini maviye, kendisini ise sarıya boyamıştır. Yazıcı (2007)'ya göre, aile içinde ölüm olmuşsa ölen kişiyi çocuklar göz bebeği olmadan çizebilmektedirler. Bu resimde de çocuk kendisinin ve annesinin göz bebeklerini çizmesine rağmen kaybettiği babasının göz bebekleri boş bırakmıştır.

Özgü (1955: 13)'ye göre sevdiklerinden birini kaybeden ve ölümden korkan çocuklar, mezarlık gibi ölümü hatırlatan, ölümlle ilgili şeylerin resimlerini yapabilmektedirler. Çocuğun kendisinden başka bir tane de abisi olmakla birlikte, çocuk abisini bu aile resmine dâhil etmemiş fakat sayfanın arkasına evin altında bir mezara gömülü bir şekilde resmetmiştir (Resim: 4.17a).



**Resim 4.17a.**



**Resim 4.18.**

**BULGULAR:**

Yaş: 7

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış sorunu: Tırnak yeme

Ailenin özellikleri: Parçalanmış aile. Baba yok.

Resmin özellikleri: Resimde birisi ön planda diğerleri arkada planda olmak üzere üç tane figür görülmektedir. Figürlerin bir tanesi siyah, bir tanesi sarı renge boyanırken, iki tanesi turuncu renge boyanmıştır. Siyah renkte olan figürün göz bebekleri boş bırakılmıştır. Figürlerin kolları gövdeye yapışık bir şekilde çizilirken yüz ifadeleri gülüyor şekilde resimlenmiştir.

**YORUM:**

Bu çocuk da resim 4.17.'deki resmi yapan çocuk gibi babasını kaybetmesine rağmen onu da resme dâhil etmiş ve yine diğer resimde olduğu gibi babasının göz bebeklerini boş bırakırken ailenin diğer bireylerinin göz bebeklerini çizmeyi ihmal etmemiştir. Baba figürünü siyaha, kendisini ve kardeşini turuncuya, annesini ise

sarıya boyanmıştır. Baba figürünün göz bebeğinin boş bırakılmış olmasından, babanın kaybedilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Altınköprü (1999: 175)'nün de belirttiği üzere gövdeye bitişik çizilen kollar insanlarla ilişki kurmada güçlük çeken bireyler tarafından çizilmektedir. Bu resimde de figürlerin kollarının gövdelere bitişik olarak çizilmiş olmasından çocuğun insanlarla ilişki kurmakta zorlandığını, sosyal olamadığını, arkadaş ilişkilerinde çekingen olduğu söylenebilir.



**Resim 4.19.**

**BULGULAR:**

Yaş: 14

Cinsiyet: Kız

Ailenin özellikleri: Parçalanmış aile. Baba yok.

Resmin özellikleri: Figürlerin özenle çizilip boyandığı bir aile resmi görülmektedir. Resim kalplerle süslenmiş, mavi renk ağırlıklı olarak kullanılmış ve resimde ne olduğu pek anlaşılmayan çeşitli objelere yer verilmiştir.

**YORUM:**

Resimde anneye, kendisine ve kardeşlere yer verilmesine rağmen babaya yer verilmemiştir. Aile bireylerinin özenle çizilip boyanmasına rağmen baba figürüne yer verilmesinden babayla süre gelen bir çatışmayı ya da babanın olmaması gibi bir sonuca varılabilir. Bu resimde baba figürüne yer verilmemesinin nedeni babanın kaybedilmiş olmasıdır.



**Resim 4.20.**

**BULGULAR:**

Yaş: 9

Cinsiyet: Kız

Ailenin özellikleri: Parçalanmış aile. Baba yok.

Resmin özellikleri: Resimde özenle çizilmiş ve boyanmış olan üç tane figür görülmektedir. Figürlerde kullanılan canlı renkler ve gülen yüz ifadeleri dikkati çekmektedir.

**YORUM:**

Çocuk resimde annesine, kardeşine ve kendisine yer vermiştir. Resimde baba dışında diğer aile fertlerinin çizilmiş olmasından babanın kaybedilmiş ya da ayrı olabileceği düşünülmektedir. Yapılan görüşmelerde babanın kaybedildiği öğrenilmiştir. Figürlerin kolları sanki birilerini kucaklamak istercesine açılmış bir şekilde çizilmiştir. Kolların iki yana açılmış olarak çizilmiş olması Altınköprü (1999: 175)'nün de belirttiği gibi çocuğun, insanlarla yakın ilişkiler kuran, sevecen kişiliğini yansıtmaktadır.





**Resim 4.21.**

**BULGULAR:**

Yaş: 6

Cinsiyet: Kız

Varsa uyum ve davranış sorunu: Aşırı hareketlilik.

Ailenin özellikleri: Parçalanmış aile. Anne baba ayrısı.

Resmin özellikleri: Resimde üç tane figür bulunmaktadır. Figürler gelişmiş güzel bir şekilde mavimsi ve pembeye boyanmıştır. Figürün bir tanesi neredeyse sayfanın sol tarafından dışarıya taşmaktadır. Figürlerin ellerine bir şeyler çizilmiş gibi görülmektedir. Sayfanın üst bölümüne mor renkle bir karalama yapılmış ve bu karalamanın üstüne figüre benzeyen üç tane çizim yapılmıştır. Sağ üstte ise güneş bulunmaktadır.

**YORUM:**

Çocukla yapılan görüşmeler sonunda kâğıdın sol tarafından neredeyse taşacak şekilde çizilen figürün başka bir ülkede yaşayan babası olduğu anlaşılmıştır. Büyükkol (2000: 70)'un belirttiğine göre bir figür veya bir eşya sayfanın kenarına çok yakın bir şekilde, tam olarak veya yarım bir biçimde çiziliyorsa bir sınırlama,

tereddüt ve geri durma olabilmektedir. Buna göre çocuğun görmediği babasını çizip çizmemekte tereddüt etmiş olabileceği söylenebilir.

Çocuk mavi olan figürün kendisi pembe olanın ise annesi olduğunu söylemiştir. Çocuk babasının yokluğunu “babam uzak ülkelerde, onu hiç görmüyorum hiç konuşmuyoruz aslında bizi terk etti” sözleriyle ifade etmiştir.





**Resim 4.22.**

**BULGULAR:**

Yaş: 10

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış sorunu: Tırnak yeme

Ailenin özellikleri: Parçalanmış aile. Baba kaybedilmiş.

Resmin özellikleri: Çocuğun ailesini çizdiği bu resimde dört tane figür bulunmaktadır. Figürlerin üç tanesi, sarı ve mavi renklere boyadığı evin yanında bir tanesi ise bu evin üzerinde çizilmiştir.

**YORUM:**

Yazıcı (2007)'nin belirttiği üzere, aile içinde ölüm olmuşsa, çocuk kaybedilen kişiyi uçar gibi gösterebilmektedir. Çocukla yapılan görüşmede uçar gibi çizilen figürün babası olduğu ve babasını kaybettiği anlaşılmıştır.

Çocuk diğer figürleri evin yanında zeminde çizerken kaybetmiş olduğu babasını evin üzerinde uçarken çizmiştir. Resimde kendisi olarak çizilen figürün başının büyüklüğü dikkati çekmektedir. Baba figürüne el çizilirken diğer figürlere el çizilmemiş olması çocuğun duygusal ve sosyal ilişkilerinde güvensizlik yaşadığını yansıtmaktadır.



**Resim 4.23.**

**BULGULAR:**

Yaş: 9

Cinsiyet: Kız

Ailenin özellikleri: Parçalanmış aile. Anne baba ayrı.

Resmin özellikleri: Resimde gülen yüz ifadeleriyle beş tane figür bulunmaktadır. Figürler düz bir sırada sıralanmıştır. Ortada duran figür diğerlerine göre biraz daha ön planda yer almaktadır. Resmin arka planına dağları ve dağların arkasından görünen güneşi çizmiştir. Gökyüzünde ise bulutlar ve gökkuşağı bulunmaktadır.

**YORUM:**

Anne ve babasının ayrı olmasından dolayı anne ve babasını hiç göremeyen bu çocuk birlikte yaşadığı dedesinin, babaannesinin, halasının ve amcasının bulunduğu bir aile resmi çizmiştir. Saydam'a göre (2004: 115), çocuklar, ailede baskın olan ve daha çok önemsendiği kişiyi diğer figürlere göre biraz daha büyük ve ön planda çizmektedirler. Bu resimde de babaanne figürü, diğer figürlere oranla daha büyük ve ön planda çizmiştir. Çocuk, babaannesine verdiği önemi onu, diğer figürlere göre daha büyük ve ön plana çizerek yansıtmıştır.



**Resim 4.24.**

**BULGULAR:**

Yaş: 10

Cinsiyet: Erkek

Ailenin özellikleri: Parçalanmış aile. Anne baba ayrı

Resmin özellikleri: Resme ilk bakışta mutlu bir aileyi betimleyen bir resim olduğu söylenebilir. Özenle çizilmiş ve boyanmış dört tane mutlu figür güzel bir doğanın içine resmedilmiştir. Figürlerin sağ tarafına dağlardan aşağıya doğru uzanmakta olan bir nehir ve arkalarına ise üç tane ağaç yapılmıştır. Gökyüzündeki iki tane bulutun ortasına ise güneş çizilmiştir.

**YORUM:**

Mutlu bir aile resmi olmasına rağmen yapılan görüşmelerde çocuğun anne ve babasının ayrıldığı anlaşılmıştır. Çocuk babaannesiyle kalmakta anneyi hiç görmemektedir. Baba ise arada sırada çocukları ziyaret etmektedir.

Tüm bu bilgilerden sonra resme tekrar dikkatli bir biçimde bakıldığında anne modelindeki kişinin aslında babaannesi olduğu anlaşılmaktadır. Ara sıra görüştükləri baba figürü ise diğer figürlere göre arka planda çizilmiştir.



**Resim 4.25.**

**BULGULAR:**

Yaş: 11

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Aşırı hareketlilik, dikkatini toplayamama.

Ailenin özellikleri: Parçalanmış aile, anne baba ayrı. Çocuk yuvada kalıyor.

Resmin özellikleri: Resimde bir tanesi arka planda iki tanesi de ön planda olmak üzere üç tane bina görülmektedir. Arka planda bulunan bina diğerlerine göre daha net seçilebilmektedir ve sarı renge boyanmıştır. Ön planda bulunan diğer binalar ise mavi ve mor renge boyanmış üzerleri ise yeşil renk ile karalanmıştır. Resmin sol tarafı yeşile boyanırken sağ tarafı mavi renkle boyanmıştır.

**YORUM:**

Anne babanın ayrı olmasından dolayı yuvada kalan bu çocuk aile resmi olarak bir tanesi belli belirsiz olmak üzere üç tane binadan oluşan bu resmi çizmiştir. Yuvada kalan çocuklar genellikle kâğıtta hiç boş yer bırakmazlar. Yetim çocuklar, anlamını bilmedikleri bir konu üzerine yoğunlaşmanın zorluğunu, bu şekilde açığa

vurabilmektedirler. Onlar için ev, diğer çocuklar için olduğu gibi, sevgi dolu bir sığınak değildir (Göktaş vd., 1999).

Bu resimde de resme bakan kişi karmaşıklık ve sıkıntıyı hemen görebilmektedir. Resim özensizce ve karmakarışık bir şekilde çizilmiştir. Çocuğun aile resmi olarak çizmiş olduğu bu resimde kendisi de dâhil olmak üzere hiçbir aile bireyine yer verilmemiştir.



**Resim 4.26.**

**BULGULAR:**

Yaş: 11

Cinsiyet: Kız

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Tırnak yeme

Ailenin özellikleri: Parçalanmış aile, anne baba ayrı. Çocuk yuvada kalıyor.

Resmin özellikleri: Yuvada kalan bu çocuk aile resmi olarak sağında bir oyun alanının, solunda ise kendisinin olduğu içinde iki koltuk ve bir masa bulunan yeşil renge boyanmış bir ev çizmiştir. Gökyüzünün ise tamamen sarı renkte boyandığı görülmektedir.

**YORUM:**

Yuvada kalan bu çocuk bilmediği aile ortamını kendini yalnız bir şekilde içi boş bir evin yanında çizerek yansıtmaya çalışmıştır. Çocuğun çizdiği figürde ayakların çizilmediği ve parmakların eksik olduğu görülmektedir. Saydam (2004: 120)'a göre ayakların çizilmemiş olması o kişinin kendi yaşamını kontrol etme yetisinin olmadığı ve başkalarının desteğine ihtiyaç duymasının, parmak sayısının eksik olması ise hırslı olmamanın, gelecekle ilgili bir hedef belirlememenin yansımasıdır.



#### 4.2. Çocukların Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler

Çocuklarda İçine Kapanıklığı (güvensizliği) Yansıtan Resimler:

İçine kapanıklık yeni bir durum ya da yabancı kişilerle karşılaşan çocuğun gösterdiği geçici çekingenliktir (Webb,1991: 63). Çocukların güvensiz olmasında yakın çevre koşulları ve aile içindeki duygusal etkileşimin rolü büyük olabilmektedir. Çocuğun kişilik kazanması için olumlu çevreyi yaratmak, güven veren, anlayış ve sevgi dolu yaklaşımlara bağlıdır. Bu tür yaklaşımı bulamayan çocuk içine kapanık, güvensiz olabilmektedir. (Yavuzer, 1999: 241).



**Resim 4.27.**

**BULGULAR:**

Yaş: 7

Cinsiyet: Erkek

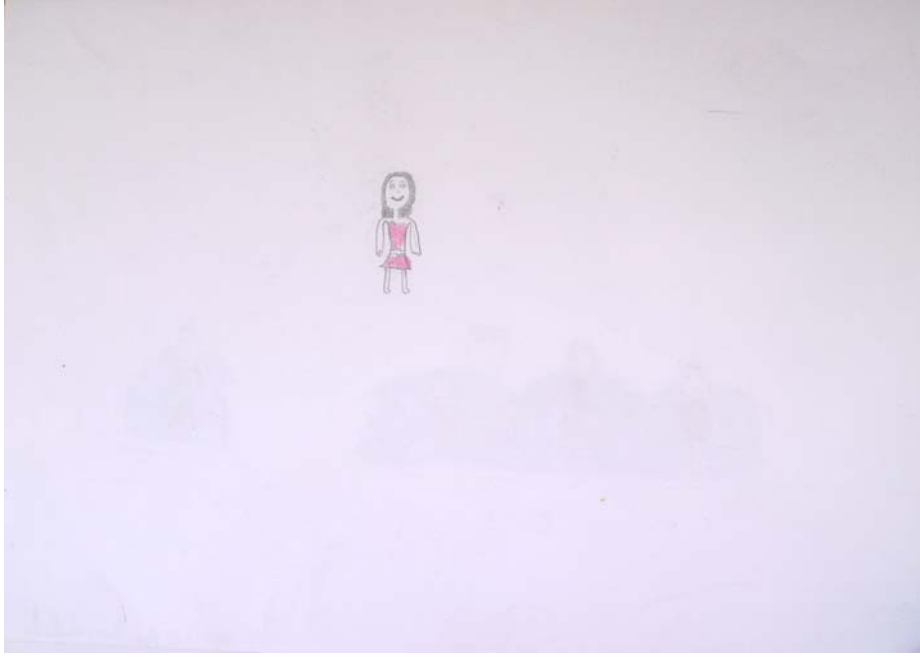
Ailenin özellikleri: Otoriter bir anne-baba modelinin egemen olduğu aile.

Resmin özellikleri: Resimde kâğıdın ebatlarına göre çok küçük çizilmiş, siyah ve mavi renklere boyanmış gülen yüz ifadesi olan bir insan figürü görülmektedir.

**YORUM:**

Resimde, yer ve gök çizgisi kullanılmaması ve genellikle kâğıdın çok küçük bir bölümüne cılız çizgiler çizilmesi, özgüveni eksik, dış dünyaya kapalı, içedönük bir kişiliğin yansıması olabilmektedir (Altınköprü, 1999: 169). İçe dönük çocukların, kullandıkları renkler genellikle soğuk ve özgüveni yeterli olan çocuklara göre daha azdır (Kılıç, 2002; 71). Bu resimde de görüldüğü gibi içine kapanık bir çocuğun resmi, kompozisyon, figür ve renk açısından özgüveni olan bir çocuğun resminden çok daha farklıdır. İçine kapanık olan bu çocuk, birkaç santimetre büyüklüğünde, kâğıdın ebadına göre küçük bu insan figürünü yapmıştır.





**Resim 4.28.**

**BULGULAR:**

Yaş: 9

Cinsiyet: Kız

Ailenin özellikleri: Olumlu

Resmin özellikleri: Çocuk kâğıdın küçük bir bölümüne, arka plana kırmızı renge boyanmış çok küçük bir figür çizmiştir. figürün yüz ifadesi mutludur.

**YORUM:**

Venter (2006: 124)'in belirttiği üzere figürün kâğıttaki yeri resmin yorumlanması açısından önemlidir. Kâğıdın çok uzak bir köşesine çizilen bir figür, çocuğun güvensiz kişiliğinin bir yansıması olabilmektedir. Kâğıdın ebatlarına göre küçük, cılız ve uzak bir köşeye çizilmiş bu figür bize çocuğun çekingen ve güvensiz olduğunu yansıtmaktadır.



**Resim 4.29.**

**BULGULAR:**

Yaş: 6

Cinsiyet: Kız

Ailenin özellikleri: Baba yitirilmiş.

Resmin özellikleri: Resimde siyah boyanın kullanılarak yapılmış olduğu bir figür görülmektedir. Figürün elleri ve ayakları çizilmemiştir ancak elinin çizilmesi gereken yerde yine siyah renge boyanmış bir balon bulunmaktadır. Figürün yüz ifadesi mutsuzdur ve göz bebekleri boş bırakılmıştır.

**YORUM:**

İçine kapanık olan bu çocuk bir insan resmi olarak yüz ifadesi üzgün olan ve elinde siyah bir balonun bulunduğu bu resmi yapmıştır. Venter (2006, 124)'e göre koyu ve siyah renkleri genellikle mutsuz olan ve sorunları olan çocuklar kullanmaktadır. Bu resimde de figürde siyah renk kullanılmış, balon dahi siyaha boyanmıştır. Figürde ellerin ve ayakların çizilmediği görülmektedir. Figüre ilk bakıldığında üzgün yüz ifadesi dikkati çekmektedir, figür sanki az sonra ağlayacak gibi bakmaktadır. Bununla birlikte çocuğun, figürün ellerini ve ayaklarını çizmemiş olması çocuğun içine kapanık, güvensiz bir yapıya sahip oluşunu yansıtmaktadır.



**Resim 4.30.**

**BULGULAR:**

Yaş: 8

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış sorunu: Tırnak yeme

Ailenin özellikleri: Otoriter baba modelinin egemen olduğu bir aile.

Resmin özellikleri: Resimde kırmızı renge boyanmış elleri ve ayakları çizilmemiş kırmızı renge boyanmış olan bir figür görülmektedir. Figürün soluna belli belirsiz bir çiçek ve gökyüzüne ise bir güneş çizilmiştir.

**YORUM:**

İçine kapanık çocuklar, kâğıdın ebatlarına göre çok küçük figürler çizebilmektedirler (Kılıç, 2002; 71; Altinköprü, 1999: 169). Çocuğun bir insan resmi olarak çizmiş olduğu kâğıdın ebatlarına göre çok küçük olan bu figür onun içedönüklüğünün bir yansımasıdır. Yine diğer içedönük çocukların resimlerinde görüldüğü üzere, bu çocuk da figürün ellerini ve ayaklarını çizmemiştir.



**Resim 4.31.**

**BULGULAR:**

Yaş: 7

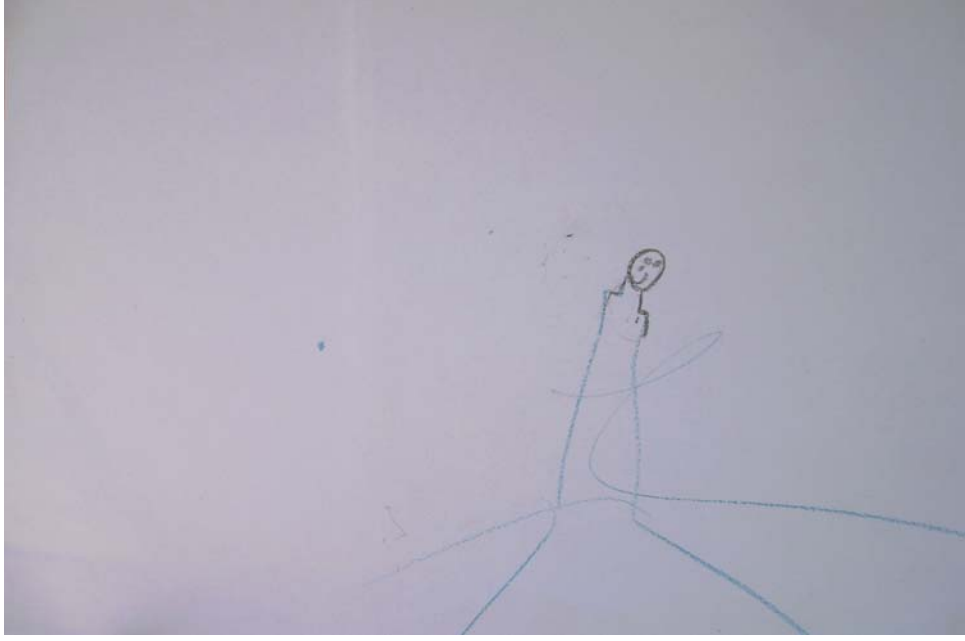
Cinsiyet: Kız

Ailenin özellikleri: Otoriter anne-baba modelinin egemen olduğu aile.

Resmin özellikleri: Çocuk, bir insan resmi olarak elleri olmayan, kâğıdın ebatlarına göre çok küçük olan bu figürü çizmiştir. Figürün sadece gövdesi yeşil renge boyanmış, bunun dışında kalan yerlerde ise sadece siyah renk kullanılmıştır. Resim yapma sürecinde figür silinip silinip tekrar yapılmıştır.

**YORUM:**

Kılıç (2002: 71) ve Yavuzer'in (2001: 20)'in de belirttiği gibi figürde ellerin ve ayakların çizilmemesi içine kapanıklığı yansıtmaktadır. Bu resimde de içine kapanıklığı yansıtan, kâğıda oranla çok küçük çizilmiş bir figür görülmektedir. Yine güvensizliğin bir ifadesi olarak eller ve ayaklar çizilmemiş ve figür silinip silinip tekrar yapılmıştır.



**Resim 4.32.**

**BULGULAR:**

Yaş: 6

Cinsiyet: Kız

Varsa uyum ve davranış sorunu: Tırnak yeme. Anneye aşırı bağımlı, özgüveni yok.

Ailenin özellikleri: Otoriter anne-baba modelinin egemen olduğu aile.

Resmin özellikleri: Resimde cılız çizgilerle çizilmiş ve yarıda bırakılmış olan bir figür görülmektedir.

**YORUM:**

Anasınıfına gitmekte ve içine kapanık olan bu çocuk, kendisinden resim yapılması istendiğinde, arkadaşlarının aksine resim yapmayı reddetmiş, bu figürü karalamış sonra da ben yapamam, ya kötü yaparsam şeklinde yakınmalarla ağlamaya başlayarak resim yapmayı bırakmıştır.

### Aşırı Hareketli Çocukların Resimleri:



**Resim 4.33.**

#### BULGULAR:

Yaş: 8

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Aşırı hareketlilik

Ailenin özellikleri: Sağlıklı bir aile ortamı, ancak çocuğun her istediği yapıyor.

Resmin özellikleri: Sayfanın tümünün mavi renkle kontrolsüz olarak boyanmış olduğu bir resim görülmektedir. Figürün kolları iki yana açılmış bir şekilde çizilmiştir

#### YORUM:

Hareketli olan çocuklar, yerlerinde duramazlar ve sürekli olarak bir şeylerle uğraşırlar. Bu çocukların resimleri de kendileri gibi hareketlidir. Figürler, dağınık ve hareketli, boyama da çok hızlı yapılmaktadır. Bu çocuklar, genellikle canlı renkler kullanmaktadırlar (Öztürk, 1994: 95). Çocuğun çizmiş olduğu figürlerden ve resmi boyama biçiminden, çocuğun aşırı hareketli olduğu anlaşılmaktadır. İki yana açılan kollar, aşırı istekleri, tutkuları ya da insanlarla ilişki kurma istemini yansıtmaktadır (Altinköprü, 1999: 173; Saydam,2004: 118). Bu resimde de, figürün kollarının, birini kucaklamışçasına iki yana doğru açılmış olarak çizilmiş olmasından, çocuğun çevresiyle yakın ilişkiler kurmak istediği ya da aşırı istekleri olduğu söylenebilir.



**Resim 4.34.**

**BULGULAR:**

Yaş: 8

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Aşırı hareketlilik

Ailenin özellikleri: Baskıcı bir aile ortamı.

Resmin özellikleri: Aşırı hareketli olan bu çocuk, bir insan resmi olarak, sayfanın neredeyse tamamını kaplayan bu figürü yapmıştır. Figür, turuncu ve mavi renklere boyanmıştır. Kollar iki yana açılmıştır ve figürde gülen bir yüz ifadesi görülmektedir. Kâğıt, sarı, turuncu ve mavi renklerle hızlı ve gelişigüzel bir şekilde boyanmıştır.

**YORUM:**

Çocuğun aşırı hareketliliği yansıtan, sayfanın tümünün kontrolsüz bir biçimde boyandığı, sayfanın neredeyse tamamını kaplayan bir insan resmi görülmektedir. Bu resimde de figür, resim 4.35.'de olduğu gibi sanki birini kucaklamak ister gibi kollarını iki yana açmıştır. Resimde aşırı hareketliliğin bir yansıması olarak canlı renklerin, turuncunun, sarının ve kırmızının kullanıldığı görülmektedir. Figürün başı vücuda göre daha büyük yapılmıştır.



**Resim 4.35.**

**BULGULAR:**

Yaş: 9

Cinsiyet:Erkek

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Aşırı hareketlilik

Ailenin özellikleri: İletişimin kopuk olduğu bir aile ortamı

Resmin özellikleri: Resimde sayfanın üst tarafın yapılmış bir figür görülmüştür. Figürde kırmızı, mavi ve yeşil renkler kullanılırken, figürün etrafı pembe renge hızlı bir şekilde boyanmıştır.

**YORUM:**

Çocuğun, sayfanın tümünü kontrolsüz olarak boyayarak, canlı renkleri kullandığı bu resim onun aşırı hareketliliğini yansıtmaktadır. Altinköprü'ye göre (2003: 169), kendine yersiz bir biçimde güvenen ve yersiz bir iyimserliğin içinde bulunan çocuklar, figürleri sayfanın üst tarafına çizmektedirler. Bu resimde de çocuğun, figürü sayfanın üst tarafına çizmiş olmasından, kendine yersiz bir biçimde güvendiği, yersiz bir iyimserliğin içinde bulunduğu söylenebilir.





**Resim 4.36.**

**BULGULAR:**

Yaş: 10

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Aşırı hareketlilik

Ailenin özellikleri: Olumlu

Resmin özellikleri: Resimde çok hızlı, acele ile kontrolsüz bir biçimde boyanmış sayfanın neredeyse tamamını kaplayan bir insan resmi görülmektedir. Figürün kolları iki yan doğru açılmış bir şekilde çizilmiştir.

**YORUM:**

Çocuk hareketliliğini yansıtan çok hızlı bir şekilde boyanmış bir insan resmi çizmiştir. İki yana açılan kollar, aşırı istekleri, tutkuları olan çocuklar tarafından ya da insanlarla ilişki kurma onlarla dokunsal temas içinde bulunma istemi içinde bulunan çocuklar tarafından çizilmektedir (Altinköprü, 1999: 173; Saydam,2004: 118). Kolları birini kucaklamışçasına iki yana doğru açılmış bir biçimde çizilmiş bu figür, çocuğun çevresiyle yakın ilişkiler kurmak isteği içinde olduğunu ya da aşırı isteklerini yansıtmaktadır.



**Resim 4.37.**

**BULGULAR:**

Yaş: 6

Cinsiyet: erkek

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Aşırı hareketlilik

Ailenin özellikleri: Sağlıklı bir aile ortamı

Resmin Özellikleri: Resimde, gökyüzünde parlayan bir güneş, çimlerin üzerinde bir sandalye ve sandalyenin üzerinden atlayan mutlu bir çocuk görülmektedir.

**YORUM:**

Aşırı hareketli olan bu çocuk, bir insan resmi olarak, kendisi gibi hareketli ve mutlu olan bu resmi yaparak hareketli kişiliğini yansıtmıştır. Resimde aşırı hareketliliğin bir yansıması olarak canlı renklerin, turuncunun, sarının ve pembenin kullanıldığı görülmektedir. Çocuk resmini “sandalyenin üstünden atlayan bir çocuk” olarak tanımlamıştır.



**Resim 4.38.**

**BULGULAR:**

Yaş: 9

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Aşırı hareketlilik, hareketlerini kontrol edememe

Ailenin özellikleri: Sağlıklı bir aile ortamı.

Resmin özellikleri: Resimde, resim 4.37.'deki gibi yine hareketli ve canlı renklerin kullanılmış olduğu mutlu bir figür görülmektedir. Figürün bacakları açılmış ve çocuk yukarıya doğru zıplamaktadır.

**YORUM:**

Hareketli olarak çizilen ve sarı renkle turuncu renklerin kullanıldığı bu figür çocuğun aşırı hareketli oluşunun bir yansıması olabilmektedir. Yuvarlak hatlar, yumuşak, insancıl bir yapıda olan çocuklar tarafından çizilmektedir (Altinköprü, 1999: 173; Saydam,2004: 118). Bu resimde çocuğun çizmiş olduğu, gövdeden yola çıkarak çocuğun yumuşak, insancıl bir yapıda olduğu söylenebilir. Resimde tüm bunların dışında ellerin çok büyük oluşu dikkati çekmektedir. Saydam (2004, 120)'a göre aşırı büyük çizilen eller güç ve kontrolün ifadesi olabilmektedir.

Saldırgan ( sinirli) çocukların resimleri:



**Resim 4.39.**

**BULGULAR:**

Yaş: 8

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Sinirli, hareketlerini kontrol etmekte zorlanıyor.

Ailenin özellikleri: Baskın otoriter anne modeli

Resmin özellikleri: Çocuğun bir insan resmi olarak yaptığı bu figürün neredeyse sayfanın tümünü kaplayacak bir biçimde olması dikkati çekmektedir. Figürde sarı, yeşil ve pembe renklerin kullanıldığı görülmektedir. Figürün dişleri ve ayakları abartılı denilebilecek şekilde çizilirken, parmakları eksik bırakılmış ve boynu çizilmemiştir. Kollar ise yana doğru açılmış ve vücuda göre kısa bir biçimde çizilmiştir.

**YORUM:**

Saldırgan çocuklar genellikle sayfanın tümünü kaplayan, dişleri abartılı denilebilecek şekilde belirtilmiş figürler çizebilmektedirler (Venter, 2006: 124; Kılıç, 2006: 72; Yavuzer, 2001: 18-19). Öfkesini kontrol etmekte problemler yaşayan bu

çocuklar genellikle figürlerin boyunlarını çizmemektedirler (Saydam, 2004: 118, 119). Bu resimde de görüldüğü üzere, sayfanın tümünü neredeyse kaplayacak şekilde, boynu eksik bırakılarak çizilen bu figür, çocuğun öfkesini kontrol edemeyen ve saldırgan bir kişiliğe sahip olduğunu yansıtmaktadır.

Bununla birlikte çocuk figürün kollarını iki yana doğru birini kucaklamak ister gibi çizmiştir. Bu da çocuğun insanlarla ilişki kurma onlarla dokunsal temas içinde bulunma istemini yansıtmaktadır. Kolların vücuda oranla kısa olarak çizilmiş olması ise çocuğun, kendine güvenmediğini ve ezik bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir.



**Resim 4.40.**

**BULGULAR:**

Yaş: 9

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Aşırı sinirli

Ailenin özellikleri: Baskıcı ve otoriter baba modelinin olduğu bir aile.

Resmin özellikleri: Resimde sayfanın üst planına yerleştirilmiş bir figür görülmektedir. Figürün kolları yarım daire şeklinde vücuda doğru çizilmiştir. Figürün ağzı açık ve dişleri görülmektedir. Burun ise dikkati çekecek şekilde belirgin çizilmiştir. Figür mavi ve pembe renklere boyanmıştır.

**YORUM:**

Aşırı sinirli davranışlar gösteren bu çocuk bir insan figürü olarak, daha çok aşırı hareketli çocukların çizmiş olduğu figürlere benzer biçimde olan bu insan resmini çizmiştir. Resimde dişlerin biraz görülmesi dışında sinirli oluşunu yansıtan bir özellik görülmemektedir.

**Hata!**



**Resim 4.41.**

**BULGULAR:**

Yaş: 9

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Sinirli

Ailenin özellikleri: Otoriter anne baba modeli

Resmin özellikleri: Resimde gelişmiş güzel yeşile boyanmış bir figür görülmektedir. Figürün elleri beline ya da kalçaya konmuş gibi çizilmiştir. Belinde ise kemer bulunmaktadır. Yüzünde çile benzeyen noktalar görülmektedir. Yüz ifadesi ise mutsuzdur.

**YORUM:**

Ellerin kalçaya konarak çizilmesi, saldırgan, sinirli çocukların bir yansıması olabilmektedir Kılıç (2002: 71). Öfkesini kontrol edemeyen bu çocuk da bu resimde bir insan resmi olarak ellerinin kalçaya konmuş olduğu bu figürü çizmiştir.



**Resim 4.42.**

#### BULGULAR

Yaş: 9

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Saldırgan, sinirli

Ailenin özellikleri: Baskın otoriter anne- baba modeli

Resmin özellikleri: Sayfanın tümünü kaplayacak şekilde kırık ve kalın çizgiler ile çizilmiş bir figür görülmektedir. Figür hiddetle ve şaşkınlıkla bakmaktadır. Figürün dişleri abartılı bir biçimde belirtilirken eller, ayaklar ve boyun çizilmemiştir. Figürün sağ tarafına figürün forması gibi sarı- kırmızı renklerde bir top çizilmiştir.

#### YORUM:

Çocuğun bir insan resmi olarak çizmiş olduğu bu figüre ilk bakıldığında çocuğun hırsı ve siniri hissedilebilmektedir. Kılıç (2002: 72) ve Yavuzer (2001: 18-19), saldırgan çocukların genellikle sayfanın tümünü kaplayan, dişleri abartılı denilebilecek şekilde belirtilmiş figürler çizdiklerini belirtirken Saydam (2006: 118), öfkesini kontrol edemeyen çocukların resimlerinde boyun çizmediklerini söylemiştir. Çevresine karşı saldırgan olan bu çocuk, sayfanın tümünü kaplayan figüründe, saldırganlığının bir yansıması olarak kırık çizgilere iri dişlere, şaşkınlıkla bakan gözlere yer verirken boynu çizmemiştir.





**Resim 4.43.**

#### BULGULAR

Yaş: 8

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış bozukluğu:

Ailenin özellikleri: Aşırı ilgili anne baba modeli, çocuğun her isteği yapılıyor.

Resmin özellikleri: Resimde sayfanın tümünü kaplayan bir insan figürü dikkati çekmektedir. Sarı, turuncu ve mavi renklerle boyanan figürün gövdesi köşeli ve vücuda göre büyük bir biçimde çizilmiştir. Figürde gülen bir yüzle birlikte şaşkın bir ifade görülmektedir. Kollar ve bacaklar vücuda göre zayıf çizilirken baş bunun tam tersi bir biçimde vücuda oranla büyük çizilmiştir.

#### YORUM:

Köşeli çizilen gövde resimleri saldırgan dürtülerin bir yansıması olabilmektedir (Altınköprü, 1999: 175). Bu resimde de çocuk, saldırgan yapısının bir yansıması olarak gövdeyi köşeli çizilmiştir. Resimde çocuğun, başı vücuda göre çok büyük çizdiği, görülmektedir. Çok büyük kafa zihinsel bakımdan kendini yetersiz gören, daha başarılı ve yetenekli olma arzusu içinde olan çocuklar tarafından çizilebilmektedir (Saydam, 2004: 117; Yavuzer 2001: 19).



**Resim 4.44.**

**BULGULAR:**

Cinsiyet: 10

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Saldırgan, sinirli

Ailenin özellikleri: Baskıcı anne baba modeli

Resmin özellikleri: Resimde sayfanın neredeyse tümünü kaplayan bir insan figürü görülmektedir. Figür yeşil ve kahverengi renklere boyanmıştır. Figürün belinden aşağısı görünmüyor. Kollar bir çizgi şeklinde, iki yana doğru açılmış biçimde çizilmiştir. Figürün kulakları abartılı denilebilecek şekilde büyük çizilirken boyun çizilmemiştir ve parmaklar eksik bırakılmıştır.

**YORUM:**

Arkadaşlarına karşı saldırgan tavırlar gösteren, çabuk sinirlenip eşyalarını kırma eğilimi gösteren bu çocuk bir insan resmi olarak boynu olmayan kâğıdın neredeyse tamamını kaplayan bu figürü çizmiştir. Daha önceki resim örneklerinde de belirtildiği gibi, öfkesini kontrol edemeyen çocuklar genellikle resimlerinde boyun çizmemektedirler. Çocuğun, figürün parmaklarını eksik çizmesi onun, hırslı bir yapıda olmadığını yansıtabilirken, büyük çizilen kulaklar, onun sürekli birileri tarafından eleştirildiğini, buna karşılık olarak sürekli etrafını dinleme eğiliminde olduğunu yansıtabilmektedir (Saydam 2006: 118, 120).

Kardeş kıskançlığının resimlere yansımaları:



**Resim 4.45.**

**BULGULAR:**

Yaş: 10

Cinsiyet: Kız

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Tırnak yeme

Ailenin özellikleri: Baskın anne modeli

Resmin özellikleri: Resimde üçü yemek masasında biri ayakta olmak üzere dört tane figür görülmektedir. Figürlerin üç tanesi yemek masasında bir tanesi ise masanın sağında oyun oynarken betimlenmiştir. Figürlerin ellerinin ve ayaklarının çizilmediği görülmektedir. Masada dört yerine üç tane çatal, bıçak ve tabak bulunmaktadır.

**YORUM:** Çocuklar resimlerinde kardeş kıskançlığını; aile resmini çizerken kardeşini çizmeyerek, resim içersinde diğer aile bireylerinden kardeşini uzak çizerek, kardeşini daha çirkin çizerek, kardeşini ölmüş olarak çizerek, kendinden büyük kardeşi varsa kendini ondan büyük çizerek, yeni doğacak kardeşi anne karnında karalayarak gösterebilmektedirler (Yavuzer, 2001: 108; Yazıcı, 2007; Türkay, 2007).

Çocukla yapılan görüşmede, sayfanın sağ alt köşesinde olan figürün kardeşi olduğu öğrenilmiştir. Çocuk, resimde kardeşini masaya almamıştır. Kardeşini oyun oynar bir şekilde resmin en sağına yerleştirmiştir. Kardeş kıskançlığı içindeki bu çocuk, resminde kardeşini aileden uzağa çizerek kıskançlığını yansıtmıştır.



**Resim 4.46.**

**BULGULAR:**

Yaş: 8

Cinsiyet: Kız

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Tırnak yeme, parmak emme

Ailenin özellikleri: Olumlu

Resmin özellikleri: Resim 4.45.'de görüldüğü gibi bu resimde de yine ev içinde ve yemek esnasında betimlenmiş bir aile resmi görülmektedir. Üçü yemek masasında biri ayakta olmak üzere dört tane figür çizilmiştir. Tavanda yanmakta olan bir lamba ve duvarda asılı bir resim görülmektedir.

**YORUM:**

Çocukla yapılan görüşmede, çocuk yemek masasına doğru yürümekte olan figürün kendisi olduğu söylemiştir. Çocuğun, kendisini aileden ayrı olarak masada değil de farklı bir yerde çizmiş olması, ailesiyle bir çatışma içinde olduğunu yansıtmaktadır. Çocuk, kendisinden küçük olan kardeşini kıskanmaktadır. Ailesinin kendisiyle değil de daha çok kardeşiyle ilgilendiklerini düşünmektedir. Bu yüzden de anne ve babasına kızmakta onlarla çatışma yaşamaktadır.



**Resim 4.47.**

**BULGULAR:**

Yaş: 11

Cinsiyet: Erkek

Ailenin özellikleri: Olumlu

Resmin özellikleri: Çocuğun saydam özellikte çizdiği bu aile resminde, dört tane figür görülmektedir. Figürlerin iki tanesi ön planda bir kanepede otururken diğer ikisi ise arka planda masada oturmaktadır. Figürlerde ellerin ve ayakların çizilmediği görülmektedir.

**YORUM:**

Çocukla yapılan görüşmede, masada oturan figürlerin kendisi ve babası olduğu, kanepede oturan diğer iki figürün ise kardeşi ve annesi olduğu anlaşılmıştır. Yapılan görüşmede çocuk resmini anlattıktan sonra, “annem başka işi yokmuş gibi hep kardeşimle ilgileniyor, her zaman onunla birlikte, beni unutuyor, birazda benimle ilgileysin isterdim. Kardeşimle de pek geçinemem, aslında onu kıskanırım” şeklinde kendini ifade etmiştir. Çocuğun resimde figürlerin ellerine ve ayaklarına yer vermemiş olmasından, çocuğun güvensiz ve içine kapanık bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.





**Resim 4.48.**

**BULGULAR:**

Yaş: 11

Cinsiyet: Erkek

Ailenin özellikleri: Baskın anne modeli

Resmin özellikleri: Resimde bacasından duman çıkan sarı ve mor renklere boyanmış bir ev ve bu evin sağ tarafında üç tane figür görünmektedir. Figürlerin arka planına büyük bir kalp, etrafına ise ağaçlar çizilirken, gökyüzüne bir güneş ve bu güneşin önünü kapatmak üzere olan bulutlar çizilmiştir.

**YORUM:**

Yavuzer'in de belirttiğine göre (2001: 108), kardeş kıskançlığı içinde olan çocuklar ailenin tüm bireylerini resmetmesine rağmen kendisine ya da kardeşine resimde yer vermeyebilmektedirler. Çocukla yapılan görüşmede resimdeki figürlerin babası, annesi ve kendisi olduğu anlaşılmıştır. Resimde baba ve anne karşılıklı bir şeyler konuşuyor gibi, kendisi ise elinde hediye paketi ile onlara doğru yürümektedir. Çocuk bir kardeşi olduğunu söylemiş, kardeşin neden resimde yok sorusuna ise cevabı "onu çizemedim" olmuştur. Bununla birlikte, İzci (2006)'ye göre aile içi

iletişim kopukluğu, anne-babanın çocuklara y6nelik duygusal ayırımları, kardeş kiskanlığı ocuk resimlerinde kolaylıkla teşhis edilebilmektedir. Bu ocukların resimlerinde genlikle, g6ky6z6nde yer alan bulut parçaları diğer aile bireylerini sembolize etmektedir ve bu çocuğun resminde de olduğu 6zere, g6neşin 6n6ne bir parça bulut gelmişse muhtemelen anne ile ocuk arasına giren yeni bir kardeş vardır.



**Resim 4.49.**

**BULGULAR:**

Yaş: 9

Cinsiyet: Kız

Ailenin özellikleri: Olumlu

Resmin özellikleri: Resimde gülen yüz ifadeleriyle üç tane figür görülmektedir. Figürler kahverengi, pembe ve mor renklere boyanmıştır. Figürlerin etrafına çiçekler çizilmiştir. Gökyüzünde ise bir tane kuş uçmaktadır.

**YORUM:**

Kardeş kıskançlığı içinde olan çocuklar ailenin tüm bireylerini resmetmesine rağmen kendisine ya da kıskandığı kardeşine çeşitli bahaneler uydurarak resimde yer vermeyebilmektedirler (Yavuzer 2001: 108). Çocuk, annesinin, babasının ve kendisinin olduğu bu aile resmine, iki tane de ablası olmasına rağmen ablalarını dâhil etmemiştir. Çocuk ablalarına olan kıskançlığını, onları çizmeyerek yaptığı bu resimle yansıtmıştır. Çocukla yapılan görüşmede çocuk, “ablalarımı neden çizmedin?” sorusuna “sayfada onları çizecek yer kalmadı” cevabını vermiştir.





**Resim 4.50.**

**BULGULAR:**

Yaş: 9

Cinsiyet: Erkek

Varsa uyum ve davranış bozukluğu: Anneye aşırı bağımlılık

Ailenin özellikleri: Olumlu

Resmin özellikleri: Çocuk aile resmi olarak kolları iki yana açılmış olan dört tane figürün olduğu bu resmi çizmiştir. Figürlerden bir tanesi diğer figürlere göre küçük ve özensiz bir biçimde sayfanın sağına çizilmiştir. Ayrıca bu figürün göz bebekleri boş bırakılmıştır. Figürlerde gülen yüz ifadelerine yer verilmiştir.

**YORUM:**

Altınköprü, (1999: 190) ve Özgü (1955: 22)'e göre çocuklar aile içinde onlar için en az önem taşıyan ya da beğenmediği bireyi sayfanın en sağına yerleştirip özensiz bir biçimde çizebilmektedirler. Çocuk resimde annesini, babasını ve kendisini özenle çizip, boyarken, kardeşini sanki yokmuşçasına en sağda diğer figürlere oranla çok küçük, özensiz ve çirkin çizmiştir. Kardeşine saç yapmadığı gibi gözlerini de boş bırakmıştır. Çocuk annesini, babasını ve kendisini özenle çizip, boyarken, kıskandığı kardeşini aile bireylerinden farklı olarak en sağda özensiz bir şekilde resmetmiştir.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde; araştırmadan elde edilen sonuçlar ve buna bağlı olarak öneriler sunulmuştur.

#### 5.1. Sonuç

Araştırma bulgularına göre çocuklar, yapmış oldukları resimlere ailesel ve bireysel özelliklerini yansıttıkları sonucuna varılmıştır.

Aşağıda sırasıyla alt amaçlara ilişkin sonuçlar sunulmuştur.

Sağlıklı aile ortamında bulunan çocuklar resimlerinde genel olarak (Resim 4.1.-4.5.);

- a. Güneşe yer vermişlerdir.
- b. Ağaç, çiçek gibi figürler resimlerinde yer almaktadır.
- c. Canlı ve temiz renkler kullanmışlardır.
- d. Figürler el ele tutuşmuş bir biçimde ya da yan yana bir birine yakın olacak şekilde ifade edilmiştir.
- e. Mutlu yüz ifadeleri kullanılmışlardır.

Sağlıklı aile ortamında bulunan çocuklar, genellikle mutlu aile yaşamlarını yansıtan hoş ve yaratıcı resimler yapmışlardır. Aileleriyle sağlıklı ilişkiler içinde olan çocuklar yaptıkları resimlerde yer alan figürleri düz veya iki sırada sıralamış olarak ya da el-ele tutuşmuş olarak göstermişlerdir.

Aile içindeki iletişimi sağlıklı olmayan, huzursuz aile ortamı içinde yaşayan ve parçalanmış aileden gelen çocuklar resimlerinde genel olarak (Resim 4.6.- 4.26.);

- a. Aile bireylerini farklı yerlerde farklı işlerle uğraşırken çizmişlerdir.
- b. Bazıları aile bireyleri arasına, ev, ağaç, ırmak, masa örtüsü gibi objeler yerleştirmiştir.
- c. Bazıları aile bireylerini çizgiler yardımı ile birbirinden ayrı çizmiştir.

- d. Çatışma içinde oldukları ya da onlar için önem teşkil etmeyen bireyleri, diğer bireylere göre daha küçük çizmişler ya da resimlerinde onlara yer vermemişlerdir.
- e. Bazı çocuklar çatışma içinde oldukları aile bireylerinin gövdelerine düğmeler çizmişlerdir.
- f. Aile içinde şiddete maruz kalan çocuklar resimlerinde mor renge ağırlık vermişlerdir.
- g. Aile bireylerinden her hangi birini kaybetmiş olan çocukların bazılarının o bireyi uçar bir biçimde gösterdiği ya da göz bebeklerini çizmediği görülmüştür. Bazıları ise kaybettiği kişiye resimde yer vermemiştir.

Aile içindeki iletişimi sağlıklı olmayan çocuklar, kiminle sorun yaşadığını, neler hissettiklerini gösterecek kadar net çizimler gerçekleştirmektedirler. Bu çocukların genelinde aile içinde bir sorunla karşı karşıya olduklarını çizdikleri resimlere ilk bakıldığında hissedilebilmektedir.

Bu çocukların dışında aile hayatı olmayan, sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu yuvalarında kalan ebeveynini hiç tanımamış ya da sonradan yuvaya bırakılmış çocuklarda aile kavramının gelişmediği görülmüştür. Bu çocuklar çoğunlukla aile resmi yapmayı reddetmişler, karmaşa içinde resimler çizmişler ya da yaptıkları evlerin ve manzaraların içine tek bir çocuk çizmişlerdir.

Tüm bu sonuçlardan yola çıkarak genel olarak, sağlıklı aile ortamında bulunan çocuklarla, iletişimsiz, huzursuz ve parçalanmış aileden gelen çocukların resim çalışmaları arasında farklar bulunmaktadır denilebilir.

İçedönük olarak tanımlanan çocuklar genellikle (Resim 4.27.- 4.32);

- a. Birkaç santimetre büyüklüğünde, kâğıdın ebadına göre küçük insan figürleri yapmışlardır.
- b. Kullandıkları renkler sayıca azdır ya da hiç renk kullanmamışlardır.
- c. Genellikle kâğıdın sol tarafını kullanmayı tercih etmişlerdir.
- d. Yer ve gök çizgisi kullanmamışlar ve genellikle kâğıdın çok küçük bir bölümüne cılız çizgiler çizmişlerdir.

- e. Genellikle figürlerin ellerini çizmeyi unutmuşlardır.
- Aşırı hareketli çocuklar genellikle Resim 4.33.-4.38.);
- a. Sayfanın tümünü kontrolsüz bir şekilde kullanmışlardır.
  - b. Figürleri, dağınık ve hareketli yapmışlardır.
  - c. Boyamayı çok hızlı ve kontrolsüz bir şekilde yapmışlardır.
  - d. Canlı renkler tercih etmişlerdir.
  - e. Figürlerin kollarını iki yana doğru açılmış bir şekilde çizmişlerdir.

Saldırgan (sinirli) çocuklar genellikle (Resim 4.39.- 4.44.);

- a. Figürlerinde şaşı bakan gözlere ve iri dişlere yer vermişlerdir.
- b. Sert, kalın çizgiler kullanmışlardır.
- c. Sayfanın tümünü neredeyse kaplayan figürler çizmişlerdir.
- d. Bazıları figürlerin gövdelerini köşeli çizmişlerdir.

Kardeş kıskançlığı yaşanan çocuklar, kardeşlerini aile bireylerinden uzakta çizmişler ya da çeşitli bahaneler uydurarak kardeşlerini resme hiç dâhil etmemişlerdir (Resim 4.45.- 4.50.).

Tüm bu sonuçlardan yola çıkarak, bireysel özellikleri bakımından farklı öğrencilerin resim çalışmaları arasında, bireysel özelliklerini yansıtan farklılıklar bulunmakta olduğu söylenebilir.

Genel olarak denilebilir ki resim, çocukların duygu ve düşüncelerini anlamada bir araç olarak kullanılabilir. Ancak çocukların resimlerini incelerken, rehber öğretmenleriyle, sınıf öğretmenleriyle, öğrenciyle ve gerekirse öğrencinin ailesiyle bilgi alışverişinde bulunmak, öğrencinin öz ve ailevi geçmişini içeren bilgilere sahip olmak ve tüm bu görüşmeler ve bilgiler doğrultusunda resmin yorumlanmasına gidilmesi gerekmektedir.

Öztürk (1994)'ün Duyuşsal Alanın Bir Objektivasyon Olarak Çocuk Resimlerine Yansımasını ortaya koymaya yönelik çalışmasındaki sonuçlara göre; resim çocuğun evde, okulda veya diğer yaşantılarındaki problemlerini ve isteklerini

yansıtılabilmektedir. Problemlı çocukların resimlerinde renk, figür ve kompozisyon özellikleri, problemlı olmayan çocukların resimlerinden farklı olabilmektedir.

Büyükkol (2000) tarafından hazırlanan “Ailevi Sorunlu Çocukların Psikolojik Tanısında Resmin Önemi” adlı çalışmasındaki sonuçlar, ailevi sorunları olan çocukların farklı farklı özellikler göstermelerine karşın, iç dünyalarını, problemlerini, beklentilerini resimlerine yansıttıklarını göstermektedir: 155) . Bu çalışmaya göre, incelenen resimler, çocukların öz ve ailevi geçmişlerini içeren bilgi ve testlerle bağlantılı olarak yorumlandığında, çocuğun yapmış olduğu resmiyle, kendisine ait bilgi ve bulguların birbirlerini doğruladığı görülmüştür. Çocukların yaptıkları resim etkinliklerinden elde edilen bilgiler ile test ve görüşme yapılarak elde edilen bilgilerin bir birleriyle benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır.

“Çocuk Resminde Yakın Çevre” adlı yüksek lisans tezinde Bahar Coşkun (2003), parçalanmış aileden gelen çocukların, bazılarının resimlerinde aileden kopmuş olan bireye duyulan özlem nedeniyle tüm aile bireylerinin bir arada mutlu bir şekilde betimlendiği resimler yaptıklarını, bazılarının ise özlemleri yerine gerçekleri çizdiğini, evi terk eden aile bireyini aileyle birlikte fakat sırtı dönük olarak çizdiğini belirtmiştir.

Bu araştırmaya göre, ailesi tarafından baskı gören çocuklar, baskı uygulayan ebeveynini diğer aile bireylerinden farklı bir şekilde, bir eli havada tehditkâr bakışlı, sakat ya da hapsederek resmetmiştir. Bazıları ise baskı uygulayan ebeveynini aile resmine hiç dâhil etmemişlerdir. Aileden birini yitirmiş olan çocuklar ise kendilerini kaybettikleri ebeveynleriyle birlikte çizmiş ya da sadece o ebeveynin resmini yapmıştır.

Coşkun (2003)’e göre huzursuz ve sağlıksız aile ortamında bulunan çocuklar, yaşadıkları durumu resimlerine mutlaka yansıtmaktadırlar. Çocuklar yaşadıkları aile içi şiddeti, kardeşine karşı olan kıskançlığını, aile bireyleriyle yaşadığı problemlerini resimlerinde ifade etmişlerdir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu yuvalarında yaşayan çocuklar, yaptıkları binaların ya da manzaraların içine tek bir çocuk resmi çizmişleridir. Bazıları ise çizdikleri resimlerdeki insan figürünü silme eğilimi göstermişlerdir. Çok azı ise özlemini duydukları mutlu bir aile resmi yapmışlardır.

Konu ile ilgili yapılmış çalışmalar ve yapılan ilgili literatürdeki bulgularından yola çıkarak aynı problemlere sahip çocukların, bu problemlerini resimlerine yansıtma şekillerinin benzerlik gösterdiğini söylenebilir. Bu çocukların resimleri, öz ve ailevi durumlarını içeren bilgilerle karşılaştırıldığında, bu bilgilerin yapmış oldukları resimlerle birbirlerini doğruladığı görülmüştür. Sonuç olarak, resim çocuğun düşünce şeklini, duygularını çevresiyle olan ilişkilerini ve yaşantılarını, özellikle de çocukların aile yaşantılarını anlamda yardımcı olabilmektedir ve öğrencilerin duygularını ifade etmesinde ve analizinde geçerliliği ve güvenilirliği yüksek bir araçtır denilebilir.

#### **4.2. Öneriler**

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda araştırmacılara ve öğretmenlere yönelik olarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

Araştırmacılara yönelik öneriler:

Çocukların duygu ve düşüncelerini anlamada resim bir araç olarak kullanılabilir. Ancak, resim onları anlamada tek yol olarak düşünülmemeli, farklı yol ve yöntemlerle desteklenmelidir. Çocuğun genel tutum ve davranışları, bireysel farklılıkları, arkadaşları ve kardeşleriyle ilişkileri, okul ve aile içi ilişkileri, içinde yaşadığı psikolojik durumu, yaşı, cinsiyeti, ailede kaçınıcı çocuk olduğu, varsa uyum ve davranış sorununun türü dikkate alınarak sınıf ve rehber öğretmeniyle gerekirse ailesi ve kendisi ile görüşmeler yapılmalıdır.

Çocuğun sosyo-kültürel ve ekonomik durumunun çocukların resimlerine yansıyor yansımadağı araştırılabilir. Çocuğun yakın çevresiyle olan ilişkilerinin resimlerine yansıyor yansımadağı araştırılabilir. Anasınıfı ve İlköğretim birinci kademe düzeyinde uygulanan bu çalışma ilköğretimin ikinci kademe düzeyinde ve liselerde de uygulanabilir.

Öğretmenlere yönelik öneriler:

Çocuklar bu dönemlerde resim yapmaktan hoşlanmakta ve yaptıkları resimlerin ilgi ve takdir görmesini istemektedir. Çocukların yaptıkları resimlerin beğenildiğini hissettirmek, çalışmalarını sergilemek, ödüllendirmek gibi davranışlarla

çocukların resim yapması sağlanmalıdır. Çocuk resmini yaparken onun duygularını yansıtmasını etkileyebilecek eleştirilerden kaçınmak, onu rahat bir ortamda çalışmasını yapmak için teşvik etmek gerekmektedir.

Çocuklara resim etkinlikleri rahat ve kimseden etkilenmeyecekleri bir ortamda yapmaları sağlanmalı ve yaptıkları resimlerin onları değerlendirmek için kullanılacağı sezdirilmemelidir. Aksi durumlarda çocuk arkadaşından etkilenip onun benzeri bir resim yapmakta, değerlendirileceğini öğrenen çocuk ise resim yapmak istememekte ya da sorunlarını resimlere yansıtmamaktadır.

Çocuk resimlerinin çocuğu tanıma, sorunlarını tespit etme ve çözüm yolu geliştirme açısından okul rehberlik servisleri tarafından da kullanılabilir. Bu doğrultuda resim öğretmenlerinin rehberlik servisleriyle işbirliği sağlayabilmeleri için, rehber öğretmen ve resim öğretmeni yetiştiren yüksek öğretim kurumlarında, bu konuda dersler verilebilir.

## KAYNAKÇA

**Kitaplar:**

AKKOYUN, F., **Projektif Teknikler**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1994.

ALTINKÖPRÜ, T., **Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır?**, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2003.

\_\_\_\_\_, **Karakter Bilim Ve İnsan Tanımada Testler**, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 1999.

ANASTASI, A., **Psychological Testing, The Macmillan Company**, New York, 1957.

ARTUT, K., **Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001.

ARI, R., **Gelişim ve Öğrenme**, Atlas Kitabevi, Konya, 2003.

ARI, R., ÜRE, Ö., YILMAZ, H., **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Mikro Yayıncılık, Konya, 1998.

AYDIN, A., **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 1999.

BACANLI, H., **Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2000.

BAKIRCIOĞLU, R., **İlköğretim Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik Ve Psikolojik Danışma**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.

BURNS, R. C., **Self- Growth in Families. Kinetic Family Drawings (K-F-D) Research and Application**, New York, 1982'den aktaran SAYDAM BAHÇIVAN, R., "Çocuk Çizimlerinin Klinik Değerlendirmedeki Yeri", **Yansıtma- Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi**, Sayı 1-2( Eylül-Ekim), 2004.



BUYURGAN, S., BUYURGAN, U., **Sanat Eğitimi ve Öğretimi**, Dersal Yayıncılık, Ankara, 2001.

DAY, A., HURWITZ, M., **Children and Their Art: Methods For The Elementary School**, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1995.

DİRİM, A., **Çocuk Ruh Sağlığı**, Esin Yayınları, İstanbul, 2003.

GANDER, M., GARDİNER, H., **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, Çev. Prof. Dr. Ali Dönmez, Çev. Doç. Dr. Nermin Çelen ve Prof. Dr. Bekir Onur, İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

GEÇAYDIN, Z., **Sanat Eğitimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, Yayın No:582 1993.

GÜR, ÖYMEN, Ş., ÖZBİLEN, A. ve ERTÜRK, S., **Çevresel Psikolojide Çocuk**, Karadeniz Üniversitesi Mühendislik- Mimarlık Fakültesi Yayınları, Yayın No: 148, 1989, Trabzon.

GÜRTUNA, S., **Çocuk ve Sanat Eğitimi “Çocuğum Sanatla Tanışıyor”**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2004.

FREEDMANN, J.L., SEARS, D.O. ve CARLSMİTH, J.M., **Sosyal Psikoloji**, Çev. A. Dönmez, İmge Yayınevi, Ankara, 1998'den aktaran ÖZMEN KAYMAK, S., **“Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları”**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 37, Sayı 18, s. 27-39, 2004.

KEHNEMUYİ, Z., **Çocuğın Görsel Sanat Eğitimi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

KENTKURAN, S., **Psikolojiye Giriş Ders Kitabı**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1981.

KIRKINCIOĞLU, M., **Çocuk Ruh Sağlığı**, Yapa Yayıncılık, İstanbul, 2003.

KIRIŞOĞLU, O., **Sanatta Eğitim, Görmek Öğrenmek Yaratmak**, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2002.

KOCA, E., **Çocuğunuzu Ne Kadar Tanıyorsunuz?**, Goa Yayıncılık, İstanbul, 2006.

KOÇ, M., ÇALIŞKAN, M., DEMİR, Z. Ve YAVUZER, Y., **Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2001.

KÖKNEL, Ö., **Genel ve Klinik Psikiyatri**, Nobel Tıp Kitapevi, İstanbul, 1990.

LINDERMAN, M.G., **Art İn The Elemantary School**, The McGraw Hill Companies, USA, 1997.

MALCHIODİ, C.A., **Çocukların Resimlerini Anlamak**, Çev. Doç. Dr. Tülin Yurtbay, Epsilon Yayınevi, İstanbul, 2005.

M.E.B. 1997. **“Resim-iş Öğretmen Klavuzu.”**

MORGAN, C., **Psikolojiye Giriş**, (Toplu Çeviri) Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Ankara, 1980.

NAZLI S., **Aile Danışmanlığı**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.

ÖZAYDIN, S., **Psikiyatri**, İstanbul Tıp Fakültesi Klinik Ders Kitapları, İstanbul, 1975.

ÖZGÜVEN, İ. E., **Psikolojik Testler**, PDREM Yayınları, Ankara, 2000.

ÖZSOY, V., ABACI, O., ALAKUŞ, A., O., GÖKAY, M., MACCARİO, KURUOĞLU, N. ve TUNA, S., **İlköğretimde Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri**, Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği Yayınları 3, Ankara, 2005.

ROLAND, G., **Art Encounters**, USA, 1995’den alıntılan ARTUT, K., **Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001.

SAN, İ., **Sanatsal Yaratma, Çocukta Taraticılık**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1979.

SAN, İ., **Sanat ve Eğitim**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:151, Ankara, 1985.

SARGIN, N., **Çocuklarda Ruh Sağlığı**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2001.  
SCHİRRMACHER, R., **Art And Creative Development for Young Children**.  
Delmar Publisher Inc, USA, 1988.

SENEMOĞLU N., **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**, Gazi Kitabevi, 2000, Ankara.

SEZER, H., **İlköğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme Öğretmen El Kitabı**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

STRİKER, S., **Çocuklarda Sanat Eğitimi**, Epsilon Yayınevi, İstanbul, 2005.

TÜRKDOĞAN, G., **Sanat Eğitimi Yöntemleri**, Kadioğlu Matbaası, Ankara,1982.

ÜNVER, E., **Sanat Eğitimi**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2002.

VURAL, B., **İfade ve Beceri Dersleri İçin Özel Öğretim Uygulamaları**, Hayat Yayınları, İstanbul, 2004.

YALÇIN, O., **Çocuk Resimlerinin Dili**, Bir Yayınevi, İstanbul, 1953.

YAVUZER, H., **Resimleriyle Çocuk**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001.

\_\_\_\_\_, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul,1999.

\_\_\_\_\_, **Çocuğu Tanımak ve Anlamak**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004.

YÖRÜKOĞLU, A., **Çocuk Ruh Sağlığı**, Özgür Yayınları, İstanbul,1998.

WEBB, L., **Çocuk, Aile ve Anaokulu**, Ya-Pa Yayınları, İstanbul, 1991.

**Makaleler:**

ABREVAYA, E., “Oyundan Söze: Çocuk Psikanalizi Tekniği”, **Psikanaliz Yazıları**, Sayı 8 (İlkbahar), s. 98, 2004.

ALAKUŞ, A. O., “Çocuğun Sanatsal Gelişim Süreci,” **Eğitim Araştırmaları Dergisi**, Sayı 14 ( Kış), s. 33-34, 2004.

\_\_\_\_\_, “Görsel Sanatlar Bakımından Okul Öncesi Dönem Bireyleri,” **Eğitim Araştırmaları Dergisi**, Sayı 13, s. 1-9, 2003.

AKKAPULU, F., “Aile Yapılanmasını Anlamada aile Çiz Testinin Kullanılması” **Yansıtma- Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi**, Sayı 1-2( Eylül-Ekim), 2004.

ARTUT, K., “Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocukların Çizgisel Gelişim Düzeylerine İlişkin Bir İnceleme,” **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:13, 2004.

BAHÇIVAN SAYDAM, R., “Çocuk Çizimlerinin Klinik Değerlendirmesindeki Yeri,” **Yansıtma**, Sayı 1-2 (Eylül- Ekim), s. 111-123, 2004.

BAYRAKTAR, K., “Çocuğunu Resminden Tanı,” **Aile Dergisi**, Sayı 7 ( Mayıs), s. 24, 2007.

BERK, N., “Resim Sanatının Estetiği”, **Sanat Çevresi**, Sayı 285 (Temmuz-Ağustos), s. 70- 75, 2002.

BUYURGAN, S., “Beş Yaşındaki Bir Çocuğun Çizgisel Gelişimi”, **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, s. 169-179, 1998.

CEBEKAN ÇELİK, D., “Çocuk Resimlerinin Dili”, **Çoluk Çocuk**, Sayı 71 (Haziran), s. 14- 15, 2007.

EDGÜ, F., “Çocuk Resimlerine Doğru Bakalım”, **Sanat Dünyamız**, Sayı 20 (Eylül), s. 38-40, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1980.

ERDOĞDU, M. Y., Sokakta Çalışan Ve Çalışmayan Çocukların Atılganlık Ve Saldırganlık Davranışları Açısından Karşılaştırılmaları, **Kriz Dergisi**, Sayı, 12, s.11-23, 2004.

GENTRY, H. J., Understanding Child Development as a Violence Prevention Tool, **Educational Resources Information Center**, 2001.

KURTULUŞ., “İlköğretimde Birinci Kademedeki Sanat Eğitiminin Önemi”, **Çağdaş Eğitim**, Sayı 279 (Eylül), s. 9-15, 2001.

SAYDAM BAHÇIVAN, R., “Çocuk Çizimlerinin Klinik Değerlendirmedeki Yeri”, **Yansıtma- Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi**, Sayı 1-2( Eylül-Ekim), 2004.

MANN, B. S., LEHMAN E. B., “Transparencies in Children's Human Figure Drawings: A Developmental Approach”, **Studies in Art Education**, Sayı 18, s. 41-48, 2002.

ÖZSOY, V., “Sanat (Resim) eğitiminde Bir Nitel Araştırma Yöntemi: Eğitsel Eleştiri”, **Eğitim Bilim**, Sayı 122 (Ekim), s. 41-51, 2001.

\_\_\_\_\_, “Güzel Sanatlar (Resim-iş) Eğitiminde Bilimsel Araştırmalar”, **Eğitim Bilim**, Sayı 121 (Temmuz), s. 51-57, 2001.

ÖZMEN KAYMAK, S., “Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt 37, Sayı 18, s. 27-39, 2004.

YAPICI, M., YAPICI Ş., “Bir Değer Olarak Çocukluk”, **Üniversite ve Toplum**, Cilt 4, Sayı 4 (Aralık), 2004.

YALÇINKAYA, T., “Duvarları Değil, Kocaman Kağıtları Boyayalım” **Çoluk Çocuk**, Sayı 18 (Eylül), s. 24-15, 2002.

**Diğer:**

**İnternet Kaynakları:**

ASLAN, A., **Çocuğunuzu Yaptığı Resimlerden Tanıyabilirsiniz**,

[http://www.donusumkonagi.net/kose\\_yazisi.asp?id=112&baslik=cocugunuzu\\_yaptigi\\_resimlerden\\_taniyabilirsiniz](http://www.donusumkonagi.net/kose_yazisi.asp?id=112&baslik=cocugunuzu_yaptigi_resimlerden_taniyabilirsiniz)

ÇELEK, T., **Çocuk Resminin Özellikleri**, 2003,  
<http://www.tulaycellek.com/tulay/eser.asp?id=228>

DÜZGÜN Z., **Çocuğunuz Size Bir Şey Anlatıyor**, 2007,  
<http://www.yeniduzengazetesi.com/print.php?news=11150>

EKSİ, A., **Çocuk resimlerindeki mor renk dayağın ipucunu veriyor**, 2005,  
<http://arsiv.sabah.com.tr/2005/12/15/gny/sag101-20051215-200.html>

ERUSTA, S., **Çocuğu Tanıma Yöntemi Olarak Resim**, Çocuk Ve Resim, 2005,  
[http://www.psikologum.com/konular\\_detay.asp?id=213](http://www.psikologum.com/konular_detay.asp?id=213)

ETİKE,S., **SanatlaPsikoterapi**, Fotoğrafya, sayı  
<http://www.fotografya.gen.tr/issue-8/index.html>

YAZICI, S., **Çocuk Resimlerinin Dili**,  
<http://psikologseneryazici.sitemynet.com/psikolog/id5.htm>

GÖKTAŞ, S., N. BAŞARAN ve Z. HARMANLI, **Resim-İş Dersi Ve İş Eğitimi Dersine Yönelik İlköğretim Programlarının İncelenmesi**,  
<http://us.geocities.com/ualtunay.geo/proje/resimprogram.html>

İZCİ, A., **Çocuklar ve Resimler**,  
[http://www.yesilyol.net/index2.php?option=com\\_content&do\\_pdf=1&id=1509](http://www.yesilyol.net/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=1509)

ÖZBEK ÜNAL, C., **Karalamalardan Ressamlığa, Uzun Bir Yol İçin Minik Adımlar**, Çöp Adam Resim Atölyesi, 2006.

<http://www.copadam.com>

TÜRKAY, A., **Kardeş Kıskançlığı**,

<http://kadinca.mynet.com/012004/anne/28psikolog22.asp>

#### **Tezler:**

AVCI, S., **3-12 Yaş Arası Çocukların Sanat Eğitimi Üzerine Görüş Ve Öneriler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretimi (Güzel Sanatlar Eğitimi) Ana Bilim Dalı, Ankara, 2000.

BAYRAKTAR, E., **Görsel Sanatlar Eğitiminin Otistik Çocuklar Üzerindeki Etkileri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara, 2007.

BÜYÜKKOL, S., **Ailevi Sorunlu Çocukların Psikolojik Tanısında Resmin Önemi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-İş Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Konya, 2000.

COŞKUN, B., **Çocuk Resminde Yakın Çevre**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Ana Bilim Dalı Resim Öğretmenliği Bilim Dalı, İstanbul, 2003.

KILIÇ, N., **Projektif Bir Teknik Olarak İlköğretim Çocuğu Resimleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2002.

ÖZTÜRK, Ş., **Duyuşsal Alanın Bir Objektivasyon Olarak Çocuk Resimlerine Yansımaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara, 1994.

VENTER, C., **Short- Term Structured Play Therapy With The Latency\_ Aged Child Of Divorce**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University Of South Africa, 2006

# **EKLER**



**EK: 1 Görüşme Formu****GÖRÜŞME FORMU**

Öğrencinin, Adı Soyadı:

1. Öğrencinin yaşı kaçtır?
2. Kardeşi var mı? Varsa öğrencinin kaçınıcı çocuktur?
3. Öğrencinin genel bireysel özellikleri nelerdir?
4. Varsa uyum ve davranış sorunları nelerdir?
5. Ailenin özellikleri nelerdir?

**EK 2. Anket Uygulama İzin Belgesi****T.C.  
UŞAK VALİLİĞİ  
MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ**SAYI : B.08.4.MEM.4.64.00.09/019-  
KONU : Araştırma İzni

09.05.07\* 07912

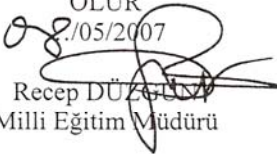
**MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ'NE**İLGİ : a)13/04/2004 tarih ve B.08.0.APK.0.03.02/1198 sayılı Genelge (2004/32)  
b) 05/03/2007 tarih ve B.08.0.EGD.0.33.05.00-320/1143 sayılı Yönerge  
c) 11/04/2007 tarih ve B.08.4.MEM.4.64.00.09-500/06207sayılı Olur.

Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığının ilgi (b)yazılarına istinaden İlimiz Merkez ve İlçelerinde yapılacak olan tez ,anket ve araştırma çalışmaları sadece bir ili kapsıyorsa bulunduğu İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından izin verilmesi gerektiğinden İlgi (c) olurumuzla Araştırma Destek Koordinatörü ve Araştırma Değerlendirme Komisyonu kurulmuştur.

Aşağıdaki adı , soyadı ve unvanı yazılı kişilerin İlimiz Merkez İlçelerde tez ,anket ve araştırma çalışmaları ile ilgili komisyon tarafından gerekli inceleme yapılmış olup yapılan inceleme sonucunda tez ,anket ve araştırma çalışmaları Komisyonumuz tarafından uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ve teklif ederim.

  
Kemalettin ÖZKAN  
Millî Eğitim Müdür Yard.

OLUR  
09/05/2007  
  
Recep DÜZGÜN  
Millî Eğitim Müdürü

**Adı -Soyadı** : **Unvanı** : **Kurumu** :  
Nilüfer DÜLGER Resim İş Öğretmeni Bedriye ve Kadir Uysal İÖO

Millî Eğitim Müdürlüğü  
UŞAK

Tel : 0 276 223 40 54  
Faks : 0 276 227 39 35

E-posta : [istatistik64@meb.gov.tr](mailto:istatistik64@meb.gov.tr)  
int.adres : <http://usak.meb.gov.tr>

DANISMA  
444 0 632  
H A T T I

EĞİTİM  
%100  
DESTEK

## ÖZGEÇMİŞ

### **Kişisel Bilgiler:**

Adı ve Soyadı: Nilüfer DÜLGER

Doğum Yeri: Uşak

Doğum Yılı: 1976

Medeni Hali: Evli

### **Eğitim Durumu:**

Lise: Uşak Anadolu Lisesi 1987-1994

Lisans: Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Resim-İş Eğitimi

Anabilim Dalı 1995-1999

### **Yabancı Dil ve Düzeyi**

İngilizce (Orta Düzey)

### **İş Deneyimi**

27.09.2000- 07.10.2004: Burdur- Karamanlı Nimet Güvener İlköğretim Okulu

07.10.2004- 21.02.2005: Uşak Hasan Hilmi İlköğretim Okulu

21.02.2005- : Uşak Bedriye ve Kadir Uysal İlköğretim Okulu